Kadyanshi ka Shinga ka Matiyu

Ukukpạ u kadyanshi

Matiyu uza ɗa korongi tagarạda u na vi, wạ tạ a asuvu a asuki a Yesu. Uza u Yahuda u ɗa, kpam u korongu tạ tagarạda vi tsạrạ u wenike aza a Yahuda an Yesu ɗa Kawauwi ka a ka vana vi.

Matiyu reve tạ Yesu aya magono ma mayun mi, wa lya tạ tsugono tsu likimba gbạ. U wenike tạ mayun ɗa an Yesu shaɗangi kadyanshi ka ili iˈya ya tuwạ ka ntsumate n Kazuwamgbani ka Cau n yain kadyanshi a kaci ka Kawauwi ka ka woko magono ma pige. Matiyu wenishike tạ tsugono tsi tsu likimba u na tsa wa, kpaci ucun tsugono tsu nala tsi tsa kotso tạ. Tsugono tsu Yesu tsa shamgba tạ hal ubana. U kạnạ tạ magono ma yain n ucira, tsạrạ u wenike ucira u ne, Yesu lya tạ kaci ka ukpạ an u ˈyạngại a kasaun ka ne. Gbạ ili i na yi n iˈya i buwai iˈạ tạ pini a tagarạda u na vi.

Matiyu ɓạngạ tạ Atoni a gogo-na kpaci u toɗugbuso tạ tyoku ɗa Yesu shaɗangi afoɓi a Kashilạ a ɗa wa tuko ama evu n eyi. An Adạmu nusukai Kashilạ, ama a pecene tạ n eyi. Uɗarạkpusa u Kazuwamgbani ka Cau u takpa mɓạlạ n na mi wa. Matiyu wenike tạ tyoku ɗa Yesu wokoi uɗarạkpa u ɗa u ạsạkại ama a woko evu n Kashilạ, kpam Yesu u nala vi aya wa lya tsugono tsu ili dem a likimba u tsunu ara.

Ili iˈya iˈạri a tagarạda u na vi

Nkoshi n cau n ilimaci i Yesu (1:1–2:23)

Akani a Yahaya kalyuɓugi (3:1-12)
Ulyuɓugu n ukondo u Yesu (3:13–4:11)
Manyan ma Yesu a Galili (4:12–18:35)
Yesu ạsạkại Galili ubana a Urishelima (19:1–20:34)
A'ayan a shindere a makorishi a Yesu: Ukondo n ukpạ u ne. (21:1–27:66)
Yesu wạ tạ n uma. (28:1-20)

Nkoshi n cau n Yesu (Luka 3:23-38)

1 Yesu† Kawauwi† u wutạ tạ a kuwa ku Dawuda† Magono, matsikaya ma Ibirahi.† Makeci ma nkoshi n cau n ne ma na:
2 Ibirahi ɗa tata u Ishaku.†
Ishaku ɗa tata u Yakubu.†
Yakubu ɗa tata u Yahuza† nạ mmuku ma a'ali n roku.
3 Yahuza ɗa tata u mpeshe n ɗa a ka isạ Farisa n Zera.
(Mma u le ɗa Tama.)
Farisa ɗa tata u Hesuruna.
Hesuruna ɗa tata u Aram.
4 Aram ɗa tata u Aminadabu.
Aminadabu ɗa tata u Nashon.
Nashon ɗa tata u Salumuna.
5 Salumuna ɗa tata u Bozạ.
(Mma u ne kpam Raha.)†*
Boza ɗa tata u Ubida.
(Mma u ne kpam Rutu.)†
Ubida ɗa tata u Yese.†
6 Yese ɗa tata u Dawuda Magono.
Dawuda ɗa tata u Solomo.

---

* **1:5** Raha kashankala ka Awulawa ka. † **1:5** Rutu Kawulawa ka.

(Mma u ne kpam Beteshaba ɗa uza ɗa Dawuda
bokoi ara Uriya.)‡
7 Solomo ɗa tata u Rihobuwam.
Rihobuwam kpam tata u Abija.
Abija ɗa tata u Asa.
8 Asa ɗa tata u Johoshafa.
Johoshafa kpam tata u Joram.
Joram ɗa tata u Azariya.
9 Azariya ɗa tata u Jotam.
Jotam ɗa tata u Ahazu.
Ahazu ɗa tata u Hazikaya.
10 Hazikaya ɗa tata u Manase.
Manase ɗa tata u Amo.
Amo ɗa tata u Josaya.
11 Josaya ɗa tata u Jakoniya nạ mmuku ma a'ali
n roku. (A'ayin yi a ɗa a kạnạ le ubana a
uyamba u Babila.)†
12 An a bidya le ubana a Babila:
Jakoniya ɗa tata u Shayalạtiya.
Shayalạtiya ɗa tata u Zerubabe.
13 Zerubabe ɗa tata u Abihuda.
Abihuda ɗa tata u Eliyakim.
Eliyakim ɗa tata u Azuro.
14 Azuro ɗa tata u Saduku.
Saduku ɗa tata u Akimu.
Akimu ɗa tata u Aliyuda.
15 Aliyuda ɗa tata u Iliyazara.
Iliyazara ɗa tata u Matan.
Matan ɗa tata u Yakubu.
16 Yakubu ɗa tata u Isuhu.†
Isuhu ɗa vali u Meri.†

‡ **1:6** Dawuda vaku tạ n Beteshaba eyi n u woli Uriya, aku u yain ili i roku tsạrạ vali u ne Uriya u kuwạ. A ka tsạrạ tạ alabari a na yi a tagarạda u 2 Sama'ila 11:1-27.

Meri kpam aya mma u Yesu uza ɗa ama a ka isa̲
Kirisiti† Kawauwi.
17 Gba̲ aza ɗa a kecei nala vi, akaya a ɗa a'a̲ri pini
a ɗa; akaya kupa n a nishi ili i'ya i ka̲na̲i Ibirahi hal
ubana a'ayin a Dawuda Magono, n akaya kupa n
a nishi ili i'ya i ka̲na̲i a'ayin a Dawuda hal ubana
a'ayin a ɗa a pura̲ le ubana a Babila tsugbashi. N
akaya kupa n a nishi ili i'ya i ka̲na̲i a'ayin a ɗa a
pura̲ le ubana a Babila tsugbashi utuwa̲ a'ayin a
Kawauwi.

Ilimaci i Yesu Kawauwi

18 Tyoku ɗa ilimaci i Yesu Kawauwi i'a̲ri ɗa na:
Mma u ne u ɗa Meri uza ɗa Isuhu kenei tsumana.
Shegai eyi a makere bawu u revei vali, aku u ka̲na̲i
katsuma̲ n Kulu Keri.† 19 Isuhu kamana ka Meri,
vuma ɗa u tsu rongo uyan ili i'ya i'a̲ri derere, wa
ciga u nei Meri vi uwono a a'eshi a ama wa, aku u
yawunsai u a̲sa̲ka̲ yi usokongi.

20 A'ayin a ɗa wa̲ri pini uyawunsa ukuna vi,
aku katsumate ka zuba† ka Magono ma Zuba ka
wenikei kaci ka ne ara ne a asuvu a alavutanshi,
u danai, “Isuhu, matsikaya ma Dawuda, kotsu vu
pana uwonvo u ɗa va zuwa kamana ka vunu Meri
wa, kpaci Kulu Keri ka ku zuwa yi u ka̲na̲ katsuma̲
ki. 21 Wa matsa ta̲ maku ma vali, aku vu neke
yi kala Yesu,§ kpaci wa wauwa ta̲ ama a asuvu a
unyushi u cingi u le.”

22 Ukuna u na vi u gita̲ ta̲ tsara̲ kazuwamg-
bani ka Magono ma Zuba ka shaɗangu, tyoku ɗa
Ishaya† matsumate† u danai caupa,

---

§ **1:21** Kalen ka kala ka “Yesu” ka “Iwauwi.”

23 “Makere ma bawu ma revei vali ma yan tạ
katsumạ,
u matsa maku ma vali,
aku a isạ yi Imanuwe.”
Kalen ka kala ki ka, “Kashilạ kạ tạ kaɓolo n ạtsu.”
24 A'ayin a ɗa Isuhu rikpạnạkại, aku u yain dere
tyoku ɗa katsumate ki ka tonuko yi. U tukoi Meri
a kuwa u woko uka u ne. 25 Shegai u vaku n eyi
wa hal u matsai maku mi. Aku Isuhu neke yi kala
Yesu.

2

Arevi a tuwại a danạsa Yesu

1 A matsa tạ Yesu a ilyuci i Batalami a uyamba
u Yahuda, a'ayin ɗa Hiridu†* wạri magono. Ama
roku aza ɗa a yain kạneshi u ukuna u atala, a
wutại a kasana a tuwại a Urishelima† 2 n a we-
cishiki, “Nte magono ma aza a Yahuda† ma a
matsai vi? Tsu wene tạ katala a kasana ka ka
wenikei an a matsa yi, kpam tsu tuwại tsu lyaka
yi kayala.”
3 An Hiridu Magono u panai nala, u dambula tạ
cika, nala dem aza ɗa a'ạri a Urishelima a rongoi
a kadambula. 4 Aku u isại aɗarạkpi a pige† n
awenishiki a Mele† u wece le, “Nte a ka matsa
Kawauwi ki?”
5 Aku a wushunku yi, “A ilyuci i Batalami i'ya a
Yahuda. Kpaci ili i'ya Mika matsumate u korongi
i'ya:
6 “ ‘Avu, Batalami u uyamba u Yahuda,

---

* **2:1** Hiridu Magono aya Hiridu Uzapige. Maku ma ne Hiridu Antiba aya magono an Yesu kuwại.

vạ tạ n kalen pini a asuvu a ilyuci i pige i pige i
Yahuda.
A ka matsa tạ magono a asuvu a vunu,
uza ɗa wa woko yavu kaliniki ka ama a vạ, aza a
Isara'ila†.' " ◊
7 Pini nala, magono mi ma isại amoci a ɗa a
wutại a kasana ki a ba a sheshei ukpawunsi, kpam
a tonuko yi derere a'ayin a ɗa katala ki ka wutại.
8 Aku u tonuko le, "'Yạngại i wala ubana a Batalami
vi i boli maku mi mai. I wene yi baci, i gono i tuwạ i
tonuko mu, tsạrạ mpa dem n ba n lyaka yi kayala."
9 Arevi yi an a panai ili i'ya magono mi ma danai,
aku a lazai. Kpam katala ka a wenei a kasana ka
lazai a kapala ka le hal ka ba ka shamgbai a asu u
ɗa maku mi mạri. 10 An a wenei katala ki, a yan tạ
mazạngạ! 11 A'ayin a ɗa ama yi a uwai pini a kuwa
ki, a wene tạ maku mi n Meri mma u ne, a kuɗạngi
a lyaka yi kayala. A bidyai kune ku le ku zinariya,
n ucanga u magulạni, n mạr† a nạkạ yi.† 12 Shegai
Kashilạ ka rono le atsuvu a asuvu a alavutanshi,
u da a gono a asu u magono vi wa. Aku a gonoi a
uyamba u le a ure u roku kau.

A sumai ubana a Masar

13 An arevi yi a lazai, katsumate ka Magono ma
Zuba ka tuwại ara Isuhu a asuvu a alavutanshi,
u danai, "'Yạngạ vu darạka vu bidya maku mi nạ
mma u ne ubana a Masar!† Vu shamgba ɗe she
a'ayin a ɗa n tonuko vu vu gono, kpaci magono
ma pini ma bolo maku mi tsạrạ u wuna." 14 Aku
u 'yạngại u bidyai maku mi nạ mma u ne a lazai n

◊ **2:6** Mik. 5:2. † **2:11** Ucanga u ɗa arevi a tukoi Yesu vi, ili i magulạni yi furankinsen ɗa a tsu isạ i'ya kpam cirạkpạ tsu maɗanga tsa.

kayin ubana a Masar, 15 nte a rongoi ɗe hal a'ayin
ɗa magono mi ma kuwa̱i. Ili yi i gita̱ ta̱ kotsu i
wenike ili i'ya Magono ma Zuba ma danai a una̱ u
Hosiya matsumate, “N isa̱ ta̱ maku ma va̱ ma wuta̱
a Masar.” ◊

Hiridu wunusai mmuku ma a'ali

16 A'ayin ɗa magono ma wenei arevi yi a'ene a
ɗa a vurusa̱ yi a ɗa, aku u panai upan. U zuwai a
wunusa gba̱ mmuku ma a'ali a Batalami, n ilyuci
i kenu i kenu i'ya i'a̱ri evu evu gba̱, aza a ayen a
re ubana a iyamba. U reve ta̱ a'ayin a ɗa a matsai
maku mi cinda arevi yi a danai. 17 Nala ili i'ya
Kashila̱ ka danai a una̱ u Irimiya† matsumate i
wokoi mayun:

18 “A pana ta̱ kala̱ga̱tsu a Rama,
uza roku wa sa̱ adama a unamgbukatsuma̱.
Rahila† ɗa wa sa̱ adama a mmuku n ne,
u 'yuwain u a̱sa̱ka̱ uza u ne yi kadyanshi,
an u wokoi a kuwa̱ ɗe.” ◊

A gonoi a Nazara

19 An Magono mi ma kuwa̱i, katsumate ka
Magono ma Zuba ka tuwa̱i ara Isuhu a asuvu
a alavutanshi a'ayin ɗa wa̱ri pini a Masar vi.
20 Katsumate ki ka danai, “'Ya̱nga̱ vu bidya maku
mi na̱ mma u ne vu gono a uyamba u Isara'ila,
kpaci aza ɗa a ka ciga a wuna maku mi a kuwa̱ ɗe.”
21 Aku Isuhu 'ya̱nga̱i u bidyai maku mi na̱ mma
u ne a gonoi a Isara'ila. 22 Shegai an u revei
magono ma savu mi maku ma Hiridu Magono

◊ **2:15** Hos. 1:1. ◊ **2:18** Iri. 31:15.

ma; wata, Akilayu,‡ uwonvo u kạnạ yi. Aku u lavutansai kpam, Kashilạ ka rono yi atsuvu u gono a uyamba u Galili. 23 Pini nala, a ba a dusuki a ilyuci i'ya a ka isạ Nazara. Adama a nala a shaɗangu tạ ili i'ya ntsumate n danai: “A ka isạ yi tạ uza u Nazara.”

3

Yahaya Kalyuɓugi foɓusoi ure
(Marku 1:1-8; Luka 3:1-18; Yahaya 1:19-28)

1 An a yain ayen ushani, Yahaya† Kalyuɓugi gitại kuɓari a kakamba ka Yahuda. 2 U da, “Kpatalai† i ạsạkạ tsicingi tsu ɗe, i gono a asu u Kashilạ, kpaci tsugono tsu zuba tsu yan ɗe evu n uyan.” 3 Ishaya matsumate u yan tạ kadyanshi a kaci ka Yahaya, u da,

“Uza roku wa salạsa a kakamba,
‘Lapulai ure adama a Asheku,
shamkpai u ɗa mai tsạrạ u wala!’ ” ◊

4 Yahaya uka tạ aminya a ɗa a cai n tsileme tsu karakuma. U sirai kagbawatsu ka ukpan a cuku tsu ne, kpam ilikulya i ne i'ya abaruma n ishigi. 5 Ama ushani a wutạ tạ a Urishelima n Yahuda n iyamba i'ạri uɓongu u Agạtạ a Urudu a tuwại tsạrạ a panạka yi. 6 An a dansai unyushi u cingi u le, aku u lyuɓugu le pini a Agạtạ a Urudu yi.

7 Afarishi† n aza a Sadusi ushani a tuwạ tạ dem a asu u ɗa Yahaya wa lyuɓugusu ama yi tsạrạ a lyuɓugu le. An Yahaya wene le, u danai, “Eɗạ a'eku a ɗa! Ya rono ɗạ atsuvu i suma mavura ma Kashilạ

‡ **2:22** Hiridu Akilayu magono ma cingi ma aku a loko a karatsu ka tsugono. Pini nala, utoku u ne Hiridu Antiba wokoi magono.
◊ **3:3** Isha. 40:3.

ka tuko n maloko? 8 Yanyi ili i'ya ya wenike an
i ạsạkại unyushi u ɗe. 9 Kotsu i dana ya wura
mavura mi an i'ạri mmuku n tsikaya mi Ibirahi
wa. N tonuko ɗạ, Kashilạ ka fuɗa tạ ka bidya atali
a na u gonuko a ɗa mmuku n tsikaya mi Ibirahi!
10 Gogo-na naha gbạm, kagovu kạ tạ ufoɓusi ka
kapa nɗanga hal a asuvu a alu a le. Maɗanga ma
baci dem bawu ma matsai ilimaci i shinga, a ka
kapa tạ ma a varangu a asuvu a akina.

11 “N mini ma ma lyuɓugusu ɗạ tsạrạ u wenike
an i ạsạkại tsicingi tsu ɗe, shegai uza ɗa wa tuwạ
a kucinạ ku vạ, wa lyuɓugu ɗạ tạ n Kulu Keri n
akina. U la mu tạ ucira cika, hal gbạm n rạtsa n
ɓạnạ akpata a ne wa. 12 Wa tuwạ tạ n kasasu ka
uwelimkpe ka ne adama a kuwelikpu. U wutukpạ
ilya kau a asuvu a kopo. Aku u tsungu ilya i shinga
yi a asuvu a mapon ma ne, kopo kpam u runukpa
ka n akina a ɗa bawu a ka cimbạ.”

Yahaya lyuɓugi Yesu

13 A'ayin a nala yi a ɗa Yesu ạsạkại Galili u
banai a Agạtạ a Urudu tsạrạ Yahaya lyuɓugu yi.
14 Yahaya wạri wa ciga tạ u 'yuwan, u danai, “Aɗa
u gain vu lyuɓugu mu. Ndya i zuwai vu tuwại ara
vạ tsạrạ n lyuɓugu vu?”

15 Yesu wushuki, “N gogo-na nala u gain u woko,
kpaci u kạnạ tạ tsu yain gbạ ili i'ya Kashilạ ka ciga
tsu tsu yain.” Aku Yahaya wushuki.

16 An a lyuɓugi Yesu, u wutạ ɗe la vi pini a
mini mi, aku zuba† u kukpại, u wenei Kulu Keri
ku Kashilạ ku cipạ yi yavu kaɗya. 17 A panai
kalạgạtsu a zuba, ka danai, “Maku ma vạ ma na

vi, uza ɗa ma ciga, kpam ma pana tạ kayanyan ka ne cika."

4

Yesu n Kalạpạnsi
(Marku 1:12-13; Luka 4:1-13)

1 Kulu Keri ku tonoi n Yesu ubana a kakamba, kotsu Kalạpạnsi† ka kondo yi. 2 A'ayin amangare kaara n kayin Yesu lya ilikulya wa. An a kotsoi, aku u panai kambulu. 3 Pini nala, Kalạpạnsi ka tuwại ka tonuko yi, "Avu Maku ma Kashilạ† ma baci, gonuko atali a na a woko iburodi."

4 Yesu wushunku yi, "A korongu tạ a Tagarạda u Kashilạ,†
" 'N burodi ɗa koshi vuma wa yan uma wa,
she gbạ n kadyanshi ka ka wutại a unạ u Kashilạ.'
" ◊

5 Aku Kalạpạnsi ka banka yi a Urishelima ilyuci i uwulukpi,† u zuwa yi a bilibili u Kuwa ku Kashilạ.† 6 Aku u danai, "Avu Maku ma Kashilạ ma baci, raɗugu a ubana a iyamba, kpaci ukorongi u ɗa wạri a Tagarạda u Kashilạ:
" 'Kashilạ ka yanka tạ atsumate a ne kadyanshi
adama a vunu,
kpam a ka kiɓatsa vu tạ a akere a le,
tsạrạ vu gbasha kune ku vunu a katali wa.' " ◊

7 Yesu wushunku yi, "Tagarạda u Kashilạ u dana tạ dem, 'Va kondo Magono ma Zuba Kashilạ ka vunu wa.' " ◊

8 Pini nala, Kalạpạnsi ka bidya yi ubana a zuba u masasa ma ugaɗi, u wenike yi gbạ tsugono tsu

◊ **4:4** U.Ml. 8:3. ◊ **4:6** Ishp. 91:11-12. ◊ **4:7** U.Ml. 6:16.

likimba kau-kau n tsupige tsu le. 9 Aku u danai,
“Va lyaka mu baci kayala, ma nạkạ vu tạ i'ya gbạ.”
10 Yesu wushunku yi, “Wala vu ne mu ure
Kanangasi,†* Tagarạda u Kashilạ u dana tạ,
“ ‘Lyaka Magono ma Zuba kayala, kpam aya koshi
va gbashika.’ ” ◊
11 Aku Kalạpạnsi ka lazai ka ạsạkạ yi, pini nala,
atsumate a zuba a tuwại a kiranai n eyi.

Yesu gitại manyan ma ne
(Marku 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 An Yesu panai alabari a ɗa a ukai Yahaya
Kalyuɓugi a kuwa ku a'ali, aku u gonoi a uyamba u
Galili. 13 Shegai ɗa wa rongo a ilyuci i Nazara, aku
u ba u rongoi a Kafarnahum a ikengi i Kushivạ ku
Galili a kaɓon ka Zebulun n Nafutali. 14 Nala gitạ tạ
tsạrạ ili i'ya Ishaya matsumate u danai i shaɗangu:
15 “A kaɓon ka Zebulun n Nafutali,
a ure ubana a kushivạ, a kapashi ka Agạtạ a
Urudu, a Galili,
a asu u ɗa kakumạ ka Awulawa† kạri.
16 Ama ɗa a ka rongo a karimbi,
a ka wene tạ katyashi ka pige.
A'ạri a ka rongo tạ a unạ u ukpạ,
shegai katyashi ka wantukpa tạ ara le.” ◊
17 Pini nala, Yesu gitại kuɓari, u danai, “Kpatalai
i ạsạkạ unyushi u cingi u ɗe, i gono a asu u Kashilạ,
kpaci tsugono tsu zuba tsu yan ɗe evu.”

Yesu isại akạni a adan ama a nishi
(Marku 1:16-20; Luka 5:1-11)

---

* **4:10** Kanangasi; wata, “Shetan” kala ka dem ka Kalạpạnsi.
◊ **4:10** U.Ml. 6:13. ◊ **4:16** Isha. 9:1-2.

18 Kain ka te, tyoku ɗa Yesu wạri nwalu a ikengi
i Kushivạ ku Galili, aku u wenei ama a re uza n
vangu. Uza u te aya Simo, uza ɗa dem a tsu isạ
Bituru, n Andurawu. Gbạ le akạni a adan a ɗa, a ka
vutạlạsạ ibilili i le a kushivạ ki. 19 Aku Yesu tonuko
le, “Tono numu! Ma wenike ɗạ tạ tyoku ɗa ya
tukuso ama, shegai adan kpam wa.” 20 Kute-kute
a ạsạkại ibilili i le, a tono yi.
21 An a walai kenu, aku a wenei ama a re, uza
n vangu u ne, Yakubu n Yahaya mmuku n Zabidi.
Ele pini a kpatsu n tata u le n a lapulusi ibilili, aku
Yesu isạ le. 22 Kute-kute a ạsạkại kpatsu ki n tata u
le a tono yi.

Yesu yankai ama agạndạ (Luka 6:17-19)

23 Yesu kyawain uyamba u Galili gbạ n u wen-
ishiki a agata a Kashilạ, n u yansi kuɓari ku
Kadyanshi ka Shinga† ka tsugono tsu zuba, n u
tạnạsi aza a mɓạlạ. 24 Alabari a ne a kyawain gbạ
uyamba u Galili, aku a tukusoi aza a mɓạlạ, hal
gbạm n ama ɗa a'ạri a uyamba u Suriya, n aza ɗa
a ka pana ikyamba tsạrạ a tạnạsạ le. Aza roku a
asuvu a le a'ạ tạ n ityoni i cingi,† aza roku ipori,
hal gbạm n awunu. Shegai Yesu tạnạsạ le gbạ.
25 Kakumạ ka ama ka ka wutại a Galili, n Dikafoli,
n Urishelima, n gbạ uyamba u Yahuda hal n aza ɗa
a'ạri a Agạtạ a Urudu a kasana ka tono yi.

5

Yesu wenishikei a masasa

1 An Yesu wenei kakumạ ka ama, aku u ba u
yuwại a masasa u dusuki. Atoni a ne a kyawan yi,
2 aku u gitạ le uwenishike:

Mazaŋga ma maci
(Luka 6:20-23)

3 “Kashilạ ka zuwuka tạ aza ɗa a revei a ka ciga uɓạngạ ara ne unạ u shinga,
kpaci tsugono tsu zuba tsu le tsa!
4 Kashilạ ka zuwuka tạ aza ɗa a'ạri n unamg-bukatsumạ unạ u shinga,
kpaci wa tạnạsạ tạ atakasuvu a le.
5 Kashilạ ka zuwuka tạ aza ɗa a vakunki kaci ka le unạ u shinga,
kpaci likimba wa woko tạ u le.
6 Kashilạ ka zuwuka tạ aza ɗa a'ạri n maluwa ma uyan ili i maci unạ u shinga,
kpaci wa nạkạ le tạ ili i'ya a ka ciga vi.
7 Kashilạ ka zuwuka tạ aza a asuvayali unạ u shinga,
kpaci wa pana tạ dem asuvayali a le.
8 Kashilạ ka zuwuka tạ aza ɗa atakasuvu a le a'ạri sarara unạ u shinga,
kpaci a ka rongo tạ kaɓolo n eyi.
9 Kashilạ ka zuwuka tạ aza ɗa a ka ciga a tuko ndishi n shinga unạ u shinga,
kpaci wa isạ le tạ mmuku n ne.
10 Kashilạ ka zuwuka tạ aza ɗa a ka yan mavura an a ka yansa ili i'ya Kashilạ ka ciga unạ u shinga,
kpaci tsugono tsu zuba tsu le tsa.
11 Kashilạ ka zuwuka ɗạ tạ unạ u shinga, a'ayin a ɗa baci ama a wisha ɗạ. Kashilạ ka zuwuka ɗạ tạ unạ u shinga, a'ayin a ɗa baci ama a ka yan ɗạ mavura. Kashilạ ka zuwuka ɗạ tạ unạ u shinga, a'ayin a ɗa baci ama a takpa ɗạ ukuna u cingi adama a vạ. 12 Ama a ka yanka ɗạ tạ ili i cingi tyoku ɗa a yankai ntsumate n cau. Yanyi mazaŋgạ

n ipeli, kpaci katsupi ka ɗe ka pige ka vana ɗa̱ ta̱ a zuba.”

Mkpaɗi n katyashi (Marku 9:50; Luka 14:34-35)

13 Yesu lyai kapala n kadyanshi, “Eɗa mkpaɗi n likimba. Shegai nte kalen ka mkpaɗi ma̱ baci n kayanyan wa? Niɗa uza wa yankpusa kpam n ɗa? Shegai a wotsongu n ɗa a kpatsa̱sa yavu ili i gbani.
14 “Eɗa katyashi ka likimba. Ilyuci i'ya a mai a zuba u masasa a ka fuɗa a ka sokongu i'ya wa.
15 A tsu sapa macikalu a kimba̱ ma n kakotsu wa. Shegai a zuwa ma a kashamkpatsu ka ne, tsa̱ra̱ katyashi ki ka wakana aza ɗa a'a̱ri a pini kuwa ki.
16 Nala kpam dem, i woko katyashi a asu u ama, tsa̱ra̱ a wene manyan ma shinga ma ɗe a cikpala Tata u ɗe u ɗa wa̱ri a zuba.”

Uwenishike u Yesu a kaci ka Mele

17 Yesu doki u danai, “Kotsu i wene yavu tuwa̱ ɗa n tuwa̱i tsa̱ra̱ n wacinsa Mele ma Musa† ko kpam uwenishike u ntsumate wa. N tuwa̱ n wacinsa i'ya wa, shegai n tuwa̱ ta̱ tsa̱ra̱ ili i'ya a danai vi i shaɗangu.
18 Mayun ɗa ma tonuko ɗa̱, ili i'a̱ la ya puwa̱n a Mele mi wa, she a'ayin a ɗa zuba n likimba a kotsoi. Ko uɗyani u kenu ko u kenukulu wa̱ la wa puwa̱n wa, she ili i na yi i shaɗangu.
19 Adama a nala, gba̱ uza ɗa baci u goroi mele ma kenukulu a asuvu a Mele hal u wenishikei ama a yain dem nala, a ka gonuko yi ta̱ dem uza u kenukulu a tsugono tsu zuba. Shegai uza ɗa baci u tonoi Mele mi mai, u wenishikei ma kpam, wa tsa̱ra̱ ta̱ asu u shinga a tsugono tsu zuba.
20 U ka̱na̱ ta̱ utono u Mele ma Kashila̱ u ɗe u lai tyoku ɗa

Afarishi n awenishiki a Mele a tsu yan. U la baci
nala wa, n tonuko ɗa̱ ya uwa a tsugono tsi wa, ko
kenu."

Uwenishike u Yesu a kaci ka upan (Luka 12:58-59)

21 Yesu doki u danai, "I pana ta̱ ili i'ya Mele ma
Musa ma danai, 'Kotsu i wuna uma u vuma gbani
wa,' kpam 'U ka̱na̱ ta̱ a kiɗa̱ga uza ɗa baci dem
u wunai uma u vuma gbani ugana.' ◊ 22 Shegai
n tonuko ɗa̱, va yan baci upan n uza u vunu, a
ka kiɗa̱ga vu ta̱ ugana. Vu isa̱ baci uza u vunu
"Katengeshi," a ka banka vu ta̱ a asu u Asheshi a
Pige.† Vu tonuko baci uza u vunu "Va̱ri n kalen
wa," vu yan ta̱ evu n u ɗa a ka banka vu a akina† a
ɗa bawu a'a̱ri n utyoku.*
23 "Va̱ baci kushani a kapala ka a asuɗara̱kpa† a
Kuwa ku Kashila̱ va na̱ka̱ Kashila̱ kune, kute-kute
aku vu ciɓai an uza roku wa̱ri n ukuna a kaci ka
vunu, 24 a̱sa̱ka̱ ve kune ki a asuɗara̱kpa vi, vu ba
vu foli uza u niɗe vi, aku vu gono vu yain kune ku
vunu.
25 "Va̱ baci n ukuna n uza roku hal wa banka vu
a asu u afada, dara̱ka vu sheshi n eyi tun i'a̱ri a ure
kahu i rawa a kuwa ku afada ki. Kawa i rawa baci
ɗe, a ka na̱ka̱ngu vu ta̱ a asu u uza u afada. Eyi
kpam u na̱ka̱ ada̱ga̱ri a ne a banka vu a kuwa ku
a'ali. 26 Mayun n tonuko vu, va wuta̱ pini a asu vi
wa, she a'ayin a ɗa vu tsupai ili i'ya a ka tono vu
gba̱."

◊ **5:21** Uwt. 20:13; U.Ml. 5:17. * **5:22** Asheshi, alya nkoshi n pige
m aza a Yahuda. Shegai kalen ka pige ka ne pini na ka, uza ɗa baci
u yain upan wa bana ta̱ a asu u afada a Kashila̱ a asu u ɗa Kashila̱
n kaci ka ne wa yanka yi afada n ucira.

Uwenishike u Yesu a kaci ka tsishankala

27 Yesu lyai kapala n kadyanshi, “I pana tạ Mele
ma Musa ma danai, ‘Kotsu vu vaku n uka u uza
wa.’ ◊ 28 N tonuko vu, vu wene baci uka, aku
vu bankai uma u vunu n ukuna u gbani, vu yan
ɗe la vi tsishankala n eyi a katakasuvu ka vunu.
29 Keshi ka ulyaki ka vunu ka zuwa vu baci vu yain
unyushi u cingi, foɗo ka vu varangu. Wa laka vu
tạ tsulobo vu namba kapashi ka ikyamba i vunu,
n u ɗa a ka varangu ikyamba i vunu gbạ a asuvu
a akina. 30 Kukere ku ulyaki ku zuwa vu baci vu
yain unyushi u cingi,† kiɗa ka vu varangu! Wa
laka vu tạ tsulobo vu namba kapashi ka ikyamba
i vunu, n u ɗa ikyamba i vunu gbạ ya uwa a asuvu
a akina.”

Uwenishike u Yesu a kaci ka upece u iyolo (Marku 10:11-12; Luka 16:18)

31 Yesu doki u danai, “I pana tạ Mele ma Musa
ma danai, ‘Uza ɗa baci dem wa pece iyolo n uka u
ne, u kạnạ tạ u nạkạ yi tagarạda u upece u iyolo.’
32 Shegai n tonuko ɗạ, kotsu vu pecene n uka u
vunu wa, shegai u vaku baci n vali roku. Vu ạsạkạ
yi baci, va zuwa yi tạ u woko kashankala, nala
kpam ko ya baci u zuwa yi, wạ tạ n unyushi u ɗa
u bidyai uka u uza roku.”

Yesu wenishikei a kaci ka utsina

33 Yesu doki u danai, “I pana tạ kpam ili i'ya Mele
ma Musa ma danai, ‘Kotsu vu kpạɗạ ushaɗangu
kazuwamgbani ka vunu wa. U kạnạ tạ vu
shaɗangu kazuwamgbani ka vu yain n Magono
ma Zuba.’ ◊ 34 N tonuko ɗạ, kotsu vu tsina n ili i

◊ **5:27** Uwt. 20:14. ◊ **5:33** Aɗkp. 19:12; Mkc. 30:2; U.Ml. 23:21.

roku a'ayin a ɗa baci ya yan kazuwamgbani wa! Zuba a asu u ɗa Kashilạ kạri ndishi u ɗa. Adama a nala, kotsu vu tsina n zuba wa. 35 Likimba asu u ɗa a'ene a ne a tsu wunvuga ɗa. Adama a nala, kotsu vu tsina n likimba wa. Urishelima ilyuci i Magono ma Pige i'ya, adama a nala kotsu vu tsina n i'ya wa. 36 Kotsu vu tsina n kaci ka vunu wa, kpaci va fuɗa va gonuko kenji ka te ka vunu pun ko dạn wa. 37 A'ayin a ɗa baci ya yan kazuwamgbani, ili i'ya i gain vu dana i'ya na koshi, ‘Nala wạri,’ ko tani ‘Nala wa.’ Vu dana baci i'ya i lai la, a asu u uza u cingi vi ɗa i wutại.”

Yesu wenishikei a kaci ka utsupa tsicingi (Luka 6:29-30)

38 Yesu doki u lyai kapala n kadyanshi, “I pana tạ ili i'ya Mele ma Musa ma danai, ‘Uza u foɗo baci utoku u ne a keshi, ko u takpa yi kanga, eyi dem a ka foɗo yi tạ keshi ka ne ko takpa kanga ka ne.’ ◊ 39 Shegai n tonuko ɗạ, kotsu i tsupa ukuna u cingi u ɗa uza roku u yanka ɗạ n ukuna u cingi wa. Uza u ɓasa vu baci a kagbaguzu ka ulyaki, kpatalạka yi ka ire ki dem. 40 Gaawan uza roku u dana tạ vu nusuka yi, aku u tonukoi uza u afada u wushika yi matogo ma vunu, kotsu vu ạsạnkạ yi dem kunya. 41 Kasoje ka mạtsạ vu baci vu canka yi ucanga ubana mel u te, canka yi mel u re. 42 Uza u folo vu baci ili i roku, vu nạkạ yi. Uza roku u bolo baci akopi ara vunu, vu nạkạ yi.”

Ciga atokulalu (Luka 6:27-28, 32-36)

◊ **5:38** Uwt. 21:24.

43 Yesu doki u danai, “I pana tạ ili i'ya ama
a danai, ‘Ciga uza u karen u vunu, aku vu kovi
utokulalu u vunu.’ 44 Shegai n tonuko ɗạ i cigi
atokulalu a ɗe, i yanka uza ɗa baci dem wa yan
ɗạ mavura gbani-gbani kavasu. 45 I yan baci nala,
ya woko tạ mmuku n maci† n Tata u ɗe ɗa wạri
a zuba. U tsu zuwa tạ kaara ka wutạ adama a
aza a cingi n aza a maci. U tsu ro tạ mini a asu u
aza ɗa a ka yan ili i shinga n aza ɗa a ka yan ili i
cingi. 46 Niɗa ya ciga Kashilạ ka nạkạ ɗạ katsupi
ka malen ma manyan ma ɗe, i ciga baci aza ɗa a ka
ciga ɗạ koshi? Ko aza a uwusha u utafa dem nala
a tsu yansa! 47 Aje a ɗe a ɗa baci ya yansạka ili i
shinga koshi, i lamgbana n ama ɗa a buwai wa. Ko
aza ɗa bawu a revei Kashilạ a tsu yan tạ dem ili i
shinga a asu u aje a le. 48 Adama a nala, u kạnạ tạ
i woko ushaɗangi, tyoku ɗa Tata u ɗe u zuba wạri
ushaɗangi.”

6

Uwenishike u Yesu a kaci ka kune

1 Yesu lyai kapala n u wenishiki atoni a ne,
“Kiranai a'ayin a ɗa ya yan ili i shinga, kotsu i yain
i'ya adama a ɗa ama a ka wene i'ya a cikpala ɗạ
wa. I yan baci nala, ya tsạrạ katsupi ka malen ma
manyan ma ɗe a asu u Tata u ɗe uza ɗa wạri a zuba
wa.
2 “Va ne baci aza a unambi kune, kotsu vu fulạ
ukakaci tsạrạ ama a pana a reve i'ya va yan wa,
tyoku ɗa aza a maci a kaɓan a tsu yansa a agata a
Kashilạ n ire tsạrạ ama a nạkạ le karingạ.” Mayun
n tonuko ɗạ, aza a maci a kaɓan a nala yi a tsạrạ
ɗe katsupi ka malen ma manyan ma le. 3 A'ayin

a ɗa baci va ne aza a unambi kune, vu yain ka usokongi, tsa̱ra̱ kukere ku ugula̱ ku reve ili i'ya kukere ku ulyaki ka yan wa. 4 Na̱ka̱ kune ku vunu usokongi, Tata u vunu, uza ɗa u revei ili i'ya i'a̱ri usokongi, wa na̱ka̱ vu ta̱ katsupi ka malen ma manyan ma vunu."

Uwenishike u Yesu a kaci ka kavasu (Luka 11:2-4)

5 Yesu doki u danai, "A'ayin a ɗa baci ya yan kavasu, i woko tyoku u aza a maci a kaɓan wa! A tsu ciga ta̱ a shamgba a agata a Kashila̱ n ire a yain kavasu tsa̱ra̱ ama a wene le. Mayun n tonuko ɗa̱, a tsa̱ ɗe katsupi ka malen ma manyan ma le. 6 A'ayin a ɗa baci va yan kavasu, uwa a asuvu a kunu ku vunu vu gida̱ku utsutsu. Vu yain kavasu ubana a asu u Kashila̱ Tata u vunu uza ɗa wa̱ri a asu u usokongi u nala vi. Tata u vunu uza ɗa wa wene ili i'ya va yan usokongi, wa na̱ka̱ vu ta̱ katsupi ka malen ma manyan ma vunu.

7 Va yan baci kavasu, kotsu vu woko tyoku u ama ɗa bawu a revei Kashila̱ wa. A la ta̱ uyan kadyanshi ka bawu ka̱ri n kalen. N a dani Kashila̱ ka pana̱ka le adama a kakuma̱ ka kadyanshi. 8 Kotsu i woko tyoku u le wa. Tata u ɗe u reve ta̱ ili i'ya ya ciga kahu gba̱m i weci yi.

9 "Ya yan baci kavasu, i vasi naha:

" 'Tata u tsunu uza ɗa wa̱ri a zuba.
A kirana n kala ka vunu n uwulukpi.
10 Tsugono tsu vunu tsu tuwa̱.
A̱sa̱ka̱ a yain ili i'ya va ciga a yain a likimba,
tyoku ɗa a ka yansa i'ya a zuba.
11 Ne tsu ilikulya i ara.
12 Vu cimbusuka̱ tsu unyushi u tsunu,

tyoku ɗa tsu tsu cimbusukạ aza ɗa a tsu nusuka tsu.
[13 Kotsu vu ạsạkạ tsu tsu rukpạ a ukondo wa,
shegai vu wauwa tsu a asu u uza u cingi vi.’]*
14 “Mayun ɗa, vu cimbusukạ baci ama unyushi
u cingi u le, Tata u vunu u ɗa wạri a zuba wa
cimbusukạ vu tạ dem. 15 Shegai vu cimbusukạ
baci ama wa, Tata dem wa cimbusukạ vu unyushi
u cingi u vunu wa.”

Uwenishike u Yesu a kaci ka kakuli

16 Yesu doki u danai, “Ya yan baci kakuli, kotsu
i wenike kadambula tyoku ɗa aza a maci a kaɓan
a tsu yan wa. A tsu gạcuwunsạ tạ a'eshi a le tsạrạ
ya dem reve an a ka yan kakuli. Mayun n tonuko
ɗạ, aza a maci a kaɓan a nala yi a tsạ ɗe katsupi
ka malen ma manyan ma le. 17 Shegai va yan baci
kakuli, vu zạdĩ kenji ka vunu aku vu sawa a'eshi.
18 Adama a nala, uza wạ la wa reve an va yan
kakuli wa, she Tata koshi, uza ɗa bawu tsa wene.
U reve tạ gbạ ili i'ya i'ạri usokongi, aya kpam wa
nạkạ vu katsupi ka malen ma manyan ma vunu.”

Utsạri a zuba
(Luka 12:33-34)

19 Yesu doki u danai, “Zuwukai kaci ka ɗe utsạri
a likimba wa. Kpaci karan n urumgbạ wa nangasa
tạ u ɗa, kpam aboki a ka tạsạ tạ a uwa a yain uboki.
20 Shegai zuwukai kaci ka ɗe utsạri a zuba, a asu
u ɗa bawu wa rumgbạ ko tani karan ka nangasa,
kpam aboki a ka fuɗa a ka yan uboki wa. 21 Asu u

* **6:13** Akorongi a cau a roku aza ɗa a purại a tagarạda u Matiyu a korongu tạ idani i “Kpaci tsugono n ucira n tsupige tsu vunu tsa ubana. Ami.”

ɗa baci utsa̱ri u ɗe wa̱ri, nte dem katakasuvu ka ɗe ka rongo ɗe.

Macikalu ma ikyamba

22 “A'eshi a'a̱ ta̱ tyoku u macikalu ma ikyamba.
A'eshi a vunu a lobono baci, ikyamba i vunu dem
ya shaɗangu ta̱ n katyashi. 23 Shegai a'eshi a vunu
a lobono baci wa, ikyamba i vunu ya shaɗangu ta̱
n karimbi. Katyashi ka ka̱ri a asuvu a vunu ka
karimbi ka baci, va̱ ta̱ a asuvu a karimbi ka pige.

Kashila̱ n utsa̱ri (Luka 16:13)

24 “Vuma wa̱ la wa gbashika azakuwa a re wa.
Kpaci wa kovo ta̱ uza u te, aku u cigi uza u te. Ko
tani u toni ukuna u uza u te, aku u goro u uza u te.
Va fuɗa va gbashika Kashila̱ kaɓolo n utsa̱ri wa.”

Kotsu i dambula wa (Luka 12:22-31)

25 Yesu doki u danai, “N tonuko ɗa̱, kotsu i yain
kadambula adama a ilikulya n ili i'ya ya so kotsu i
rongo n uma wa. Kotsu i yain kadambula adama
a ili i'ya ya uka a ikyamba i ɗe wa. Uma u la ta̱
ilikulya, ikyamba kpam i la ta̱ aminya. 26 Weɓelei
ve nnu n zuba! A tsu ce wa a tsu kapa tani wa. A'a̱
na̱ mpon ko kuzuwate ku ucanga wa. Gba̱ n nala,
Tata u zuba u tsu lyatangu le ta̱. I reve i lai nnu
kalen cika wa? 27 Ya wa fuɗa wa doku kaci ka ne
uma a ulapa u uwule u te adama a kadambula?

28 “Ndya i zuwai i'a̱ri kadambula adama a
aminya? Weɓelei tyoku ɗa apa̱lu a mete a tsu
gbonguro. A tsu yan manyan wa, a tsu jila̱ka̱ kaci
ka le aminya wa. 29 Shegai n tonuko ɗa̱, ko Solomo
n tsupige tsu ne gba̱ u uka aminya a ikali a ɗa a

lobonoi tyoku u a le wa. 30 Kashilạ ka fuɗa baci ka guɓa apạlu a mete a ɗa aˈạri n uma ara, nakpan a vutạlạ le a akina. Ya fuɗa tạ ya wushuku an Kashilạ ka guɓa ɗạ. Kotsu i rongo n upityanangu u kenu wa.
31 “Kotsu i dambula i dana, ‘Ndya tsa lya?’ ko ‘Ndya tsa so?’ ko ‘Ndya tsa uka?’ 32 Ama ɗa bawu a revei Kashilạ alya a tsu dambula n ili i nala yi koshi. Tata u ɗe u zuba u reve tạ ya ciga ili i nala yi gbạ. 33 Ili iˈya i gain i gitạ i zami iˈya tsugono tsu Kashilạ† n ili iˈya wa ciga. Aku ili iˈya i buwai dem a ka nạkạ ɗạ tạ. 34 Kotsu i dambula adama a nakpan wa, kpaci nakpan wạ tạ n kadambula ka kaci ka ne. Kain dem kạ tạ n kadambula ka ne.”

7

I yanka uza afada wa
(Luka 6:37-38, 41-42)

1 Yesu lyai kapala n u wenishiki atoni a ne, “Kotsu i yanka uza u afada wa, adama a ɗa Kashilạ ka yanka ɗạ dem. 2 Kakundatsu ka i yankai aza a ɗe afada, ka dem a ka yanka manyan tyoku ɗa eɗạ dem i yain.
3 “Ndya i zuwai vu wenei macuku ma kenukulu ma mạri a keshi ka utoku u vunu, aku bawu vu wenei kagbukulu ka kạri a keshi ka vunu? 4 Niɗa va fuɗa va tonuko yi, ‘Utoku u vạ, ạsạkạ n takpa vu macuku ma mạri a keshi ka vunu,’ avu tani vu wene kagbukulu ka kạri a keshi ka vunu wa? 5 Avu uza u maci u kaɓan, gitạ ve vu takpa kagbukulu ka kạri a keshi ka vunu. Aku vu fuɗa vu wene kpam vu takpa macuku ma mạri a keshi ka utoku u vunu.

6 “Kotsu i nạkạ nshe ili i'ya i'ạri i Kashilạ wa. A
ka fuɗa tạ a yirạlạkpạ a lumusa ɗạ. Kotsu i vutạlạ
igbegu i ikebe a kapala ka mburusunu wa, kpaci a
ka kpatsa tạ i'ya.”

Folusoi, bolusoi, kuɗusai utsutsu (Luka 11:9-13)

7 Yesu doki u danai, “Rongoi ufolo, a ka ne ɗạ
tạ i'ya i foloi vi. Rongoi ubolo ili i'ya ya ciga, ya
tsạrạ tạ. Kuɗusai utsutsu, Kashilạ ka zuwa tạ a
giduwukạ ɗạ utsutsu vi. 8 Adama a nala, gbạ uza
ɗa baci dem u foloi, a ka ne yi tạ. Uza ɗa baci kpam
u boloi, wa tsạrạ tạ. Kpam ama a lya baci kapala n
ukuɗusa utsutsu, Kashilạ ka giduwukạ le tạ.

9 “Uza wạ la a asuvu a ɗe maku ma ne ma folo
yi burodi, aku u nạkạ yi katali? 10 Ko tani u foli yi
kadan, aku u nạkạ yi kali? 11 Eɗạ aza a unyushi
u cingi, i tsu nạkạ baci mmuku n ɗe ili i shinga,
bele Tata u ɗe uza ɗa wạri a zuba uza u shinga, wa
nạkạ tạ ili i shinga a asu u uza ɗa baci dem u folo
yi. 12 Yankai ama tyoku ɗa dem ya ciga a yanka ɗạ.
Kalen ka Mele ma Musa n uwenishike u ntsumate
u ɗa gai la vi.”

Utsutsu u kenu (Luka 13:24)

13 Yesu danai, “Uwai a tsugono tsu Kashilạ a
utsutsu u kenu. Kpaci utsutsu n ure u ɗa u tsu
banka a akina wạ tạ n upeti cika, kpam u lobono tạ
nwalu. Ama ushani a ɗa a tsu wala pini. 14 Shegai
utsutsu u utsạrạ uma u kenu u ɗa, ure vi kpam
u wuyana tạ nwalu. Ama ɗa a ka wala pini a'ạ
ushani wa.”

Maɗanga n ilimaci i ne
(Luka 6:43-45)

15 Yesu lyai kapala n kadyanshi, “Kiranai nạ
ntsumate n kaɓan. Aza ɗa a tsu tuwạ ara ɗe yavu
ncon, shegai a asuvu a le a'ạ tạ n tsicingi yavu
nleweni. 16 Ya fuɗa tạ ya reve le a icun i manyan
ma le, tyoku ɗa i tsu reve maɗanga a ilimaci i ne.
A tsu ta ilimaci i kapopi a kawana wa, ko kpam
cinwi a kaworo wa. 17 Maɗanga ma shinga ma tsu
matsa tạ ilimaci i shinga, maɗanga ma cingi kpam
ma tsu matsa tạ ilimaci i cingi. 18 Maɗanga ma
shinga ma tsu matsa ilimaci i cingi wa, nala kpam
maɗanga ma cingi ma tsu matsa ilimaci i shinga
wa. 19 Ama a tsu kapa tạ maɗanga ma ma kpạɗại
unạkạ ilimaci i shinga a varangu ma a asuvu a
akina. 20 Nala kpam dem ya fuɗa ya reve ama a
icun i manyan i le.”

“N reve ɗạ wa ko kenu!”
(Luka 13:25-27)

21 Yesu doki u danai, “Gbạ aza ɗa a ka isạsạ mu
Asheku, Asheku ɗa a ka uwa a tsugono tsu zuba
wa. Ama ɗa koshi a ka uwa a tsugono tsi alya aza
ɗa a ka yansa ili i'ya Tata u vạ u zuba wa ciga.
22 Kain ka afada, ama a ka isạ mu tạ Asheku a le,
a dana, ‘Tsu yan tạ kuɓari a asuvu a kala ka vunu,
kpam tsu wutukpusạ tạ ityoni i cingi n kala ka
vunu, tsu yansai kpam ikunesavu ushani.’ 23 Aku
n wushunku le, ‘N reve ɗạ wa ko kenu, banka
numu dan, eɗạ aza a uyansa ukuna u cingi!’ ”

Amai a a'uwa ama a re
(Luka 6:47-49)

24 Yesu danai, “Uza ɗa baci dem u panai kadyanshi ka vạ wa yan manyan n ka, wạ tạ tyoku u kamai ka kạri n ugboji, uza ɗa u taɗangi kuma ku ne a katali ka upeti. 25 An a roi mini ma pige, agạtạ a shaɗangusi, uwule kpam u lapai kuwa ki, shegai ka ku rukpạ wa, kpaci u ma tạ ka a katali ka upeti.
26 “Shegai uza ɗa baci dem u panai kadyanshi ka vạ, aku u 'yuwain ka uyanka manyan, wạ tạ tyoku katengeshi ka ka mai kuwa ku ne a kayala.
27 A'ayin a ɗa a roi, agạtạ a shaɗangusi, uwule kpam u lapai kuwa ki, aku ku wạsại.”

Ucira u Yesu
(Marku 1:22; Luka 4:32)

28 A'ayin a ɗa Yesu kotsoi kadyanshi ki gbạ, aku kakumạ ka ama ki kạri uyan majiyan ma uwenishike mi. 29 Wạ tyoku u awenishiki a Mele wa, shegai u wenishike tạ yavu uza ɗa wạri n ucira.

8

Yesu tạnạsại makutu
(Marku 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 A'ayin a ɗa Yesu cipại a masasa mi, aku kakumạ ka ama ka tono yi. 2 Kute-kute vuma roku uza ɗa wạri makutu u tuwại u kuɗạngi a kapala ka ne, u danai, “Asheku, vu wushuku baci, tạnạsạ mu.”
3 Yesu bạrạkpại kukere ku ne u sawa yi, u danai, ‘N wushuku tạ, tạnạ.” Kute-kute tsukutu tsi tsu ạsạkạ yi. 4 Yesu rono yi atsuvu, “Kotsu vu tonuko uza wa, shegai wala vu bana a asu u kaɗarạkpi† u wene vu, aku vu nạkạ kune ku Mele ma Musa ma danai ama ɗa baci a tạnại a nạkạ. Nala wa wenike tạ ama an n tạnạsạ vu.”

Yesu tạnạsại kagbashi ka katigi (Luka 7:1-10)

5 Aku Yesu banai a Kafarnahum. An u uwai a
ilyuci yi, katigi† ka asoje a Roma† ka roku ka cina
yi u folo yi u ɓạngạ yi. 6 Katigi ki ka danai, “Asheku,
mạ tạ n kagbashi ka ka pana ikyamba, wạ tạ ɗe a
kuwa nvain bawu wa fuɗa wa wala. Maɓạlạ mi ma
ma foro yi wa wa.”

7 Yesu danai, “Ma bana tạ n tạnạsạ yi.”

8 Katigi ki ka wushuki, “Asheku, mpa n rawa
vu tuwạ a kuwa ku vạ wa, shegai yan kadyanshi
koshi tsạrạ kagbashi ki ka tạnạ. 9 Azapige a asoje
a ɗa pini aza ɗa a tsu tonuko mu ili i'ya ma yan,
mpa kpam mạ tạ n asoje a ɗa n tsu tonuko ili i'ya
a ka yan. N tsu tonuko tạ uza u na, ‘Wala,’ aku u
wala. N tonuko kpam uza u niɗe, ‘Tuwạ,’ aku u
tuwạ. N tonuko kpam kagbashi, ‘Yan naha,’ aku
tani u yain. N reve tạ udani u vunu wạ tạ dem n
ucira.”

10 An Yesu panai nala, aku u yain majiyan. U
tonukoi aza ɗa a ka tono yi vi, “Mayun n tonuko
ɗạ, upityanangu u na vi u la tạ gbạ upityanangu u
ɗa n wenei a uyamba u Isara'ila. 11 Ama ushani a
ka wutạ tạ a kasana n kalivi a dusuku a lyai kaɓolo
n Ibirahi, n Ishaku, n Yakubu a tsugono tsu zuba.
12 Shegai aza ɗa a'ạri a gain a yain pini a tsugono
tsi, a ka vutạlạ le tạ a asuvu a karimbi. Pini ɗa a ka
sạ n ulumusa u a'anga.”

13 Aku Yesu tonukoi katigi ki, “Wala vu bana a
kuwa, kagbashi ka vunu ka tạnạ tạ tyoku ɗa vu
pityanangi vi.” Pini a asuvu a ulapa u uwule u nala
vi u ɗa kagbashi ki ka tạnại.

Yesu tạnạsại ama ushani
(Marku 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Pini nala, Yesu banai a kuwa ku Bituru,
aku u wenei mma u uka u Bituru vi nvain n
usuɗugbi u ikyamba. 15 Aku u sawa yi kukere, pini
nala, maɓạlạ mi ma ạsạkạ yi, u ˈyạngại u gitạ yi
ufoɓusuko ilikulya.
16 An kuvuli ku yain, ama a tukusoi Yesu aza a
ityoni i cingi. N udani u ɗa koshi u tsu wutukpạ
ityoni i cingi yi aku i ạsạkạ le. U tạnạsại dem
gbạ aza a mɓạlạ. 17 U yansa tạ ili i na yi tsạrạ a
shaɗangu udani u Ishaya matsumate u ɗa u danai,
“U takpai mɓạlạ n tsunu, kpam u takpa tsu upana
u ikyamba u tsunu.” ◊

Ama a ka ciga a toni Yesu
(Luka 9:57-62)

18 An Yesu wenei kakumạ ka ama ka kyawan
yi, aku u tonukoi atoni a ne a wala a pasamgbana
kushivạ ki a gono a upashi u niɗe. 19 Kawenishiki
ka Mele ka tuwại ara ne, u danai, “Kawenishiki,
ma tono vu tạ a asu u ɗa dem va bana.”
20 Yesu tonuko yi, “Iryanji iˈạ tạ n aˈele a le, nnu
kpam aˈạ tạ n ikinda i le. Shegai Mpa Maku ma
Vuma mạ n kuwa ku kaci ku vạ wa, kpam mạ
gbạm n a asu u uwunvugusa wa.”
21 Aku uza roku a asuvu a atoni a Yesu, u tonuko
yi, “Asheku, ạsạkạ ve n ba n ciɗạngu tata u vạ.”
22 Shegai Yesu tonuko yi, “Tono mu, ạsạkạ
akushe a ciɗạngu atoku a le akushe.”

Yesu vakunki aɓali
(Marku 4:35-41; Luka 8:22-25)

◊ **8:17** Isha. 53:4.

23 Yesu uwai a kpatsu kaɓolo n atoni a ne a ka
pasa kushivạ. 24 Aku uwule u pige u 'yạngại pini a
kushivạ ki, aɓali kpam a ka gbạɗạsạ kpatsu ki hal
ka ciga ushumbugu. Shegai Yesu pini nvain wa
lavuta. 25 Aku atoni yi a banai ara ne a 'yạngạsạ
yi n a salạsi, “Asheku, wauwa tsu! Tsa shumbugu
ɗe!”
26 U wushunku le, “Ndya i zuwai i panai uwonvo
naha? Eɗạ aza ɗa upityanangu u ɗe u gusại.” U
'yạngại u ɓaranai uwule n aɓali yi, aku asu vi paɗai
kuwin.
27 Atoni yi a gitại majiyan n a wecemgbeni,
“Ucun u vuma u eni u ɗa na vi, hal uwule n aɓali
dem a ka panạka yi?”

Yesu tạnạsại ama a re aza a ityoni i cingi (Marku 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 An Yesu rawai a upashi u kushivạ a kaɓon ka
uyamba u aza a Garasa, ama roku ama a re aza ɗa
a'ạri n ityoni i cingi a tuwại ara ne. Ama a na yi
a asu u asaun a ɗa a tsu ronguso, kpam uza u tsu
fuɗa u wala pini a ure vi wa adama a tsicingi tsu le.
29 Aku a gitạ yi usalạsạka n a dansi, “Ndya i zuwai
va damgbarạsa tsu, avu Maku ma Kashilạ? Vu
rawa vu zuwa tsu tsu pana ikyamba bawu a'ayin
a ɗa Kashilạ ka danai a yain wa.”
30 Evu n asu vi, ushiga u mburusunu u ɗa pini
wa lina. 31 Ityoni i cingi yi a foloi Yesu, a danai, “Vu
wutukpạ tsu baci a asuvu a ama a na yi, vu ạsạkạ
tsu tsu uwa a asuvu a mburusunu n nala mi.”
32 Aku u tonuko le, “Walai!” Ityoni i cingi yi a
ạsạkại ama yi a ba a uwai a asuvu a mburusunu
mi. Pini nala, mburusunu mi gbạ a sumai a uwai a
kushivạ a kuwại pini. 33 Aliniki yi a sumai a banai

a ilyuci a tonukoi ama ili i'ya i gitại, kaɓolo n ili i'ya i gitại n ama a re aza a ityoni i cingi yi. 34 Aku ama a ilyuci yi gbạ a wutại a ba a cinai Yesu, an a wene yi, a folo yi u ạsạnkạ le uyamba u le.

9

Yesu tạnạsại kawunu
(Marku 2:1-12; Luka 5:17-26)

1 Yesu uwai a kpatsu, aku u gonoi a ilyuci i ne.
2 An u rawai pini, ama roku a tuko yi kawunu nvain a kajiba. An u wenei upityanangu u ama ɗa a canga yi vi, aku u tonukoi kawunu ki, “Maku, gbama asuvu, a cimbusukạ vu ɗe unyushi u cingi u vunu.”
3 Aku awenishiki a Mele a roku a ka dansa utyoku u le, a danai, “Vuma na wa yan kadyanshi yavu aya Kashilạ!”
4 Yesu tani u reve tạ ili i'ya a ka yawunsa, aku u wece le, “Niɗa ya yan uyawunsa u tsicingi a asuvu a atakasuvu a ɗe? 5 Ndya i lai shana ɗa a ka dana, ‘A cimbusukạ vu ɗe unyushi u cingi u vunu,’ ko ‘'Yạngạ vu wala’? 6 Shegai ma wenike ɗạ tạ an Mpa Maku ma Vuma† mạri n ucira a likimba u ɗa ma cimbusạ unyushi u cingi.” U tonukoi kawunu ki, “'Yạngạ vu bidya kajiba ka vunu vu wala a kuwa.”
7 Aku vuma vi u 'yạngại u lazai a kuwa. 8 An ama yi a wenei nala, aku a ka yan majiyan kpam a cikpai Kashilạ an u nạkại uza roku ucun u ucira u na.

Yesu isại Matiyu
(Marku 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 An Yesu ạsạkại asu vi, aku u wenei vuma roku uza u kala Matiyu ndishi a kakinda ka uwusha u

utafa. Aku u tonuko yi, “Tono mu.” U 'yaŋgai u tono yi.
10 Pini nala, Yesu n atoni a ne a tuwai a ka lya
ilikulya a kuwa ku Matiyu. Awushi a utafa† n aza
a unyushi a tuwai a ɓolomgbonoi pini a asu vi
ushani. 11 An Afarishi a wenei nala, aku a wecei
atoni a ne, “Ndya i zuwai kawenishiki ka ɗe ka lya
kaɓolo n icun i ama a na?”
12 An Yesu panaka le, aku u wushunku le, “Aza
ɗa a'ari n alafiya a ka ciga uza u agumaŋ wa, she
aza a mɓaŋlaŋ. 13 Walai i ba i rotsongusu kalen ka
Tagaraŋda u Kashilaŋ u ɗa u danai, ‘N u ɗa ya yanka
mu uɗaraŋkpa, n la taŋ uciga i woko aza a asuvayali
a asu u atoku a ɗe.’ N tuwaŋ adama a ɗa ma isaŋ aza a
maci a tono mu wa, shegai aza a unyushi u cingi.”
◊

Keci a kaci ka kakuli
(Marku 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kain ka te, atoni a Yahaya Kalyuɓugi a tuwai
ara Yesu a wece yi, “Niɗa aŋtsu n Afarishi tsa yansa
kakuli, shegai atoni a vunu a ka yansa wa?”
15 U wushunku le, “Aje a valisavu a ka namgba
katsumaŋ a'ayin a ɗa waŋri kaɓolo n ele wa. Shegai
a'ayin a'aŋ taŋ utuwaŋ a ɗa a ka bidya valisavu vi a
mere ma le, a'ayin a nala a ɗa a ka yan kakuli.
16 “Vuma wa paɗara kunya ku cau n kakashi ka
savu wa. U yan baci nala, kakashi ka savu ki ka
paŋɗaŋ taŋ ka zuwa kunya ku cau ki ku doku ku kara.
Hal gbaŋm u lai ukara u cau vi. 17 Vuma wa tsungu
mini ma cinwi† ma savu a kadele ka ukpan ka cau
wa. Kpaci ma shita baci ma taŋsaŋ taŋ kadele ki, aku
mini ma cinwi mi ma wotsongu. Shegai a tsungu

◊ **9:13** Hos. 6:6.

mini ma cinwi ma savu a kadele ka savu. Pini nala, gbạ kadele ki n mini ma cinwi mi a ka lobono tạ."

Makere ma ma kuwại n uka uza u mɓạlạ (Marku 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 An Yesu wạri a kadyanshi, aku uzapige u kagata ka Kashilạ u tuwại ara ne, u kuɗạngi a kapala ka ne u danai, "Maku ma vạ makere ma kuwạ ɗe gogo-na. Vu tuwạ baci vu taɗanku yi kukere wa 'yạngạ tạ." 19 Aku Yesu n atoni a ne a 'yạngại a tono yi.

20 Uka ɗa wa lạlạ mpasa hal ayen kupa n a re u tuwại a kucinạ ku Yesu, aku u sawai kaletsu ka kunya ku ne. 21 Kpaci u yawunsa tạ a katakasuvu ka ne, u danai, "Ko kunya ku ne ka baci n sawai koshi, ma tạnạ tạ."

22 An Yesu kpatalai u wene yi, aku u danai, "Uka, gbama asuvu, upityanangu u vunu u tạnạsạ vu ɗe." Kute-kute aku uka vi u tạnại.

23 An Yesu rawai a kuwa ku uzapige ki, aku u wenei a ka fulusạ ugbali u ukpạ n ama ushani a ka sạ. 24 Aku u tonuko le, "Ya dem wutạ. Makere mi ma kuwạ wa, alavu a ɗa yi!" Shegai ama yi a ka dosuso yi idyoshi i magori. 25 An a wutukpại ama yi, aku Yesu banai a asu u ɗa makere mi mạri nvain. U kạnại kukere ku ne, aku u makere mi ma 'yạngại. 26 Pini nala, alabari a ne a tamburai ko nte wa a asuvu a uyamba vi.

Yesu tạnạsại arumbạ ama a re

27 An Yesu ạsạkại asu vi, eyi pini n u wali, aku arumbạ ama a re a gitạ yi utono n a salạsi, "Maku ma Dawuda, pana asuvayali a tsunu!"

28 An u uwai a kuwa, aku arumbạ yi a tuwại ara
ne. U wece le, “I wushuku ma fuɗa ma zuwa ɗạ i
fuɗa i wene?”
A wushuki, “Eye, Asheku.”
29 Aku u sawai a'eshi a le, u danai, “Adama a
upityanangu u ɗe, nala wa woko.” 30 Kute-kute
a'eshi a le a kukpại a wenei asu. Shegai u rono le
atsuvu cika u danai, “I tonuko uza ukuna u na vi
wa.” 31 Shegai a tamburai uyamba vi gbạ n a yanyi
alabari a ne.

Yesu tạnạsại kabebe

32 Ama a re yi n a lazi, aku ama roku a doku
a tukoi Yesu kabebe, uza ɗa ityoni i cingi i kạnại
i ɓishinka yi kadyanshi. 33 An u wutukpại ityoni
i cingi yi, aku vuma vi u yain kadyanshi. Aku
kakumạ ka ama ki ka yan majiyan, a danai, “Kotsu
tsu wene ukuna a Isara'ila naha wa.”
34 Shegai Afarishi a danai, “Magono ma ityoni i
cingi ma ma nạkạ yi ucira u uwutukpạ le.”

Yesu panai asuvayali a ama (Marku 1:39; Luka 4:44)

35 Yesu kyawunsa tạ gbạ ilyuci n une n u wen-
ishiki a agata a Kashilạ n u yanyi kuɓari ku tsug-
ono tsu Kashilạ. U tạnạsạ tạ dem aza a mɓạlạ
icun kau-kau n aza ɗa a ka pana ikyamba. 36 An u
wenei kakumạ ka ama kạri udoku n ka doki, aku
katakasuvu ka ne ka shaɗangi n asuvayali, kpaci
a dambula tạ cika kpam uɓạngạ wạ la wa. Tyoku
u ncon n ɗa bawu mạri n kaliniki ɗa a'ạri. 37 Aku
u tonukoi atoni a ne, “Manyan ma ukapa mạ tạ
ushani, shegai ayain a manyan yi kenu ɗa a'ạri.
38 Adama a nala, foloi Magono ma Zuba uza u

manyan ma ukapa mi u tuko aza a ukapa, a yanka yi manyan ma ukapa mi.”

10

Yesu ɗangạsai atoni kupa n ama a re
(Marku 3:13-19; Luka 6:12-16)

1 Yesu isại atoni a ne kupa n ama a re, u nạkạ le ucira u ɗa a ka wutukpạ ityoni i cingi a tạnạsạ kpam aza a mɓạlạ.

2 Uza u kagitạ aya Simo uza ɗa dem a tsu isạ Bituru, n Andurawu utoku u ne eyi dem kasuki† ka. Nala dem Yakubu maku ma Zabidi n utoku u ne Yahaya. 3 N Filibu, n Batalamawu, n Toma, n Matiyu kawushi ka utafa, n Yakubu maku ma Halfa, n Tadawu ele dem asuki a ɗa. 4 Aza ɗa a buwai vi alya Simo Ziloti,* n Yahuza Isikariyoti uza ɗa u tuwại u neke yi.

Yesu suki Kupanamere vi
(Marku 6:7-13; Luka 9:1-6)

5 An Yesu suki Kupanamere† vi, u tonuko le tạ ili i na yi, “Kotsu i bana a asu u Awulawa ko tani i uwa a ilyuci i Samariya† wa. 6 A asu u aza a Isara'ila koshi ɗa ya bana, kpaci tyoku u ushiga u nlala n ɗa n puwạin ɗa a'ạri. 7 A'ayin a nwalu yi, i tonusuko le tsugono tsu zuba tsu yan ɗe evu. 8 I tạnạsạ aza a mɓạlạ, i 'yạngạsạ akushe, i tạnạsạ aza ɗa a'ạri n tsukutu, kpam i wutukpạ ityoni i cingi. Gbani ɗa i wushai, nala kpam dem ya nạkạ bawu a tsupa ɗạ. 9 Kotsu i bidya ikebe ko zinariya, ko azurufa ko tani urim u shili wa. 10 Kotsu i bidya katsạn ko

* **10:4** Kalen ka kala ka Ziloti ka uza ɗa wạri n maluwa ma uyan ili cika.

matogo ma ire, ko akpata, ko kalangu wa. Ama ɗa
ya ɓa̱nga̱ vi a ka na̱ka̱ ɗa̱ ta̱ ili i'ya ya ciga.
11 “A ilyuci i'ya baci dem i uwai, i zami vuma u
maci i rongo pini a kuwa ku ne hal ubana a'ayin
a ɗa ya laza. 12 A'ayin a ɗa baci ya uwa a kuwa,
i dana, ‘Azakuwa, ndishi n shinga n rongo n a̱ɗa̱.’
13 Ama yi a wusha ɗa̱ baci, a̱sa̱ka̱i ndishi n shinga
n ɗe n rongo pini. Shegai a wusha ɗa̱ baci wa,
a̱sa̱ka̱ ndishi n shinga mi n gono ɗa̱. 14 Kpam
kuwa ko tani ilyuci i'ya baci i uwai aku a 'yuwan
ɗa̱ uryabusa ko a 'yuwan ɗa̱ upana̱ka, ka̱pa̱tsa̱i
kabuta̱ ka a'ene a ɗe i a̱sa̱ka̱ asu vi. 15 Mayun n
tonuko ɗa̱, kain ka afada, Kashila̱ ka pana ta̱ ama a
Sodom† n Gomora† asuvayali cika hal a lai tyoku
ɗa wa pana ama a ilyuci i nala yi!”

Upana u ikyamba u ɗa wa tuwa̱
(Marku 13:9-13; Luka 21:12-17)

16 Yesu lyai kapala n kadyanshi, “Mpa na ma
suku ɗa̱ tyoku u ncon a mere ma nleweni. I woko
aza a ugboji tyoku u kali, kpam i woko aza ɗa a'a̱ri
yuwu tyoku u a'aɗya. 17 She i kirana, kpaci a ka
ka̱na̱ ɗa̱ ta̱ a banka ɗa̱ a asu u Asheshi a Pige, a
bawan ɗa̱ a asuvu a agata a Kashila̱. 18 A rono
ɗa̱ ubana a kapala ka igomuna na̱ ngono, kpaci
eɗa̱ atoni a va̱ a ɗa. Nala wa woko ta̱ ure u ɗa ya
yanka le kadyanshi ka va̱ kpam hal likimba u reve
n ka. 19 Shegai a'ayin a ɗa baci a ka̱na̱ ɗa̱ vi, kotsu i
dambula a ili i'ya ya dana ko tani tyoku ɗa ya dana
i'ya wa. A'ayin a nala yi Kashila̱ ka na̱ka̱ ɗa̱ ta̱ ili
i'ya ya dana. 20 Shegai kadyanshi ka ya dansa vi
ka ɗe ka wa, Kulu ku Tata u ɗe ka ka dansa a asuvu
a ɗe.

21 “Ama a ka neke tạ atoku a le a wuna le. Nala
dem isheku ya yanka mmuku n le. Mmuku kpam
n 'yạngạsạkạ isheku i le hal a zuwa a wuna le.
22 Ama gbạ a ka 'yuwan ɗạ tạ adama a kala ka
vạ. Shegai gbạ ama ɗa baci dem a pityanangi hal
ubana a makorishi, a ka wauwa le tạ. 23 Ilyuci i'ya
baci dem ama a 'yuwan ɗạ, i darạka i bana a ilyuci
i roku. Mayun n tonuko ɗạ, kahu i kyawan ilyuci
ilyuci i Isara'ila gbạ, Maku ma Vuma ma tuwạ tạ.
24 “Karotsongishi ka tsu la kawenishiki ka ne
wa, ko tani kagbashi ka lai uzakuwa u ne wa. 25 U
rawa tạ ɗa karotsongishi ka woko tyoku u kawen-
ishiki ka ne, kagbashi kpam ka woko tyoku u uza-
kuwa u ne. A isạ baci Mpa uza ɗa mạri uzakuwa,
‘Magono ma ityoni i cingi;’ wata, Ba'alzabu,† eɗạ
aza a kuwa a vạ tani ndya a ka isạ ɗạ?”

Uza ɗa u gain a pana uwonvo (Luka 12:2-7)

26 Yesu danai, “Panai uwonvo u ama a nala yi
wa, kpaci ili i'ya baci dem i'ạri usokongi gogo-na
ama a ka tuwạ tạ a ka reve i'ya. 27 N tonuko ɗạ tạ
ukuna u na vi a karimbi, shegai ma ciga tạ i tonuko
le i'ya a katyashi. Ili i'ya baci ya pana ma dansa
n tsubini a atsuvu a ɗe, i dana i'ya cika a zuba u
kukpạ ama a pana.
28 “Kotsu i pana uwonvo u aza ɗa a ka wuna ɗạ
wa. Ikyamba i ɗe i'ya koshi a ka wuna, shegai a
ka sawa uma u ɗe wa. Kashilạ ka koshi ya pana
uwonvo, kpaci aya uza ɗa wa fuɗa wa nangasa
gbạ uma n ikyamba a akina. 29 Mberikele n re n
ɗa a tsu denge kanini ka te,† shegai gbạ n nala,

† **10:29** Kondo “Anini” a kaci ka idani ka “Ikebe” a Idani i Uɓạngạ.

ma te mạ la ma kuwạ bawu Tata u ɗe u revei n
ma wa. 30 Kashilạ ka reve tạ gbạ ko kenji ka yain
ka kạri a kaci ka vunu. 31 Adama a nala kotsu i
pana uwonvo wa, kpaci tsupige tsu ɗe tsu la tạ tsu
mberikele ushani.

Tonuko ama ukuna u Kawauwi (Luka 12:8-9)

32 “Uza ɗa baci dem u tonukoi aza roku eyi uza
u vạ u ɗa a kapala ka ama, mpa dem ma tonuko
tạ Tata u vạ u zuba uza nala vi katoni† ka vạ
ka. 33 Shegai vu 'yuwan mu baci, mpa kpam ma
tonuko tạ Tata u vạ u zuba avu uza u vạ ɗa wa.”

Ndishi n shinga n ɗa n tukoi wa (Luka 12:51-53; Luka 14:26-27)

34 Yesu lyai kapala n kadyanshi, “Kotsu i bidya a
asuvu a atakasuvu a ɗe i dana ndishi n shinga n ɗa
n tukoi a likimba wa. N tuwạ tsạrạ n tuko ndishi
n shinga wa, shegai kushulu. 35 N tuwạ tạ n ‘zuwa
uza u yain tsilala n asheku a ne, makere ma yain
tsilala nạ mma u ne, kajene kpam ka yain tsilala n
anuku a le. 36 Atokulalu a ka yan tạ pini a asuvu a
kumaci ku ɗe!’ ◊

37 “Gbạ aza ɗa baci a lai uciga asheku n anuku
a le kapala nạ mpa, a rạtsa a woko atoni a vạ wa.
Gbạ aza ɗa baci a ka ciga mmuku n le kapala nạ
mpa, a rạtsa a woko atoni a vạ wa. 38 Vu canga
baci mawandamgbani† ma vunu vu tono mu wa,
vu rạtsa vu woko katoni ka vạ wa. 39 Gbạ uza ɗa
baci wa kirana n uma u ne, wa namba tạ u ɗa. Uza
ɗa tani u nambai uma u ne adama a vạ, wa wauwa
tạ u ɗa.”

◊ **10:36** Mik. 7:6.

Katsupi ka malen ma manyan ma (Marku 9:41)

40 Yesu danai, “Uza ɗa baci dem u wusha ɗạ, mpa u wushai. Uza ɗa baci kpam u wusha mu, u wusha tạ uza ɗa u suku mu. 41 Uza ɗa u wushai matsumate adama a ɗa matsumate mi ma yanka yi kadyanshi ka Kashilạ, Kashilạ ka nạkạ yi tạ katsupi ka malen ma manyan ma ne dere n matsumate mi. Uza ɗa baci kpam u wushai vuma u maci adama a ɗa vuma u nala vi wạri uza u maci, a ka nạkạ yi tạ katsupi ka malen ma manyan ma ne dere n vuma u maci nala vi. 42 Uza ɗa baci u nei katoni ka kenu ka vạ mako ma mini adama a ɗa wạri katoni ka vạ, mayun n tonuko ɗạ, vuma u nala vi wa tsạrạ tạ katsupi ka malen ma manyan ma ne.”

11

Yesu n Yahaya Kalyuɓugi (Luka 7:18-35)

1 An Yesu kotsoi utonuko Kupanamere yi ukuna u na vi, aku u ạsạkại a asu vi u banai a ilyuci a asuvu a Galili tsạrạ u wenishike u yain kpam kuɓari.

2 Yahaya Kalyuɓugi wạ tạ a asuvu a kuwa ku a'ali. An u panai ili i'ya Kirisiti wa yansa, aku u suki atoni a ne a roku ama a re. 3 A ba a wece yi, “Aɗa uza ɗa wa tuwạ vi, ko tsu vana uza roku?”

4 U wushunku le, “Walai i tonuko Yahaya ili i'ya i wenei n ili i'ya i panai. 5 Arumbạ a wene tạ, awunu kpam a wala tạ, nkutu n tạnạ tạ, agulani a pana tạ, akushe kpam a 'yạngại a gonoi n uma. A yanka tạ aza a unambi kuɓari ku Kadyanshi ka Shinga.

6 Kashilạ ka zuwuka tạ uza ɗa bawu u 'yuwan mu
adama a ili i'ya n yain unạ u shinga."
7 An atoni a Yahaya a lazai, aku Yesu gitại
uyanka ama yi kadyanshi ka Yahaya, u danai, "An
i banai a kakamba ki, ucun u vuma u eni u ɗa i
banai uwene? Wạ tyoku u asomini a ɗa uwule u
tsu purusạ a asu u ɗa baci dem u lapanai? 8 Ucun
u vuma u eni u ɗa i banai uwene? Vuma ɗa u
ukai aminya a ikali? Aza ɗa a tsu uka aminya
a ikali a a'eɓile a ngono a ɗa a'ạri. 9 Ya i banai
uwene? Matsumate ma? Eye. N tonuko ɗạ u
la tạ matsumate. 10 Tagarạda u Kashilạ u yan tạ
kadyanshi a kaci ka ne,
" 'Ma suku tạ katsumate ka vạ a kapala ka vunu,
uza ɗa wa lapuluka vu ure.' ◊
11 "Mayun n tonuko ɗạ, Yahaya Kalyuɓugi u la
tạ gbạ uza ɗa baci wạri n uma. Shegai uza u
kenukulu gbạ a asuvu a tsugono tsu zuba u la yi
tạ. 12 Ili i'ya i bidyai a'ayin a ɗa Yahaya Kalyuɓugi
tuwại hal utuwạ gogo-na, tsugono tsu zuba tsạ tạ
udoku ucira, kpam ya dem wa moɗono tạ tsạrạ
u uwa tsa.* 13 Gbạ ntsumate n Mele ma Musa a
dana tạ ukuna u tsugono tsu Kashilạ hal utuwạ
a'ayin a Yahaya. 14 I wushuku baci n ele, Yahaya
vi aya Iliya† matsumate ma ya vana vi. 15 I'ạ baci
n atsuvu, panai!
16 "Niɗa ma dansa ukuna u ama a gogo-na?
Ndya a rotsoi? A'ạ tạ tyoku u mmuku n ɗa mạri
ndishi a kuden, n a ikạmgbạni,
17 " 'Tsu fulạkạ ɗạ tạ ugbali,

◊ **11:10** Mal. 3:1. * **11:12** Ure u roku u ɗa va reve udani u aza a Heline vi u ɗa: "kpam aza a cingi a ka shilạkạnạkạ tsa tsạrạ a wushi tsa n ucira."

shegai i 'yuwain kuje!
Tsu shipuka ɗạ ushipa u ukpạ,
shegai i sạ wa!'
18 "An Yahaya tuwại, u laɓa ulya ilikulya wa, u so
tani mini ma cinwi wa, aku i danai, 'Wạ tạ n ityoni i
cingi!' 19 Shegai an Mpa Maku ma Vuma ma lya nạ
n soyi, aku i danai, 'Kalyai ka n kasoi, kpam kaje ka
aza a uwusha u utafa n aza a unyushi u cingi ka.'
Ugboji u tsu wenike tạ kaci ka ne a asu u manyan
ma maci ma u tsu yansa."

Yesu ɓongoi ama (Luka 10:13-15)

20 A ilyuci i'ya Yesu yansai ikunesavu i ne cika,
ama yi a 'yuwan tạ ukpatala a gono a asu u
Kashilạ. U gitạ le uɓongo, 21 "Ter ɗe, aza a Kora-
inu! Ter ɗe, aza a Besaida! A da baci ikunesavu
i'ya n yain a asuvu a ɗe i'ya n yain a Taya n Sida, an
a'ạri a kpatala ɗe caupa. A uka tạ akashi a rongoi
a upoluso kakomo, tsạrạ a wenike an a kpatalai a
ạsạkại unyushi u cingi u le! 22 N tonuko ɗạ, kain
ka afada, Kashilạ ka laka tạ uyanka ama a Taya
n Sida ajebigi kapala n ạɗạ! 23 Eɗạ kpam aza a
Kafarnahum, 'yạngạsạ ɗa wạ a ka 'yạngạsạ ɗạ a
zuba? A ka vutạlạ ɗạ tạ a asuvu a akina! A da baci
ikunesavu i'ya a yain ara ɗe i'ya a yain a Sodom,
an wạri wa buwa tạ pini hal n gogo-na. 24 N tonuko
ɗạ, kain ka afada, Kashilạ ka pana tạ iyali i Sodom
kapala n ạɗạ!"

Yesu nạkại ama uwunvuga (Luka 10:21-22)

25 A'ayin a nala yi, Yesu danai, "Tata, Magono ma
zuba n likimba, n cikpa vu tạ, kpaci vu sokongu tạ

ukuna u na vi a asu u aza a ugboji n arevi, shegai vu wenikei u ɗa a asu u aza ɗa bawu a revei ili.
26 Tata, nala vu wenei u gain vu yain!

27 “Tata u vạ u nạkạ mu tạ ili yi gbạ. Uza wạ la u revei Maku mi wa, she Tata vi. Kpam uza wạ la u revei Tata vi wa, she Maku mi n uza ɗa Maku mi ma ɗangạsai u tonuko.

28 “Tuwại ara vạ, gbạ ɗe aza ɗa a wowoi n ucanga wa arạji, ma nạkạ ɗạ tạ uwunvuga. 29 Panạka numu, tsạrạ i woko ama a vạ. Tuwại i rotsongusu ara vạ, kpaci mpa mạ tạ n uvakunku kaci kpam ya tsạrạ tạ uwunvuga. 30 Uwenishike u ɗa n danai i wushuku n u ɗa vi, wạ tạ shana, kpam ucanga u vạ u rạzugbạ wa.”

12

Yesu ɗa Asheku a kain ka Ashibi (Marku 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Kain ka te n kain ka Ashibi,† Yesu n atoni a ne a ka wala a mere ma ashina a ilya. Atoni a ne a ka pana kambulu, aku a gitại ukoɗuso aratu a ilya n a yuruwi n a takumi. 2 An Afarishi a wenei nala, aku a tonukoi Yesu, “U gan atoni a vunu a yain nala wa! Mele ma kain ka Ashibi ma ɓishinka tạ uyan manyan n kain ka Ashibi.”

3 Yesu wushuki, “Ma wundya i yan kạneshi u ili i'ya Dawuda n aje a nwalu a ne a yain an a ka pana kambulu vi? 4 U uwai a Kuwa ku Kashilạ u takumai iburodi i uwulukpi, ko an u wokoi Mele ma ɓishinka tạ a takuma i'ya. Aɗarạkpi a ɗa koshi a wushunki a takuma u ɗa. ◊ 5 Ma wundya i yan kạneshi u Mele ma Musa ma ma danai aɗarạkpi

◊ **12:4** 1 Sam. 21:1-6.

a ɗa koshi a ka yan manyan a Kuwa ku Kashilạ n kain ka Ashibi ki? Shegai ko uza wạ la u danai a nusuka mele ma Ashibi wa. 6 N tonuko ɗạ, uza ɗa u lai Kuwa ku Kashilạ aya pini naha. 7 A da baci i revei kalen ka Tagarạda u Kashilạ u na vi, ‘N la tạ uciga i woko aza a asuvayali a asu u atoku a ɗe, n u ɗa ya yanka mu uɗarạkpa,’† ◊ i'ạri ya kiɗạga ama a na yi aza ɗa bawu a'ạri n unyushi ugana wa. 8 Adama a nala, mpa Maku ma Vuma Asheku a ɗa, hal n a kain ka Ashibi dem.”

Yesu tạnạsại vuma ɗa ili i soi kukere (Marku 3:1-6; Luka 6:6-11)

9 An Yesu ạsạkại a asu vi, aku u ba u uwai a kagata ka Kashilạ ka kạri evu. 10 U cina tạ pini vuma ɗa ili i soi kukere. Afarishi a zuwuka yi a'eshi tsạrạ a tsạrạ ili i'ya a ka sapula yi n i'ya, aku a wece yi, “Wạ dere a tạnạsạ vuma n kain ka Ashibi?”

11 U wushunku le, “I'ạ baci n macon† aku ma rukpại a ilyukoi n kain ka Ashibi, ya wutukpạ ma wa? Mayun tani ya wutukpạ tạ ma. 12 Ama a la tạ ncon kalen, adama a nala, dere ɗa a yain ili i shinga n kain ka Ashibi.”

13 Yesu tonukoi vuma vi, “Bạrạkpạ kukere ku vunu.” An u bạrạkpại kukere ki, aku ku gonoi mai tyoku ku ire ki. 14 Pini nala, Afarishi yi a wutại a ka sheshe tyoku ɗa a ka wuna Yesu.

Kagbashi ka Kashilạ ka ɗangạsai

15 Yesu reve tạ ili i'ya Afarishi a ka yawunsa, aku u ạsạkại asu vi. Ama ushani a tono yi, kpam u tạnạsạ tạ gbạ aza a mɓạlạ. 16 Shegai u ronoi ama

◊ **12:7** Hos. 6:6.

yi atsuvu kotsu a tonuko uza ko eyi yayi wa. 17 U
yan tạ ili i na yi tsạrạ a shaɗangu ili i'ya Kashilạ ka
danai a unạ u Ishaya matsumate:
18 “Kagbashi ka vạ ka na, uza ɗa n ɗangạsai.
Ma ciga yi tạ, kpam u zuwa mu tạ n panai
kayanyan cika.
Ma nạkạ yi tạ Kulu ku vạ,
kpam wa tonuko tạ gbạ iyamba an ukuna u vạ
wạri dere.
19 Wa nanamgbana ko tani u salạsa wa,
ko kpam u yain kuɓari n isali a ire wa.
20 Wa koɗuso asomini a ɗa a kạtạlạsại wa,
wa cimbusạ tani macikalu ma ma ciga ucimbạ wa.
Nala wa rongo uyansa hal she ukuna u ɗa wạri
dere u lya kaci ka ukuna u cingi.
21 Iyamba gbạ a ka zuwa tạ uma u le ara ne.” ◊

Yesu n Ba'alzabu
(Marku 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Aku ama roku a tukoi Yesu karumbạ kpam
kabebe ka, adama a ityoni i cingi. Aku Yesu
tạnạsại vuma vi, kute-kute u gitại kadyanshi
kpam u wenei asu. 23 Gbạ ama yi a yain majiyan,
a danai, “Gaawan vuma u na vi Maku ma Dawuda
ma, Kirisiti Kawauwi!”
24 An Afarishi a panai nala, a wushunku le, “U
wutukpạ tạ ityoni i cingi kpaci magono ma le
Ba'alzabu u nạkạ yi tạ ucira u ɗa wa yan nala.”
25 Yesu reve tạ ili i'ya a ka yawunsa, aku u
tonuko le, “Uyamba u ɗa baci u pecei kaci ka ne
n u shilạkạni, u ɗa wa ɓarạkpạ wa. Kpam ilyuci ko
kuwa ka baci ku pecei n ku shilạkạni, ka rukpạ tạ!

◊ **12:21** Isha. 42:1-4.

26 Kanangasi ka wutukpa baci Kanangasi,* nala u
wenike ta tsugono tsu ne tsu pece ta aɓon aɓon,
kpam tsa ɓarakpa wa aku tsu rukpa. 27 I da n
wutukpa ta ityoni i cingi adama a ɗa Ba'alzabu
naka mu ucira u ɗa ma yan nala. Nala baci, ya
nakai atoni a ɗe ucira u ɗa a ka wutukpa le dem? Ili
i'ya atoni a ɗe a tsu yan i wenike ta an kadyanshi
ka i tsu yansa a kaci ka va ka dere wa. 28 Shegai
mpa ma wutukpusa baci ityoni i cingi n Kulu Keri
ku Kashila, tsugono tsu Kashila tsa tsu tuwa ɗe la
vi a asuvu a ɗe.
29 "Uza wa ciga baci u uwa a kuwa ku uza u ucira
u yain uboki, she u matsa u sira ve uza u ucira vi,
aku u fuɗa u yain uboki a kuwa ki.
30 "Uza ɗa baci bawu wari a asu u va, tsilala tsa
wa yan na mpa, uza ɗa kpam bawu wa ɓanga mu
uciranngusu, wacinsa ɗa wa wacinsa. 31 N tonuko
ɗa, Kashila ka cimbusuka ta uza ɗa u nusukai aza
roku, hal n uza ɗa wa yan kadyanshi ka cingi† a
ukuna u Kashila. Shegai Kashila ka cimbusuka
uza ɗa wa yanka Kulu Keri kadyanshi ka cingi
wa. 32 Kashila ka cimbusuka ta uza ɗa baci dem u
nusukai Mpa Maku ma Vuma n kadyanshi. Shegai
Kashila ka cimbusuka uza ɗa wa yanka Kulu Keri
kadyanshi ka cingi wa, ili i'ya i bidyai gogo-na hal
ubana a'ayin a ɗa a ka tuwa."

Maɗanga n ilimaci i ne (Luka 6:43-45)

33 Yesu lyai kapala n kadyanshi, "I tsu reve ta
maɗanga a ilimaci i ne. Maɗanga ma shinga ma
tsu matsa ta ilimaci i shinga, maɗanga ma cingi

* **12:26** Kanangasi; wata, "Shetan" kala ka dem ka Kalapansi.

kpam ma tsu matsa tạ ilimaci i cingi. 34 Eɗạ a'eku!
Eɗạ ama a cingi a ɗa, niɗa ya dana ili i shinga? Unạ
u tsu dana tạ ili i'ya i'ạri a katakasuvu. 35 Ama a
maci a'ạ tạ n ili i shinga a atakasuvu a le, kpam i'ya
a tsu dana. Ama a cingi kpam a'ạ tạ n ili i cingi a
atakasuvu a le, ele dem i'ya a tsu dana. 36 N tonuko
ɗạ, kain ka afada ya wenike tạ gbạ kadyanshi ka
gbani ka i dansai caupa vi. 37 I shinga i'ya baci i
dansai, Kashilạ ka dana tạ eɗạ aza a unyushi a ɗa
wa. Shegai i cingi i'ya baci i dansai, wa dana tạ eɗạ
aza a unyushi a ɗa."

Ama a wecikei iryoci
(Marku 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Pini nala, awenishiki a Mele n Afarishi a
tuwại ara Yesu, a danai, "Kawenishiki, tsa ciga tạ
tsu wene iryoci tsạrạ tsu reve an a asu u Kashilạ
ɗa vu wutại."

39 U wushunku le, "I ciga tạ iryoci kpaci eɗạ aza
a cingi a ɗa, kpam ya wushuku wa. Shegai iryoci
i Inusa† matsumate i'ya ya tsạrạ koshi. 40 Inusa
rongo tạ a asuvu a katsumạ ka kadan ka pige hal
gbạ a'ayin a tatsu. Nala kpam wa woko, Mpa Maku
ma Vuma ma rongo tạ a kasaun hal gbạ a'ayin a
tatsu. 41 Kain ka afada ama a Niniba† a ka 'yạngạ
tạ a wenike ama unyushi u ɗe. A kpatala tạ a asu u
Kashilạ an Inusa yanka le kuɓari. Gogo-na uza ɗa
u lai Inusa aya pini na. 42 Magono ma Sheba uka,
wa 'yạngạ tạ u wenike ama unyushi u ɗe. U yan
tạ nwalu ma mɓạri tsạrạ u tuwạ u pana ukuna u
ugboji u Solomo n kaci ka ne. Gogo-na uza ɗa u lai
Solomo aya pini na."

Ugono u ityoni i cingi (Luka 11:24-26)

43 Yesu lyai kapala n kadyanshi, “A'ayin a ɗa baci
ityoni i cingi i te i wutại a asuvu a vuma, i tsu bana
tạ a asu u ekpi ubolo asu u ɗa wa wunvuga, shegai
wa tsạrạ wa. 44 Aku u dana, ‘Ma gono tạ a kuwa ka
n ạsạkại vi!’ An u gonoi, aku u cinai uza wạ pini
a kuwa ki wa. A wujumạ ka ɗe sarara a kalai ka.
45 Aku ityoni yi i lazai i ba i tukoi ityoni i cingi i
shindere i roku aza ɗa a la yi tsicingi, aku a rongo
pini. Vuma u nala vi wa kotso tạ ndishi n ne n
upana u ikyamba u ɗa u lai u caupa vi. Ili i'ya ya
gitạ n ama a cingi a gogo-na ɗa la vi.”

Mma n a'angu a Yesu (Marku 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Yesu pini a kadyanshi n ama, aku mma u ne
n a'angu a ne a rawai. A shamgbai a uwotsu a da
a tonuko yi a ka ciga a wene yi. 47 Aku uza roku u
tonuko yi, “Mma u vunu n a'angu a vunu alya pini
a uwotsu a ka ciga a wene vu.”
48 U wushunku yi, “Ya mma u vạ? An ya a'angu
a vạ?” 49 Aku u sapunki atoni a ne kukere, u danai,
“Mma n a'angu a vạ a ɗa na. 50 Uza ɗa baci wa
panạka Tata u vạ u zuba, aya mma u vạ, n vangu
u vạ, n utaku u vạ.”

13

Agisani a uza ɗa u wacangusi icun (Marku 4:1-9; Luka 8:4-8)

1 Kain ka nala ki, Yesu wutại a kuwa ki u banai a
ikengi i kushivạ u dusuki wa wenishike. 2 Kakumạ
ka ama ka kyawan yi cika hal ka zuwa yi u uwai

a kpatsu u dusuki, ama yi kpam a shamgbai a kagiɗa. 3 U wenishike le ili ushani n agisani, u danai,

"A yan tạ vuma roku uza ɗa u banai uwacangusu icun a kashina ka ne.* 4 A'ayin a ɗa wạri a uwacangusu icun yi, aku i roku i rukpại a ure, nnu n kạɗạsại i'ya. 5 I roku kpam i rukpại a iyamba i atali a asu u ɗa bawu kayala kạri pini ushani. Icun yi i lazai i binyai, kpaci kayala ka maci kạ pini wa. 6 An kaara ka yain, aku ka runukpai i'ya, kpaci alu a le a gbonguro cika wa, aku i lazai i ekpei. 7 Icun i roku i rukpại a asu u awana, an i gbonguroi, aku awana yi a sapusai i'ya. 8 Icun i roku kpam i rukpại a iyamba i shinga, i wutại i matsai mmuku. Gbạ icun i'ya kacimbi ki ka wacangusi vi, i roku i nạkạ tạ mmuku amangatawun-amangatawun, i roku tani amangatatsu-amangatatsu, i roku kpam kamankupa-kamankupa. 9 Uza ɗa baci wạri n atsuvu a upana, u pana."

Ili i'ya i zuwai Yesu tsu dansa n agisani (Marku 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Aku atoni a ne a wece yi, "Ndya i zuwai vu tsu dansa n ama n agisani?"

11 U wushunku le, "A ɗangạsa ɗạ tạ i reve ili i tsugono tsu zuba i'ya i'ạri usokongi, shegai aza roku a ka reve ili i'ya i'ạri usokongi vi wa. 12 Kashilạ ka doku tạ ka nạkạ uza ɗa wạri n ili cika, shegai ama ɗa a bawu a'ạri n ili, a ka namba tạ hal gbạm i kenu i'ya a'ạri n i'ya vi. 13 Ili i'ya i zuwai n tsu dansa n ele n agisani i'ya:

---

* **13:3** Icun i'ya a ka dansạka pini na vi, aza a Yahuda a tsu ce i'ya n kushe wa, shegai a wacangusu i'ya.

“A ka weɓele tạ, shegai a ka wene wa,
a ka pana tạ, shegai a ka reve wa.
14 Kazuwamgbani ka Kashilạ ka woko ɗe
mayun, tyoku ɗa Ishaya matsumate u danai:
“ ‘Ya panạsa tạ kadyanshi ka vạ,
shegai ya reve wa.
Ya wenishe tạ ili i'ya ma yansa,
shegai ya reve kalen ka ne wa.
15 Kpaci atakasuvu a le a gbama ɗe,
atsuvu a le kpam a ka pana wa.
A kimbạ ɗe a'eshi a le tsạrạ a wene wa,
kpam tsạrạ atsuvu a le a pana wa.
Kpam atakasuvu a le a ka reve wa,
bele a kpatala ara vạ
n tạnạsạ le.’ ◊
16 “Shegai Kashilạ ka zuwuka ɗạ ɗe unạ u shinga,
kpaci a'eshi a ɗe a ka wene tạ, atsuvu a ɗe kpam
a ka pana tạ! 17 Mayun n tonuko ɗạ, ntsumate
ushani n ama a maci a ciga tạ a vana a wene ili i'ya
i wenei, a pana kpam ili i'ya i panai, shegai a wene
wa, a pana tani wa.

Yesu wutukpại kalen ka agisani ki (Marku 4:13-20; Luka 8:11-15)

18 “Panai mai kalen ka agisani ka icun i'ya a
wacangusi vi. 19 Icun i'ya i rukpại a ure vi, alya
ama ɗa a panai ukuna u tsugono tsu zuba, shegai
a reve u ɗa wa. Aku uza u cingi vi u tuwại u
fulại u ɗa a atakasuvu a le. 20 Icun i'ya i rukpại a
iyamba i atali tani, alya ama ɗa a panai ukuna vi
n mazạngạ, kpam a wushai u ɗa mai. 21 Shegai alu
a le a uwa a iyamba cika wa. A ɓạrạkpạ n uwusha

◊ **13:15** Isha. 6:9-10.

ukuna vi wa, an a'ayin a ukondo a rawai adama
a ukuna u tsugono vi, aku a rukpa̱i. 22 Icun i'ya
i rukpa̱i a asuvu a awana, alya ama ɗa a panai
ukuna vi, shegai adama a kadambula ka ili i'ya
uma u nambai, n uciga u utsa̱ri u la̱pa̱na̱ le. Pini
nala, kadambula ki ka gbagbala le hal a kpa̱ɗa̱i
una̱ka̱ ilimaci. 23 Icun i'ya kpam i rukpa̱i a iyamba
i shinga, alya ama ɗa a panai ukuna u tsugono vi a
revei u ɗa mai. A gbonguro ta̱ hal a matsai mmuku
ushani, aza roku amangatawun-amangatawun,
aza roku amangatatsu-amangatatsu, aza roku
kpam kamankupa-kamankupa."

Agisani a ilya n akan

24 Yesu doki u yanka le agisani a roku, "Tsugono
tsu zuba tsa woko ta̱ tyoku u agisani a naha: Vuma
roku u ɗa u cei ilya a kashina ka ne. 25 Kain ka te
n kayin cina ya dem lavuta ɗe, aku utokulalu u ne
u tuwa̱i u wacangusi akan pini a asu u ilya vi, aku
u lazai. 26 An ilya yi i wuta̱i i gita̱i ugbonguro ya
matsa, aku akan yi dem a gbonguroi. 27 Pini nala,
agbashi a vuma yi a tuwa̱i ara ne, a danai, 'Vu ce
ta̱ ilya i shinga a kashina ka vunu, shegai nte akan
a naha a wuta̱i?'

28 "Vuma vi u wushuki, 'Utokulalu u va̱ ɗa u cei
a ɗa.'

"Aku a wece yi, 'Va ciga tsu kapusa a ɗa?'

29 "U danai, 'A̱sa̱ka̱i a ɗa pini, kpaci i da baci ya
kapusa a ɗa, ya kapusa ta̱ dem ilya yi. 30 A̱sa̱ka̱i a
ɗa n ilya yi a gbonguro kaɓolo hal ubana a'ayin a
ukapa, aku n tonuko ayain a manyan yi: Gita̱i ve
i ɓolomgbono akan yi i sira a ɗa a asu u te, tsa̱ra̱ a

tuwa̱ a daɓa a ɗa. Ilya yi kpam i ɓolomgbono i'ya i tuko i'ya a mapon ma va̱.' "

Agisani a icun i musta
(Marku 4:30-32; Luka 13:18-19)

31 Yesu doki u tonuko le agisani a roku, "Tsugono tsu zuba tsa woko ta̱ tyoku u agisani a naha: Vuma roku ɗa u bidyai ucun u musta u cei a kashina ka ne. 32 Ucun u kenu u ɗa gba̱ gba̱ a asuvu a icun, shegai an u gbonguroi, aku u wokoi u pige a asuvu a nwurete gba̱. U wokoi mawurete ma hal nnu n cai pini ikinda a nsaɓu n ne."

Agisani a yisti
(Luka 13:20-21)

33 Yesu doki kpam u yanka le agisani a roku, "Tsugono tsu zuba tsa woko ta̱ tyoku u agisani a naha: Uka roku ɗa bidyai yisti,† aku u vura̱i u ɗa a akundatsu a pige a tatsu a kira a mabara u vura̱i mai hal ku shitai cika."

Yesu tsu dansa ta̱ n agisani
(Marku 4:33-34)

34 Yesu tsu dansa ta̱ n kakuma̱ ka ama n agisani, u tsu tonuko le ili bawu u ɓolomgbonuko le n agisani wa. 35 Yan ɗa u tsu yan nala tsa̱ra̱ u shaɗangu udani u ɗa Ishaya matsumate u danai:

"Ma dansa ta̱ n a̱ɗa̱ n agisani,
n tonuko ɗa̱ ili i'ya i'a̱ri usokongi tun a'ayin a ɗa Kashila̱ ka yain likimba." ◊

Yesu wutukpa̱i kalen ka agisani a ilya yi

◊ **13:35** Ishp. 78:2.

36 An Yesu ạsạkại kakumạ ka ama ki, u uwai a
kuwa. Atoni a ne a tuwại ara ne, a danai, “Tonuko
tsu kalen ka agisani a akan a kashina yi.”
37 U wushunku le, “Uza ɗa u cei icun i shinga yi
Maku ma Vuma ma. 38 Kashina ki likimba ɗa, icun
i shinga yi kpam alya ama ɗa a'ạri a tsugono. Icun
i akan yi kpam alya aza ɗa a'ạri a asu u uza u cingi
vi. 39 Utokulalu uza ɗa u wacangusi icun i akan
yi aya Kalạpạnsi. A'ayin a ukapa yi a ɗa a'ayin a
makorishi ma likimba. Ayain a manyan aza ɗa a
ka ɓolomgbono ilya yi, alya atsumate a zuba.
40 “Akan a ɗa a ka ɓolomgbono a daɓa. Nala wa
woko a a'ayin a makorishi. 41 Mpa Maku ma Vuma
ma suku tạ atsumate a vạ, kpam a ka wutukpạ tạ
gbạ ili i'ya ya tuko unyushi u cingi hal n aza ɗa a ka
yan tsicingi dem a tsugono tsu vạ. 42 Atsumate yi
a ka vutạlạ le tạ a asuvu a kuɗyuku ku akina a asu
u ɗa a ka rongo kushen hal n ulumusa u a'anga.
43 Shegai ama a shinga a ka laɗa tạ yavu kaara a
tsugono tsu Tata u le. Uza ɗa baci wạri n atsuvu a
upana, u pana!

Agisani a kuzuwate ku ucanga ka kạri usokongi

44 “Tsugono tsu zuba tsa woko tạ tyoku u ag-
isani a naha: Vuma roku ɗa u tsạrại kuzuwate ku
ucanga ka uza roku u sokongi a kashina. U lapulai
u sokongi ka, wa yan ipeli u ba u dengei gbạ ili i'ya
wạri n i'ya, aku u gonoi u tsilai kashina ki.

Agisani a igbegu i ikebe

45 “Tsugono tsu zuba tsa woko tạ tyoku u agisani
a naha: Uza u tsilaga u roku ɗa wa bolo igbegu i
ikebe i shinga. 46 An u tsạrại u te u tsulobo cika, u

ba u dengei ili i'ya wạri n i'ya gbạ, aku u ba u tsilai u ɗa n ikebe yi."

Agisani a ibilili

47 Yesu doki u yanka le agisani a roku u danai,
"Tsugono tsu zuba tsa woko tạ tyoku u agisani a
naha: Akạni a adan a roku a ɗa a vutạlại ibilili i
le a kushivạ, aku a kạnạsại icun i adan kau-kau.
48 An ibilili yi i shaɗangi, a wutukpại i'ya a ikengi
a dusuki a ka pecene adan yi. A zuwai a shinga yi a
asuvu a mabana, aku a wotsongi a ɗa bawu a gain.
49 Nala wa woko a a'ayin a makorishi. Atsumate a
zuba a ka tuwạ tạ a pecene ama a cingi a asuvu
a ama a maci. 50 Atsumate yi a ka vutạlạ tạ ama a
cingi yi a asuvu a kuɗyuku ku akina, nte a ka rongo
pini kushen n ulumusa u a'anga."

Kuzuwate ku ucanga ku savu n ku cau

51 Yesu wece le, "I reve kalen ka ili i nala yi gbạ?"
A wushuki, "Tsu reve tạ."
52 Aku u tonuko le, "Gbạ kawenishiki ka Mele ka
ka wokoi karotsongishi a tsugono tsu zuba, wạ tạ
tyoku u uza u kuwa ɗa u wutukpại kuzuwate ku
ucanga ku savu n ku cau a kunu ku kuzuwate ku
ucanga."

Aza a Nazara a 'yuwain Yesu
(Marku 6:1-6; Luka 4:16-30)

53 An Yesu kotsoi udansa agisani yi, aku u lazai
u ạsạkại asu vi 54 u gonoi a Nazara, a ilyuci i ne.
An u wenishikei pini a kagata ka Kashilạ, ya dem
u gitại majiyan n a dansi, "Nte ɗa u tsạrại kakiri ka
ne n uyansa ikunesavu naha? 55 Maku ma kashei
ma na vi wa? Tsa wundya mma u ne u ɗa Meri vi?
A'angu a ne kpam alya an Yakubu, Isuhu, n Simo

n Yahuza? 56 Ataku a ne kpam a'ạ tạ na kaɓolo n ạtsu. Niɗa wa yansa ili i na yi gbạ?" 57 Adama a nala ama yi a 'yuwan yi uwusha.

Shegai Yesu tonuko le, "Matsumate ma tsu yan n tsupige a ilyuci i ne n kuwa ku ne wa, she a kateshe."

58 Adama a nala, u yansa ikunesavu ushani wa, kpaci a'ạ n upityanangu wa.

14

Ukpạ u Yahaya Kalyuɓugi
(Marku 6:14-29; Luka 9:7-9)

1 A'ayin a nala yi, Hiridu Antiba magono ma Galili u pana tạ ukuna u Yesu. 2 Aku u tonukoi agbashi a ne, "Yesu vi Yahaya Kalyuɓugi ɗa, uza ɗa u 'yạngại a ukpạ, ɗa gai i zuwai wa yansa ikunesavu yi."

3 A'ayin a ɗa a wurai niɗe, Hiridu kạnạ tạ Yahaya, u sira yi u zuwa yi a kuwa ka a'ali. U yan tạ nala adama a Hiridiya, uka u vangu u ne Filibu u ɗa u bokoi u wokoi uka u ne. 4 Yahaya Kalyuɓugi tonusuko yi tạ, "Wạ dere vu zuwa Hiridiya wa!" 5 Hiridu wa ciga u wuna Yahaya, shegai wa pana tạ uwonvo u ama, kpaci a wushuku tạ Yahaya matsumate ma.

6 Kain ka te an a ka yan abiki† a uciɓusa n kain ka ilimaci i Hiridu, maku ma makere ma Hiridiya ma u matsạkai Filibu u gitại kuje a kapala ka Hiridu n amoci a ne, aku u panai kayanyan. 7 Aku u tsinai u da wa nạkạ yi tạ gbạ ili i'ya baci dem wa ciga. 8 Aku mma u makere vi u tonuko yi u ba u dana, "Ma ciga tạ kaci ka Yahaya Kalyuɓugi a mabaluwa gogo-na!" 9 Magono mi ma pana kayanyan n ili

i'ya u foloi vi wa. Shegai an u wokoi bawu wa ciga u kpạɗạ ushaɗangu kazuwamgbani ka u yain a kapala ka amoci a ne yi, aku u tonukoi asoje a ne, 10 a bana a kuwa ku a'ali a kiɗa kaci ka Yahaya Kalyuɓugi. 11 A tukoi ka a mabaluwa a nạkại makere mi. Aku u bidyai ka u tukoi mma u ne. 12 Pini nala, atoni a Yahaya a tuwại a bidyai ikyamba i ne a ba a ciɗạngi. Aku a ba a tonukoi Yesu.

Yesu lyatangi ama azu a tawun (Marku 6:30-44; Luka 9:10-17; Yahaya 6:1-14)

13 An Yesu panai alabari a Yahaya, aku u 'yạngại u uwai a kpatsu wa bana a kakamba utyoku u ne. Shegai an kakumạ ka ama ka revei, aku a tono yi n a wali a ikengi i kushivạ. 14 An u rawai kakamba ki, u cinai kakumạ ka ama cika ka vana yi. U panai asuvayali a le, u tạnạsại kpam aza ɗa a'ạri nạ mɓạlạ.

15 An kaara ka yain evu n urukpạ, atoni a ne a tuwại ara ne a danai, "Kuvuli ku yan ɗe, kpam a kakamba ka tsạri. Ạsạkạ ama yi a laza a bana a une une a tsilạka kaci ka le ilikulya."

16 Shegai Yesu wushunku le, "U kạnạ she ama yi a laza wa. Eɗạ nạkạ le ili i roku a lyai."

17 Aku a danai, "Iburodi i tawun n adan a re a ɗa tsu koshi."

18 U danai, "Tuko numu iburodi n adan yi." 19 Aku u tonukoi ama yi a dusukusu a mete mi. U bidyai iburodi i tawun n adan a re yi, u gaɗigbai kaci ka ne a zuba u cikpai Kashilạ adama a ilikulya yi. U jibạmgbạnạsại i'ya, u nạkại atoni a ne a pecike ama yi. 20 Gbạ ama yi a takuma tạ hal a cuwusại. Aku atoni a ne a ɓolomgbonoi abuwi a

ɗa buwai vi hal a shaɗangi mbana kupa nạ n re.
21 A'ali a ɗa a'ạri pini a asu vi a raɓansa tạ ama azu
a tawun (5,000), bamu gbạm n aka nạ mmuku.

Yesu walai a zuba u mini
(Marku 6:45-52; Yahaya 6:15-21)

22 Kute-kute, Yesu tonukoi atoni a ne a uwa a
kpatsu a pasamgbana kushivạ. Eyi wa shamgba
tạ ve u ạsạkạ ama yi a laza ugono a kuwa. 23 An
u ạsạkạ le a lazai, aku u banai a masasa utyoku u
ne wa yan kavasu. Cina kayin ka yan ɗe kpam aya
wạri pini utyoku u ne. 24 A'ayin a nala yi, kpatsu
ku atoni a ne ka kạ tạ a mere ma kushivạ, aku
uwule u pige u 'yạngại, a'ạri umoɗono n aɓali a
pige.
25 N kpasani ku de, Yesu tuwại ara le n u wali a
zuba u mini. 26 An a wene yi, aku uwonvo u kạnạ
le. Aku a salai, a danai, “Kafofu ka!”
27 Shegai Yesu yanka le kadyanshi, “U rạtsa tạ,
mpa! Panai uwonvo wa.”
28 Bituru danai, “Asheku, aɗa baci mayun,
tonuko mu n tuwạ a mini mi.”
29 U tonuko yi, “Tuwạ.”
Bituru wutại a kpatsu ki u walai a zuba u mini
ubana ara ne. 30 Shegai an u wenei uwule n aɓali,
aku uwonvo u kạnạ yi, u gitại uliɓa. Aku u salai,
“Asheku, wauwa mu!”
31 Kute-kute, Yesu bạrạkpại kukere ku ne u kạnạ
yi. U danai, “Upityanangu u vunu u gusạ tạ. Ndya
i zuwai va yan malạlạ?”
32 An a uwai a kpatsu, uwule vi kpam u vaki.
33 Aku aza ɗa a'ạri pini a kpatsu ki a lyakai Yesu
kayala, a danai, “Mayun ɗa, avu Maku ma Kashilạ
ma!”

Yesu tạnạsại aza a mɓạlạ a Janisara
(Marku 6:53-56)

34 An a pasamgbanai kushivạ, aku a rawai a
uyamba u Janisara. 35 An ama yi a revei Yesu, aku
a tonukoi ama a asu yi gbạ, “Yesu tuwạ tạ.” Aku
ama yi a tukusoi aza a mɓạlạ ara ne. 36 A folo yi u
ạsạkạ aza a mɓạlạ yi a sawa kaletsu ka kunya ku
ne. Gbạ aza ɗa a sawa yi vi a tạnạ tạ.

15

Gorimukoi Mele ma Kashilạ
(Marku 7:1-13)

1 Afarishi n awenishiki a Mele a roku a ạsạkại
Urishelima a tuwại ara Yesu, a wece yi, 2 “Ndya i
zuwai atoni a vunu bawu a ka gorimuko ili i'ya
nkoshi n cau n tsunu n wenishikei? Kpaci a tsu
sawa akere a le kahu a lyai ilikulya wa.”

3 Yesu wushunku le, “Ndya i zuwai bawu ya
gorimuko kadyanshi ka Kashilạ aku ya tono
uwenishike u kaci u ɗe? 4 Kashilạ ka dana tạ, ‘Nạkạ
tata u vunu nạ mma u vunu tsupige,’ kpam ‘Vu
wisha baci tata ko mma u vunu, a ka wuna vu tạ.’
◊ 5 Shegai ya wenishike n i dansi ama a'ạ baci n ili
i'ya a ka ɓạngạ tata ko mma u le, aku a danai, ‘Ili i
na yi i Kashilạ i'ya,’ 6 adama a nala u kạnạ a nạkạ
asheku a le wa. I 'yuwan tạ udani u Kashilạ adama
a agadu a ɗe. 7 Eɗạ ama a maci a kaɓan! Ishaya
matsumate u korongu tạ dere ili i'ya Kashilạ ka
danai:

8 “ ‘Ama a na yi n unạ u ɗa a ka nạkạ mu tsupige
koshi,
shegai a atakasuvu a le a yan ɗe mɓạri nạ mpa.

◊ **15:4** Uwt. 20:12; Uwt. 21:17.

9 Ugbashika u ɗa a ka gbashika mu vi u gbani u ɗa.
Ili i'ya kpam a ka wenishike udani u vuma u ɗa.' "
◊

Ili i'ya i tsu nangasa vuma (Marku 7:14-23)

10 Yesu isại kakumạ ka ama ki, u tonuko le,
"Panai kpam i reve ili i'ya ma tonuko ɗạ. 11 Ili i'ya
ama a ka lyuku a unạ u le i'ya ya nangasa le wa,
she ili i'ya ya wutạ a asuvu a unạ u le i'ya i tsu
nangasa le."
12 Aku atoni a ne a tuwại a danai, "Vu reve gbạm
an vu nangasai Afarishi katsumạ n ili i'ya vu danai
nala vi?"
13 U wushunku le, "Gbạ maɗanga ma baci bawu
Tata u vạ u zuba u shigbại, wa muɗạ tạ ma n alu
a ne dem. 14 Kiranai n Afarishi a nala yi! A'ạ tạ
tyoku u arumbạ a ɗa a ka rono atoku a le arumbạ,
kpam gbạ le a ka rukpạ tạ a kaɗạkạ."
15 Aku Biturụ wushuki, "Ndya kalen ka kadyan-
shi ka vu yain a ukuna u ili i'ya ya nangasa ama
yi?"
16 Yesu danai, "Hal n gogo-na kotsu i reve wa?
17 Mayun i reve tạ gai ilikulya i'ya i uwai a unạ ya
bana tạ a katsumạ aku i wutạ. 18 Shegai kadyanshi
ka cingi ka ka wutại a unạ ka wutạ tạ a kataka-
suvu, kpam ili i'ya ya nangasa ɗạ i'ya gai la vi. 19 A
katakasuvu ka uyawunsa u cingi n uwuna uma u
vuma gbani u tsu wutạ. Nvain n uka u uza roku n
tsishankala a katakasuvu ka dem a tsu wutạ. Nala
kpam dem uboki, n kaɓan, n kadyanshi ka cingi a
kaci ka atoku. 20 Ili i'ya ya nangasa ɗạ i'ya la vi.

◊ **15:9** Isha. 29:13.

Ulya ilikulya bawu usawa u akere u tsu nangasa ɗạ̄ wa.”

Yesu ɓạ̄ngạ̄i uka ɗa wạ̄ri Kawulawa (Marku 7:24-30)

21 Yesu ạsạkạ̄i asu nala vi, u lazai ubana a ilyuci
i Taya n Sida. 22 An u rawai, uka u aza a Ka'ana†
roku uza ɗa wạ̄ri pini nạ̄ ndishi u tuwạ̄i ara ne n u
salạ̄si, “Asheku, Maku ma Dawuda, pana asuvay-
ali a vạ̄! Ityoni i cingi i shaɗangu ɗe makere ma
vạ̄.”
23 Shegai Yesu dana uka vi ili wa. Aku atoni a ne
a tuwạ̄i a folo yi, “Tonuko uka vi u laza a asu u na
vi. Aya pini wa tono tsu n u salạ̄si.”
24 Yesu danai, “Adama a aza a Isara'ila ɗa koshi
a suku mu. A'ạ̄ tạ̄ tyoku u ushiga u ncon n ɗa n
puwạ̄in.”
25 Aku uka vi tuwạ̄i ara ne u kuɗạ̄ngi a kapala ka
ne, u danai, “Asheku, ɓạ̄ngạ̄ mu!”
26 U wushunku yi, “Dere ɗa vuma u bidya
ilikulya i mmuku u nạ̄kạ̄ nshe wa.”
27 Uka vi danai, “Nala wạ̄ri Asheku, shegai nshe
n tsu lya tạ̄ agashi a ilikulya i'ya i tsu rukpusạ̄.”
28 U wushunki uka vi, “Uka, vạ̄ tạ̄ n upityanangu
u pige, ma yanka vu tạ̄ ili i'ya vu danai n yanka
vu.” Dere u ulapa u uwule u nala vi u ɗa makere
ma ne ma tạ̄nạ̄i.

Yesu tạ̄nạsạ̄i ama ushani (Marku 7:31-37)

29 Pini nala, Yesu ạsạkạ̄i asu vi u lazai ubana a
ikengi i Kushivạ̄ ku Galili, u yuwạ̄i a kagidạ̄li ka
masasa u dusuki. 30 Kakumạ̄ ka ama ka tuwạ̄i a
tuko yi awunu ushani n aza ɗa ikyamba i le i soi.

A tukoi dem abebe, n arumbạ, n aza a mɓạlạ icun kau-kau. A zuwa le a kapala ka ne, aku u tạnạsạ le gbạ. 31 Ya dem wạri a majiyan ma ili i'ya u wenei n i'ya u panai. Abebe a fuɗai a dansai. Aza ɗa ikyamba i le i soi, a tạnại. Awunu a ka wala. Arumbạ kpam a ka fuɗa a ka wene. Pini nala, ya dem wạri ucikpalạsa Kashilạ ka aza a Isara'ila.

Yesu lyatangi ama azu a nishi (Marku 8:1-10)

32 Yesu isại atoni a ne a asu u te, u tonuko le, “Ma pana tạ asuvayali i ama a na yi. A'ạ tạ kaɓolo nạ mpa ara kain tatsu ɗa pa vi, bawu ili i ulya. Ma ciga n ạsạkạ le a laza n kambulu wa, kotsu a rukpạ a ure a'ayin a ɗa a ka gono a kuwa wa.”

33 Atoni a ne a wushuki, “Asu u na vi kakamba ka. Nte tsa tsạrạ ilikulya i'ya tsa lyatangu kakumạ ka ama ka na ki?”

34 Yesu wece le, “Iburodi i yain i'ya i'ạri n i'ya?”

A wushuki, “I shindere i'ya n adan a shawu kenu.”

35 Yesu tonukoi ama yi a dusuku a iyamba. 36 Pini nala, u bidyai iburodi i shindere n adan yi, u cikpai Kashilạ. U jibạmgbạnạsại i'ya u nạkại atoni a ne, aku a pecikei ama yi. 37 Ya dem takuma tạ hal u cuwại. Aku atoni yi a cirạngi abuwi a ɗa a buwai vi hal a shaɗangi mbana n pige n shindere. 38 A'ali azu a nishi (4,000) a ɗa a takumai iburodi yi, bamu gbạm n aka nạ mmuku. 39 An Yesu ạsạkại ama yi a lazai, aku u uwai a kpatsu u pasamgbanai kushivạ. U tuwại u cipại a iyamba i'ya i'ạri evu n ilyuci i Magadan.

16

Azapige a wecikei ukunosavu (Marku 8:11-13; Luka 12:54-56)

1 Afarishi n aza a Sadusi a tuwại ara Yesu a ka
ciga a wanda yi n keci, a tonuko yi u yanka le iryoci
i roku, tsạrạ u wenike le an Kashilạ ka wushuki n
eyi.
2 Shegai Yesu wushunku le, “A'ayin a ɗa i wenei
kaara ka rukpạ, i tsu dana tạ ‘Usana wa lobono
tạ, kpaci i wene tạ zuba u shilamgbanai.’ 3 N
usana kpam i wene baci zuba u shilamgbanai aku
u tuwại u limạnại, i tsu dana tạ, “Ara wa ro tạ.” I
wenei iryoci i na a zuba i fuɗai i revei kalen ka le.
Nala dem i wenei ili i'ya ma yansa gogo-na, shegai
i fuɗa i reve kalen ka le wa. 4 Ama a cingi n aza
a ukpạɗạ u upityanangu u a'ayin a na a wecike
tạ iryoci, shegai a ka nạkạ iryoci wa, she iryoci
i Inusa matsumate koshi.” Aku Yesu ạsạkạ le u
lazai.

Kiranai n uwenishike u ɗa bawu wạri dere (Marku 8:14-21)

5 An atoni a Yesu a pasamgbanai upashi u
kushivạ, a ạsạnsại a bidya burodi wa. 6 Yesu
tonuko le, “Kiranai, i yain ugboji n yisti u Afarishi
n u aza a Sadusi.”†
7 Atoni yi a ka dansa utyoku u le, “U kạnạ tạ u
dana nala kpaci tsu tuko burodi wa.”
8 An Yesu revei ili i'ya a ka tono, aku u wece le,
“Ndya i zuwai ya dansa utyoku u ɗe a ukuna u ɗa
bawu i'ạri n burodi? Upityanangu u ɗe u gusạ tạ.
9 Hal n gogo-na kotsu i reve wa? Ciɓai n iburodi
i tawun i'ya n lyatangi ama azu a tawun (5,000),
kpam ciɓai hal i cirạngi abuwi a ɗa a buwai mbana

ushani. 10 Niɗa ukuna u iburodi i shindere i'ya n
lyatangi ama azu a nishi (4,000)? Mbana n yain
n ɗa i shaɗangi n abuwi a ɗa a buwai? 11 Mpa
kadyanshi ka burodi ka ma yanka ɗa̱ wa. Ndya i
zuwai i kpa̱ɗa̱i ureve? Tonuko ɗa ma tonuko ɗa̱ i
yain ugboji n yisti u Afarishi n u aza a Sadusi." 12 A
makorishi a tuwa̱i a revei an kadyanshi ka yisti n
burodi ka wa yan wa, shegai ukuna u uwenishike
u kaɓan u Afarishi n aza a Sadusi.

Biturụ danai Yesu ɗa Kawauwi (Marku 8:27-30; Luka 9:18-21)

13 Yesu n atoni a ne a ka wala̱ka, an a rawai a
kaɓon ka ka̱ri evu n ilyuci i Kasariya Filibi, u wece
le, "Ya ama a ka dansa Maku ma Vuma ma̱ri?"

14 Aku a wushuki, "Aza roku a danai avu Yahaya
Kalyuɓugi ɗa. Aza roku a danai avu Iliya ɗa, aza
roku a danai avu Irimiya ɗa, aza roku kpam a
danai avu uza u te ɗa a asuvu a ntsumate n cau."

15 Aku u wece le, "Eɗa̱ tani, ya ya dansa ma̱ri?"

16 Simo Biturụ wushuki, "Avu Kawauwi ka,
Maku ma Kashila̱ Uza u Uma."

17 Yesu danai, "Avu uza u una̱ u shinga u ɗa va̱ri,
Simo maku ma Inusa, kpaci ko uza u wenishike vu
i'ya wa. Tata u va̱ u zuba u ɗa u wenike vu uza ɗa
ma̱ri. 18 Adama a nala, ma isa̱ vu ta̱ Biturụ; wata,
'Katali.' A katali ka nala ka ma ma kunu ku atoni
a va̱, kpam ucira u ukpa̱ wa varangu ka wa. 19 Ma
na̱ka̱ vu ta̱ nkukpunki n tsugono tsu zuba. Ili i'ya
bawu va a̱sa̱ka̱ uza roku u yain a likimba, Kashila̱
dem a zuba wa a̱sa̱ka̱ a yain i'ya wa. Ili i'ya va
a̱sa̱ka̱ uza roku u yain a likimba, Kashila̱ dem a
zuba wa a̱sa̱ka̱ ta̱ a yain i'ya." 20 Aku Yesu ronoi

atsuvu a atoni a ne kotsu a tonuko uza a dana aya Kawauwi ki wa.

Yesu danai tyoku ɗa wa kuwạ (Marku 8:31-9:1; Luka 9:22-27)

21 Pini nala, Yesu gitại utonusuko atoni a ne ili i'ya ya tuwạ ya gitạ n eyi. U danai, “U kạnạ tạ n bana a Urishelima a asu u nkoshi, n aɗarạkpi a pige, n awenishiki a Mele. A ka zuwa mu tạ n pana ikyamba cika, kpam a wuna mu, shegai a kain ka tatsu aku n 'yạngạ n uma.”

22 Bituru rono yi a ikengi, u tonuko yi, “Ạsạkạ icun kadyanshi ka nala ki, Asheku, Kashilạ ka ạsạkạ ili i nala yi i gitạ n avu wa.”

23 Aku Yesu weɓele yi, u danai, “Kanangasi,* bạtsạ dan nạ mpa! Va kạngu mu tạ uyan ili i'ya Kashilạ ka ciga mu n yain, kpaci uyawunsa u vunu tyoku u vuma ɗa wạri, tyoku u Kashilạ ɗa wa.”

24 Aku Yesu tonukoi atoni a ne, “Uza ɗa baci wa ciga u woko katoni ka vạ, u kạnạ tạ u nani kaci ka ne. U kạnạ tạ kpam u canga mawandamgbani ma ne kain dem u tono mu. 25 Kpaci uza ɗa baci wa ciga u wauwa uma u ne, wa namba tạ u ɗa. Uza ɗa baci u nambai uma u ne adama a vạ, wa tsạrạ tạ u ɗa. 26 Nte kalen ka vuma wa tsạrạ likimba u na gbạ, aku u namba uma u ne? Ndya kpam vuma wa fuɗa wa tsupa tsạrạ u wauwa uma u ne? 27 Kpaci Maku ma Vuma ma tuwạ tạ n tsupige tsu Tata u ne, n atsumate a zuba a ne, u tsupa ya dem a ili i'ya u yain. 28 Mayun n tonuko ɗạ, aza roku a ɗa pini a asuvu a ɗe n gogo-na naha, a ka kuwạ wa, she a

* **16:23** Kanangasi; wata, “Shetan” kala ka dem ka Kalạpạnsi.

wene mu utuwạ n tsugono tsu vạ mpa Maku ma Vuma."

17

Uyansạka u Yesu
(Marku 9:2-13; Luka 9:28-36)

1 An a'ayin a teli a wurai, Yesu bidyai Bituru kaɓolo n Yakubu n vangu u ne Yahaya. A yuwại a zuba u masasa ma ugaɗi a rongoi ɗe utyoku u le. 2 Ele pini, aku a wenei u yansạkai pini a kapala ka le, upetiwa'eshi u ne wa laɗa yavu kaara, aminya a ne kpam a wạrạmại pun yavu katyashi. 3 Kute-kute, Musa n Iliya a wenikei kaci ka le ara Yesu a gitại kadyanshi n eyi.

4 Aku Bituru danai, "Asheku, u lobono tạ an tsạri pini na! Ạsạkạ tsu yain atani a tatsu, ka te ka vunu, ka te ka Musa, ka te kpam ka Iliya."

5 Tyoku ɗa wạri a kadyanshi, aku kalishi ka katyashi ka kimbạ le. A panai kalạgạtsu pini a asuvu a kalishi ki, ka danai, "Maku ma vạ ma na vi, uza ɗa ma ciga cika, kpam ma pana tạ kayanyan n eyi. Panạka ni!"

6 An atoni a ne a panai kalạgạtsu ki, aku uwonvo u kạnạ le hal a rukpại a varai upetiwa'eshi u le a iyamba. 7 Aku Yesu tuwại u sawa le, u danai, "'Yạngại, kotsu i pana uwonvo wa!" 8 An a gaɗigbai a'aci a le, a wene uza wa, she Yesu koshi.

9 Ele n a cipi a masasa mi, aku Yesu tonuko le, "Kotsu i tonuko uza ili i'ya i wenei na vi wa, she a'ayin a ɗa mpa, Maku ma Vuma, n 'yạngạ a ukpạ."

10 Aku atoni yi a wece yi, "Ndya i zuwai awen-ishiki a Mele a danai u kạnạ tạ Iliya tuwạ kahu Kawauwi?"

11 Aku u tonuko le, “Mayun ɗa, Iliya wa tuwạ
tạ u foɓuso ili gbạ. 12 N tonuko ɗạ, eyi u tuwạ ɗe,
shegai ama a reve yi wa. A yanka yi tyoku ɗa u gan
le. Nala dem a ka zuwa Maku ma Vuma ma pana
ikyamba.” 13 Pini nala, ɗa atoni yi a revei an Yesu
ukuna u Yahaya Kalyuɓugi u ɗa wa dansa n ele.

Yesu tạnạsại maku uza u ityoni i cingi (Marku 9:14-29; Luka 9:37-43a)

14 An Yesu n atoni a ne a rawai a kami ka masasa
mi, kakumạ ka ama kạri le uvana pini. Vuma
roku u tuwại u kuɗạngi a kapala ka ne, 15 u danai,
“Asheku, pana asuvayali a maku ma vạ! Wạ tạ n
ityoni i cingi i ipori i ucira, kpam a'ayin a roku i tsu
varangu yi tạ a asuvu a akina ko a mini. 16 N tuko
yi a asu u atoni a vunu tsạrạ a tạnạsạ yi, shegai uza
wạ la u fuɗai u tạnạsạ yi wa.”

17 Yesu tonuko le, “Eɗạ i ryagbaja tạ, kpam i'ạ n
upityanangu wa. Hal ubana nwere ɗa ma rongo
n ạɗạ? Kpam hal ubana nwere ɗa ma fuɗa ma
kawunku n ạɗạ?” U tonukoi vuma vi, “Tuko maku
mi na.” 18 Aku Yesu ɓaranai ityoni yi, aku i ạsạkại
maku mi. Kute-kute, maku mi ma tạnại.

19 An Yesu wạri utyoku u ne, aku atoni a ne a
tuwại ara ne a wece yi, “Ndya i zuwai ạtsu tsu
kpạɗại uwutukpạ ityoni yi?”

20 U wushunku le, “Upityanangu u ɗe u gusạ tạ.
Mayun n tonuko ɗạ, a da baci i'ạri n upityanangu
ko kenukulu tyoku u ucun u musta, ya fuɗa tạ i
tonuko masasa ma na, ‘Muɗạ pini na vu gono niɗe,’
kpam she ma muɗạ. Ili i'ạ la ya kpạɗạ uyan wa. [

21 Icun i ili i na yi ya wutạ wa she n kavasu n kakuli
koshi.”] *

Yesu doki u danai ukuna u ukpạ u ne (Marku 9:30-32; Luka 9:43b-45)

22 Kain ka te an a gonoi a Galili, Yesu tonuko
le, “Uza roku wa neke tạ Maku ma Vuma a akere
a ama. 23 A ka wuna yi tạ, shegai kain ka tatsu
wa 'yạngạ tạ a ukpạ.” Aku atoni yi a shaɗangi n
unamgbukatsumạ cika.

Yesu dansai ukuna u utsupa utafa

24 An Yesu n atoni a ne a rawai a Kafarnahum,
aza roku aza ɗa a ka wushika Kuwa ku Kashilạ
utafa u ikebe i azurufa i re i re† a tuwại ara Bituru,
a wece yi, “Kawenishiki ka ɗe ka tsu tsupa utafa a
Kuwa ku Kashilạ?”

25 Bituru wushunku le, “U tsu tsupa tạ.”

An u gonoi a kuwa, kahu gbạm u kukpạ unạ u
dana ukuna, Yesu tonuko yi, “An ya ngono n tsu
kiɗạga utafa, ama a le ko gai amoci?”

26 Aku Bituru danai, “Amoci a ɗa.”

Yesu tonuko yi, “U kạnạ la vi ama a le a tsupa
utafa wa. 27 Shegai tsa ciga tsu nangasa le ataka-
suvu wa, adama a nala wala vu bana a kushivạ
vu yain kafulạ. Kadan ka baci dem vu gitại ukạnạ,
ka va bidya. Vu kukpạ baci unạ u ne, va wene tạ
ukebe u azurufa u pige u te‡ pini a asuvu u ɗa u
rawai u tsupa utafa u vạ n u vunu. Aku vu bidya u
ɗa vu banka le.”

---

* **17:21** Akorongi a cau ushani aza ɗa a purại a tagarạda u Matiyu a kalatsa tạ makpạndạ ma 21. † **17:24** Kondo “Ikebe i azurufa” a kaci ka idani ka “Ikebe” a Idani i Uɓạngạ. ‡ **17:27** Kondo “Ikebe i azurufa i pige” a kaci ka idani ka “Ikebe” a Idani i Uɓạngạ.

18

Uzapige a tsugono tsu zuba (Marku 9:33-37; Luka 9:46-48)

1 A'ayin a nala yi, atoni yi a tuwại ara Yesu a
wece yi, “Ya wa laka tsupige a tsugono tsu zuba?”
2 Yesu isại maku ma kenu ma tuwại ma shamg-
bai a kapala ka le. 3 U danai, “Mayun n tonuko ɗạ,
u kạnạ tạ i savaɗa i woko tyoku u mmuku n kenu,
tsạrạ i uwa a tsugono tsu zuba. 4 Adama a nala, uza
ɗa baci dem u vakunki kaci ka ne tyoku u maku ma
kenu ma na, aya uzapige a tsugono tsu zuba.
5 “Kpam uza ɗa baci dem u wushai maku ma
kenu tyoku u naha n kala ka vạ, mpa u wushai.”

Pana uwonvo u uyan unyushi (Marku 9:42-48; Luka 17:1-2)

6 Yesu lyai kapala n kadyanshi, “Uza ɗa baci u
zuwai uza u kenu gbạ a asuvu a atoni a vạ a na
u nusai, vuma u nala vi wa laka yi tạ tsulobo a
varangu yi a asuvu a kushivạ n katali ka kira ka
arạji usiri a udyoku u ne.
7 “Wa wuyana tani n ni n ama a likimba n ukuna
u ɗa wa zuwa le a yain unyushi u cingi. Ukuna u
nala wa gitạ tạ, shegai ter n uza ɗa wa zuwa u gitạ
vi. 8 Kukere ku vunu ko kune ku vunu ku zuwa
vu baci unyushi, kiɗamgbana ka vu varangu. Wa
laka vu tạ shana vu namba kapashi ka ikyamba
ka vunu ka te tsạrạ vu ɓạrạkpạ, n u ɗa va yan n
akere a re ko a'ene a re, aku a varangu vu a kuwa
ku akina a ɗa bawu a ka kotso. 9 Keshi ka vunu
ka zuwa vu baci unyushi, foɗo ka vu varangu. Wa
laka vu tạ shana vu ɓạrạkpạ n keshi ka te, n u ɗa

va yan n a'eshi a re aku a varangu vu a kuwa ku akina a ɗa bawu a ka kotso.”

Agisani a macon ma ma puwạain (Luka 15:3-7)

10 Yesu doku tạ u danai, “Kiranai, kotsu vu goro ko maku ma te a asuvu a mmuku n na mi wa. N tonuko ɗạ, a'ạ tạ n atsumate a zuba a ɗa a ka rongo n Tata u vạ u zuba.” [11 Kpam mpa Maku ma Vuma n tuwạ tạ n wauwa i'ya i puwạain.]*

12 “A dana kaliniki kạ nạ ncon amangatawun, aku ma te ma karai kakamba ma puwạain, ndya wa yan? Wa ạsạkạ tạ amanganishinkupa n kuci n ɗa n buwai vi nạ n lini a kagidạli ka masasa u bana ubolo ma te ma ma puwạain vi. 13 U wene baci ma, n tonuko ɗạ, wa la tạ upana kayanyan a kaci ka ma te ma nala mi kapala n amanganishinkupa n kuci n ɗa bawu n puwạain vi. 14 Nala dem wạri n Tata u ɗe uza ɗa wạri a zuba, wa ciga uza u te a asuvu a mmuku n kenu n na mi u puwạn wa.”

Uza roku u nusuka vu baci (Luka 17:3)

15 Yesu lyai kapala n kadyanshi, “Utoku u vunu u nusuka vu baci, bana ara ne vu tonuko yi i'ya u yanka vu vi. Shegai i yain kadyanshi ki utyoku u ɗe ama a re. U wushuku baci, vu gonuko yi ɗe la vi a ure. 16 Shegai u 'yuwan baci uwushuku, doku vu bana ara ne n uza roku ko ama a re. Vu yan baci nala vu shaɗangu tạ udani u ɗa Tagarạda u Kashilạ u danai, ama a re ko ama a tatsu a ɗa a gain a reve n ukuna kahu a bidya uza uza u unyushi. ◊ 17 U

---

* **18:11** Akorongi a cau ushani aza ɗa a purại a tagarạda u Matiyu a kalatsa tạ makpạndạ ma 11. ◊ **18:16** U.Ml. 19:15.

'yuwan le baci upanạka, aku vu tonuko atoku a Atoni. U 'yuwan baci upanạka Atoni yi, aku i bidya yi yavu uza ɗa bawu u wushuki n Kashilạ, ko kpam yavu kawushi ka utafa."

Uɓishinka ko kpam u'ạsạkạ uyan

18 Yesu doki u danai, "Mayun n tonuko ɗạ, ili i'ya bawu va ạsạkạ uza roku u yain a likimba, Kashilạ dem a zuba wa ạsạkạ a yain i'ya wa. Ili i'ya va ạsạkạ a yain a likimba, Kashilạ dem a zuba wa ạsạkạ tạ i'ya.
19 "Kpam i'ya baci ama a re a ɗe a wushuki n i'ya a likimba hal i yankai i'ya kavasu, Tata u vạ uza ɗa wạri a zuba wa yanka ɗạ tạ i'ya. 20 Kpaci asu u ɗa baci ama a re ko ama a tatsu a ɓolongi a asuvu a kala ka vạ, mạ tạ pini n ele."

Kagbashi ka ka 'yuwain ucimbusukạ

21 Pini nala, Bituru tuwại ara Yesu u wece yi, "Asheku, utoku u vạ u lya baci kelime n uyansạka mu unyushi, ku yain ka u gain n cimbusukạ yi, hal ubana kushindere?"
22 U wushuki, "Kushindere ka wa, shegai kushindere kadoɓo amangatatsunkupa.
23 "Tsugono tsu zuba tsa woko tạ tyoku u agisani a naha: A yan tạ magono ma roku uza ɗa u yawunsai u wushi ikebe i'ya wa tono agbashi a ne.
24 Tyoku ɗa wạri pini a uwusha ikebe yi, aku a tuko yi kagbashi ka roku uza ɗa magono mi ma tono ikebe i zinariya i pige i pige azu kupa (10,000).†
25 Kagbashi ki kạ n ikebe i'ya wa fuɗa wa tsupa kutan ku ne ki wa. Pini nala, magono ma danai

† **18:24** Kondo "Ikebe i zinariya i pige i pige" a kaci ka idani ka "Ikebe" a Idani i Uɓạngạ.

gbạ ili i'ya kagbashi kạri n i'ya a denge i'ya, hal n kagbashi ki n uka u ne nạ mmuku n ne dem. Tsạrạ a bidya ikebe yi a tsupa magono mi kutan ku ne.

26 “Shegai kagbashi ki ka kuɗạngi ka folo yi,
‘Yanka mu ahankuri, ma tsupa vu tạ gbạ i'ya va
tono mu.’ 27 Pini nala, magono mi ma panai vuma
vi asuvayali. U ạsạkại vuma vi u lazai, kpam u
tonuko yi u ạsạkạ kotsu u tsupa kpam ikebe yi wa.
28 “Tyoku ɗa kagbashi ki kạri a nwalu, aku u
gawunsai n kagbashi ka roku uza ɗa wa tono ikebe
i azurufa amangatawun (100).‡ Pini nala, u gaga yi
udyoku, n u tonusuko yi, ‘Tsupa mu i'ya ma tono
vu!’
29 “Aku kagbashi ki ka kuɗạngi ka folo yi, ‘Yanka
mu ahankuri, ma tsupa vu tạ i'ya va tono mu vi.’
30 “Shegai kagbashi ka kagitạ ki ka 'yuwan yi
upana iyali, u zuwai a banka yi a kuwa ku a'ali hal
a'ayin a ɗa u tsupai kutan ki. 31 An agbashi a ɗa a
buwai vi a panai i'ya i gitại, asuvu a le a namgba tạ
cika. Pini nala, a banai a asu u magono a tonuko
yi i'ya i gitại.
32 “Aku magono ma isại kagbashi ka kagitạ ki u
tonuko yi, ‘Avu kagbashi ka gbani, an vu folo mu
n ạsạnsạ n i'ya ma tono vu, aku n tonuko vu vu
ạsạkạ she vu tsupa wa vi. 33 She vạri vu pana dem
utoku u vunu kagbashi ki iyali, tyoku ɗa n pana
vu iyali.’ 34 Magono mi ma yan tạ upan cika hal u
zuwai a banka yi a kuwa ku a'ali tsạrạ a yanka yi
mavura cika, hal she a'ayin a ɗa u fuɗai u tsupai
i'ya magono mi ma tono yi.

‡ **18:28** Kondo “Ikebe i azurufa” a kaci ka idani ka “Ikebe” a Idani i Uɓạngạ.

35 “Magono ma nala mi ma yan tạ i'ya Tata u vạ uza ɗa wạri a zuba wa yanka ɗạ i 'yuwan baci ucimbusukạ atoku a ɗe a asuvu a atakasuvu a ɗe.”

19

Uwenishike u Yesu a kaci ka upece u iyolo (Marku 10:1-12; Luka 16:18)

1 An Yesu kotsoi udansa ili i nala yi, aku u lazai u ạsạkại Galili u banai a uɓongu u Yahuda a upashi u Agạtạ a Urudu. 2 Kakumạ ka ama ushani ka tono yi, u tạnạsại aza a mɓạlạ a le.

3 Afarishi a roku a tuwại a ka ciga a wanda yi n keci, a da, “Mele ma wushunku vuma u ạsạkạ uka u ne a ukuna u ɗa baci dem u wenei u yanyi?”

4 Yesu wushuki, “I yan tạ kạneshi a Tagarạda u Kashilạ an Kashilạ ka yain likimba, ‘U yan le tạ vali n uka. 5 Ili i'ya i zuwai vali wa ạsạkạ tata u ne nạ mma u ne u paɗara n uka u ne i'ya gai la vi. Ama a re a le a ka woko tạ uza u te.’ ◊ 6 A ka yan kpam ama a re wa, shegai uza u te. Adama a nala, ili i'ya baci Kashilạ ka gawain, kotsu uza u peci i'ya wa.”

7 Afarishi yi a wece yi, “Ndya i zuwai Musa nạkại Mele u da uza u nạkạ uka u ne tagarạda u upece iyolo aku u ạsạkạ yi u wala?”

8 U wushuki, “Ạsạkạ ɗa Musa ạsạkạ ɗạ i peci n aka a ɗe adama a ɗa i ryagbajai i kpạɗại upana uwenishike u Kashilạ, shegai a kagitạ Kashilạ ka wushuku n ukuna u nala wa. 9 Kpam n tonuko ɗạ, uza ɗa baci dem u pecei n uka u ne adama a tsishankala a ɗa baci wa, aku u zuwai u roku, tsishankala tsa vuma u nala vi wa yan n eyi.”

◊ **19:5** Kag. 1:27; Kag. 5:2; Kag. 2:24.

10 Atoni a ne a tonuko yi, “Nala baci wạri a mere
ma vali n uka u ne, wa laka tạ la vi uza u rongo
bawu u zuwai uka.”
11 U wushuki, “Uwenishike u na u kạnạ uza dem
wa, shegai aza ɗa Kashilạ ka nạkại u ɗa. 12 Ukuna u
ɗa pini u ɗa wa zuwa aza roku a kpạɗạ uzuwa aka.
Aza roku a matsa le tạ a ka fuɗa a ka matsa wa.
Aza roku cina a matsa le ɗe, aku aza roku a yanka
le. Aza roku kpam a bidiga tạ kaci ka le a ka zuwa
aka wa adama a tsugono tsu zuba. Shegai uza ɗa
baci dem uwenishike vi u kạnại, she u wushuku n
u ɗa.”

Yesu nạ mmuku n kenu
(Marku 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Ama roku a tukoi mmuku n le ara Yesu tsạrạ
u taɗanku le akere u yanka le kavasu, aku atoni a
ne a ɓaranai ama yi a ạsạkạ yi udamgbarạsa.
14 Shegai u danai, “Ạsạkại mmuku n kenu n
tuwạ ara vạ, kotsu i ɓishinka le wa. Ama ɗa a'ạri
icun i mmuku n na mi alya aza a tsugono tsu
zuba.” 15 An u taɗanki mmuku mi akere, aku u
lazai.

Kalobo ka utsạri
(Marku 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 An nala u wurai, aku kalobo ka roku ka tuwại
ara Yesu u wece yi, “Kawenishiki, icun i ili i shinga
i eni i'ya ma yan aku n tsạrạ uma u ɗa bawu wa
kotso?”
17 Yesu tonuko yi, “Ndya i zuwai va wece mu a
kaci ka ili i shinga? Kashilạ ka koshi uza u shinga.
Va ciga baci vu tsạrạ uma u ɗa bawu wa kotso, u
kạnạ tạ vu nạkạ mele ma ne tsupige.”
18 Kalobo ki ka wecikei, “Ucun u mele ma eni?”

U wushuki, “ ‘Kotsu vu wuna uma u vuma gbani wa. Kotsu vu vaku n uka u ɗa bawu wạ̀ri u vunu wa. Kotsu vu boko wa. Kotsu vu sirạ̀ka kaɓan kaɓetsu wa. 19 Nạ̀kạ̀ mma n tata u vunu karingạ̀.’ ‘Ciga uza u karen u vunu tyoku ɗa va ciga kaci ka vunu.’ ” ◊

20 Kalobo ki ka danai, “Ma yansa tạ̀ ili i nala yi gbạ̀. Ndya kpam i buwai iꞌya i gain n yain?”

21 U wushuki, “Va ciga baci vu woko uza maci, wala vu ba vu denge gbạ̀ iꞌya vạ̀ri n iꞌya, vu ɓạ̀ngạ̀ aza a unambi n ikebe yi, va yan tạ̀ n utsạ̀ri a zuba. Pini nala, vu tuwạ̀ vu woko katoni ka vạ̀.”

22 An kalobo ki ka panai nala, aku u lazai n unamgbukatsumạ̀ cika. Kpaci wạ̀ tạ̀ n utsạ̀ri cika.

23 Yesu tonukoi atoni a ne, “Mayun n tonuko ɗạ̀, wa wuyana tạ̀ uza u utsạ̀ri u uwa a tsugono tsu zuba. 24 N tonuko ɗạ̀, wa laka tạ̀ shana karakuma ka wura a kpele ka kujulu, n u ɗa uza u utsạ̀ri wa uwa a tsugono tsu Kashilạ̀.”

25 An atoni a ne a panai nala, a yain majiyan cika hal a wecikei, “Ya wạ̀ uza ɗa wa tsạ̀rạ̀ iwauwi?”†

26 U kondono le u danai, “Ili iꞌya bawu vuma wa fuɗa wa yan iꞌya la vi, shegai Kashilạ̀ ka fuɗa tạ̀ ka yan ko ndya wa.”

27 Bituru tonuko yi, “Tsu ạ̀sạ̀kạ̀ ɗe gbạ̀ ili iꞌya tsạ̀ri n iꞌya tsạ̀rạ̀ tsu tono vu, ndya wạ̀ tsa tsạ̀rạ̀?”

28 U tonuko le, “Mayun n tonuko ɗạ̀, mpa Maku ma Vuma n dusuku baci a karatsu ka pige ka tsugono a aꞌayin a savu, eɗạ̀ aza ɗa i tono mu, ya dusuku tạ̀ dem a aratsu kupa n a re, i yanka agali kupa n a re a Isaraꞌila afada. 29 Gbạ̀ uza ɗa baci u ạ̀sạ̀kạ̀i iꞌya wạ̀ri n iꞌya adama a vạ̀; (wata, aꞌuwa,

◊ **19:19** Uwt. 20.

ko tata ko mma, ko atoku aka n a'ali, ko mmuku, ko ashina), a ka tsupa yi tạ i'ya hal kadoɓo amangatawun (100). Wa tsạrạ tạ kpam uma u ɗa bawu wa kotso. 30 Shegai n gogo-na ama ushani aza ɗa a'ạri aza a kagitạ a ka woko tạ aza a makorishi, ama kpam ushani aza ɗa a'ạri a makorishi a ka woko tạ aza a kagitạ."

20

Azamaninga a kashina ka cinwi

1 An Yesu wạri a utono tyoku ɗa tsugono tsu zuba tsạri, u da, "A yan tạ vuma roku uza ɗa wạri n kashina ka cinwi.† Kain ka te n kpasani, u wutại tsạrạ u boli azamaninga aza ɗa a ka yanka yi manyan a kashina ka ne. 2 U wushuku tạ wa tsupa le ikebe i ulivạ; wata, ukebe u azurufa u te.* Aku u tutsuku le a ba a yanka yi manyan a kashina ka ne.

3 "An kaara ka gaɗigba, aku wa wura a mere ma kuden, pini nala, u wenei ama roku kushani bawu a ka yan ko ili. 4 Aku u bidya le u tonuko le wa tsupa le tạ ili i'ya i gain u tsupa le kaara ka kotso baci. 5 A lazai a ba a yain manyan a kashina ka ne.

"An kaara ka rawai a kaci, n ulapa u uwule u tatsu kpam, u doku tạ dem u yain nala. 6 An ulapa u uwule u te u manyan u wokoi, eyi pini a asuvu a ilyuci yi, aku u wenei ama roku kushani. U wece le, 'Ndya i zuwai ara ya livạ bawu manyan?'

7 "A wushuki, 'Tsu tsạrạ uza ɗa u bidya tsu manyan wa.'

---

* **20:2** Kondo "Ikebe i azurufa" a kaci ka idani ka "Ikebe" a Idani i Uɓạngạ.

“Vuma vi u tonuko le, ‘Walai i ba i yain manyan
a kashina ka vạ.’
8 “An kaara ka kotsoi, aku u tonukoi uzapige
u azamaninga vi, ‘Isạ azamaninga yi vu tsupa le.
Gitạ vu tsupa aza ɗa n korusoi ubidya ubana a asu
u aza a kagitạ.’
9 “An azamaninga aza ɗa a yain manyan ma
ulapa u uwule u te koshi a tuwại uwusha ikebe i
le, ya dem u wushai ukebe u azurufa u te. 10 An
aza ɗa a gitại manyan ili i kpasani a tuwại uwusha
i le, ya dem zuwa tạ uma u ɗa wa tsạrạ i'ya i lai i aza
a niɗe. Shegai gbạ le a nạkạ le dere tyoku u aza a
kagitạ. 11 An a nạkại ya dem i ne, aku a tonukoi uza
u kashina vi, 12 ‘Aza ɗa a korusoi utuwạ manyan
ma ulapa u uwule u te u ɗa koshi a yain. Shegai vu
tsupa le dere n ạtsu. Kpam tsu livạ tạ a manyan a
kaara ka shen.’
13 “Uza u kashina vi u wushunki uza u te u le,
‘Uza u vạ, n ryafa ɗạ wa. N tsupa ɗạ tạ dere tyoku
ɗa tsu zuwamgbanai. 14 Bidya ukebe u vunu vu
wala! Ma ciga tạ n tsupa aza ɗa n korusoi ubidya
dere tyoku ɗa n tsupa ɗạ. 15 Ma yan tạ ili i'ya ma
ciga n ikebe i vạ. Malyon ma ya yan an n yankai
ama a nala yi ili i shinga?’ ”
16 Aku Yesu danai, “Nala wạri. Uza u kagitạ
wa woko tạ a makorishi, uza u makorishi kpam u
woko uza u kagitạ.”

Yesu doki u danai tyoku ɗa wa kuwạ (Marku 10:32-34; Luka 18:31-34)

17 An Yesu wạri nwalu ubana a Urishelima, aku
u isại Kupanamere vi paki, u tonuko le, 18 “Tsu
bana baci a Urishelima, a ka neke tạ Maku ma
Vuma a akere a aɗarạkpi a pige n awenishiki a

Mele. A ka kiɗaga yi tạ ugana u ukpạ. 19 Aku a
nạkạngu yi a akere a Awulawa a yan yi mavura, a
bawin yi, aku kpam a wandamgbana yi a mawan-
damgbani. Shegai wa 'yạngạ tạ a kain ka tatsu."

Ufolu u mma u Yakubu n Yahaya (Marku 10:35-45)

20 Aku mma u mmuku n Zabidi u tuwại ara Yesu
nạ mmuku n ne n re, Yakubu n Yahaya. Aku u
kuɗạngi wa folo yi u yanka yi ili i shinga.
21 Yesu wece yi, "Ndya va ciga n yanka vu?"
U danai, "Vu uwa baci a tsugono tsu vunu, va
ạsạkạ mmuku n re n vạ n dusuku evu n avu, uza u
te a ulyaki uza u te kpam a ugulạ u vunu?"
22 Shegai Yesu wushunku le, "I reve kalen ka ili
i'ya ya wecike vi wa. Ya fuɗa ya so mako ma upana
u ikyamba ma ma so?"
Alobo yi a wushuki, "Tsa fuɗa tạ."
23 Yesu wushunku le, "Mayun ɗa ya so mako
ma upana u ikyamba ma ma so. Shegai ma fuɗa
ma ɗangạsa uza ɗa wa dusuku a ulyaki u vạ ko a
ugulạ u vạ wa. Asu u nala vi u ama ɗa Tata u vạ u
foɓusukoi u ɗa."
24 An atoni kupa a ɗa a buwai vi a panai nala,
aku a ka pana upan u ama a re a nala yi. 25 Yesu isại
atoni yi gbạ a asu u te, u tonuko le, "I reve tạ ngono
ma Awulawa a tsu wenike tạ ama ucira. Kpam
azapige a le a tsu yan tạ manyan n tsupige tsu le
a kaci ka ama. 26 Shegai ugan nala gitạ n ạɗạ wa.
Uza ɗa baci dem wa ciga u woko uzapige a mere
ma ɗe, u kạnạ tạ u woko kagbashi ka ɗe. 27 Ko ya
baci wa ciga u woko a kapala ka ɗe, u kạnạ tạ u
gbashika ɗạ. 28 Ko mpa gbạm Maku ma Vuma n

tuwa adama a ɗa ama a ka gbashika mu wa, shegai n gbashika ama, kpam n naka uma u ɗa wa wauwa ama ushani a unyushi u cingi u le."

Yesu tanasai arumba ama a re
(Marku 10:46-52; Luka 18:35-43)

29 An Yesu n atoni a ne a ka wuta a Jeriko, kakuma ka ama ushani ka tono le. 30 Arumba ama a re a ɗa a'ari ndishi a ikengi i ure a panai a da Yesu ɗa wa wura, aku a gitai isali, n a dansi, "Asheku, Maku ma Dawuda! Pana asuvayali a tsunu!"

31 Aku kakuma ki ka tonuko le a paɗa, shegai a doku a salai cika, "Asheku, Maku ma Dawuda! Pana asuvayali a tsunu!"

32 An Yesu panaka le, aku u shamgbai, u wece le, "Ndya ya ciga mu n yanka ɗa?"

33 A wushuki, "Asheku, tsa ciga ta tsu wene asu!"

34 Aku Yesu pana le asuvayali, u sawai a'eshi a le. Kute-kute a wenei asu, aku a tono yi.

21

Yesu uwai a Urishelima
(Marku 11:1-11; Luka 19:28-40; Yahaya 12:12-19)

1 An Yesu n atoni a ne a ka rawa evu n Urishelima, aku a uwai a ilyuci i Betafaji a Masasa ma Zayitum.† Aku u tutsuki ama a re a wala a kapala ka le. 2 U tonuko le, "Walai i bana a une u ɗa wari a kapala. I rawa baci ɗe, ya cina ta maku ma makparyagi na mma u ne. I tatsukpa n ɗa i tuko. 3 Uza roku u wece ɗa baci ili i'ya i zuwai ya tatsukpa n ɗa, i tonuko yi, 'Asheku a ɗa a ka ciga n ɗa.' Kute-kute wa asaka ɗa ta i laza na n ɗa."

4 Nala u gitạ tạ tsạrạ a shaɗangu ili i'ya Zakariya
matsumate u danai:
5 “Tonukoi aza a Sihiyona:†*
‘Magono ma ɗe ma la ma tuwạ!
Uza u uvakunku kaci ɗa, wa walạka makparyagi.
Wạri a utuwạ a zuba u maku ma makparyagi.’ ” ◊
6 Aku atoni yi a lazai a ba a yain ili i'ya Yesu
tonuko le a yain. 7 A tukoi maku ma makparyagi
mi nạ mma u ne dem, aku a poloi aminya a le
a zuba u le, u yuwại. 8 Ama ushani a polusoi
aminya a le a ure, aza roku kpam a koɗusoi avuku
a nɗanga a polusoi a ure. 9 Aza roku a walai a
kapala ka Yesu, aza roku kpam a tono yi a kucinạ
n a salạsi,
“Hosana,† cikpalai Maku ma Dawuda!”
“Kashilạ ka zuwuka yi unạ u shinga, eyi uza ɗa
wạri a utuwạ n kala ka Magono ma Zuba!”
“Hosana, cikpalai Kashilạ!”
10 An Yesu uwai a Urishelima, gbạ ama a
shaɗangi n ipeli. A wecikei, “Ya kumbu vuma u na
vi?”
11 Aku kakumạ ka ama ki ka danai, “Vuma u na
vi aya Yesu, matsumate uza u ilyuci i Nazara u
uyamba u Galili.”

Yesu lokoi aza a tsilaga a Kuwa ku Kashilạ (Marku 11:15-19; Luka 19:45-48; Yahaya 2:13-22)

12 Yesu uwai a asuvu a Kuwa ku Kashilạ, aku
u lokoi gbạ aza ɗa a ka yan pini tsilaga. Aku u

---

* **21:5** Sihiyona kala ka dem ka Urishelima. ◊ **21:5** Zak. 9:9.
† **21:9** “Hosana” idyani i'ya ama a tsu danạsa uzapige i'ya tsạrạ a
nạkạ yi tsupige. Kalen ka ne ka, “Kashilạ ka wauwa yi!” ko kpam
“A cikpala yi.”

kpatalai u wacinsai gbạ iteburu i ama ɗa a ka savaɗạsa icun i ikebe kau-kau. U wacinsai kpam ikirika i aza ɗa a ka dengishe ntambara. 13 U tonuko le, “A korongu tạ a Tagarạda u Kashilạ a da, ‘A ka isạ tạ kuwa ku vạ kuwa ku kavasu.’ Shegai i gonukoi ka kaɓuru ka aza a magạlạkạ.”

14 Arumbạ n awunu a tuwại ara ne pini a Kuwa ku Kashilạ ki, aku u tạnạsạ le. 15 Aɗarạkpi a pige n awenishiki a Mele a wene yi wạri uyansa ili i majiyan, a wenei kpam mmuku ma cikpalạsa yi pini a Kuwa ku Kashilạ ki, n a dansi, “Hosana, cikpalai Maku ma Dawuda.” Gbạ ili i nala yi i zuwai aɗarạkpi a pige n awenishiki a Mele yi a panai upan cika.

16 Aku a wecei Yesu, “Vu pana gbạm ili i'ya mmuku n naha mi mạri udansa?”

U wushunku le, “N pana tạ. Kotsu i taɓa ukạneshi a Tagarạda u Kashilạ wa, a asu u ɗa u danai, ‘Kashilạ, vu wenishike tạ mmuku n shawu nạ mmuku n shili a shipi ishipa i icikpali’?” ◊

17 Aku u lazai u ạsạkại ilyuci yi ubana a Batani, nte u wansai ɗe.

Yesu yankai maɗanga ma kapopi unạ (Marku 11:12-14, 20-24)

18 N kpasani ku de an Yesu wa gono a ilyuci, aku kambulu ka kạnạ yi cika. 19 U wenei maɗanga ma kapopi a ikengi i ure, u banai pini, shegai u cina pini ilimaci wa, she avuku koshi. Pini nala, u tonukoi maɗanga mi, “Va doku va matsa ilimaci kpam wa!” Kute-kute maɗanga mi ma ekpei.

◊ **21:16** Ishp. 8:2.

20 An atoni a ne a wenei nala, a yain majiyan. A
wecikei, “Niɗa maɗanga mi ma ekpei gogo?”
21 U wushunku le, “Mayun n tonuko ɗa̱, i'a̱ baci
n upityanangu bawu i yain mala̱la̱, ya fuɗa ta̱ dem
ya yan ili i'ya n yankai maɗanga ma na mi hal
gba̱m i'ya i lai la. Ya fuɗa ta̱ i tonuko masasa ma na,
‘Wala ba vu rukpa̱ a mala.’ I'a̱ baci n upityanangu,
nala wa woko. 22 I wushuku baci, ya tsa̱ra̱ ta̱ gba̱
ili i'ya i wecikei a'ayin a ɗa baci i yain kavasu.”

A yain mala̱la̱ ma ucira u Yesu (Marku 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yesu gonoi a Kuwa ku Kashila̱ u gita̱i uwen-
ishike. Aku aɗara̱kpi a pige na̱ nkoshi a tuwa̱i ara
ne, a wece yi, “Ucira u eni u ɗa va yansa̱ka ili i na
yi? Kpam ya na̱ka̱ vu u ɗa?”
24 U wushunku le, “Ma̱ ta̱ n keci ku te ka ma ciga
n yan ɗa̱. I fuɗa baci i wushuki ka, ma tonuko ɗa̱ ta̱
tyoku ɗa n tsa̱ra̱i ucira u ɗa ma yansa̱ka ili i na yi.
25 Ya na̱ka̱i Yahaya ucira u ulyuɓugusu?† Kashila̱
ka zuba ka ka na̱ka̱ yi u ɗa, ko gai a asu u ama ɗa u
wuta̱i?”
Aku a dansai utyoku u le, a danai, “Tsu dana
baci, ‘A zuba u ɗa u wuta̱i,’ wa dana ta̱, ‘Ndya i
zuwai bawu i wushuki n eyi?’ 26 Tsu dana baci,
‘A asu u ama ɗa u wuta̱i,’ tsa pana ta̱ uwonvo u ili
i'ya ama yi a ka yanka tsu, kpaci a bidya ta̱ Yahaya
matsumate ma.”
27 Aku a wushunku yi, “Tsu reve wa.”
U danai, “Mpa dem ma tonuko ɗa̱ uza ɗa u na̱ka̱
mu ucira u ɗa ma yansa ili i na yi wa.”

Agisani a mmuku m alobo ama a re

28 Yesu danai, “Ma yanka ɗa̱ ta̱ alabari a vuma
roku uza ɗa wa̱ri na̱ mmuku n re, aku i tonuko mu
ili i'ya i yawunsai. Tata u le u banai ara maku ma
ne ma pige, u danai, ‘Wala ba vu yain manyan a
kashina ka cinwi ara!’
29 “Maku mi ma wushuki, ‘Ma bana wa.’ Shegai
u gonoi u banai.
30 “Aku tata u le vi u banai a asu u maku ma
ire mi, u tonuko yi, ‘Wala ba vu yain manyan a
kashina ka cinwi ara.’
Aku maku mi ma wushuki, ‘Ma bana ta̱,’ shegai
u bana wa.
31 “A asuvu a mmuku n re n na mi, ya na̱ka̱i tata
vi karinga̱?”
Aku aɗara̱kpi na̱ nkoshi n pige mi a wushuki,
“Maku ma kagita̱ ma.”
Yesu tonuko le, “Mayun n tonuko ɗa̱, awushi
a utafa n ashankala a ka uwa ta̱ a tsugono tsu
Kashila̱ kahu eɗa̱ i uwa. 32 Yahaya Kalyuɓugi tuwa̱
ta̱ tsa̱ra̱ u wenike ɗa̱ ure u ɗa ya tsa̱ra̱ uma. Shegai
i 'yuwain uwushuku n eyi, aku awushi a utafa n
ashankala a wushuku ta̱. Ko an i wenei ukuna u
na vi, i kpa̱ɗa̱i ukpatala i a̱sa̱ka̱ ure u ɗe kpam i
wushuku n eyi wa.”

Agisani a azamaninga a cingi (Marku 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Yesu danai, “Panai alabari a na yi: A yan ta̱
vuma roku uza ɗa wa̱ri n kashina ka cinwi. U kan-
zai ka n kasaga, aku u ga̱va̱i kaɗa̱ka̱ ka ukpokuso
ilimaci i cinwi yi. U mai kpam kunukuzuba ku uza
u uwundya kashina ki. Aku u na̱ka̱i acimbi a roku
haya, eyi kpam u lazai nwalu. 34 An a'ayin a uta

ilimaci yi a yain, aku u suki agbashi a ne a ba a
wushika yi kapashi ka ne ka ilimaci yi.
35 “Shegai acimbi yi a kạnại agbashi yi. Aku
a lapai uza u te, a wunai uza u ire, uza u tatsu
kpam a varạsa yi n atali hal u kuwại. 36 Aku uza
u kashina vi u suki agbashi a roku ushani a ba a
wushika yi ilimaci yi. Pini nala, a yanka le dere
tyoku ɗa a yankai aza a kagitạ yi. 37 Uza u kashina
vi u korusoi u suki maku ma ne ubana a asu u ama
vi, kpaci u yawunsa tạ ko a ka wene karingạ ka ne.
38 “Shegai an ama yi a wenei maku mi, a dansai
utyoku u le, ‘Maku ma na ma lya tạ agadu a
kashina yi. Tsu wuna yi baci, ka woko tạ ka tsunu!’
39 Aku a kạnạ yi, a rono yi uwutạ a kashina ka
cinwi ki a wuna yi.”
40 Yesu wecei aɗarạkpi a pige n Afarishi yi, “Uza
u kashina u nala vi u tuwạ baci, ndya i wenei wa
yanka ama a nala yi?”
41 Aku a wushuki, “Wa wuna le tạ, aku u nạkạ
aza roku kashina ki, aza ɗa a ka nạkạ yi kapashi
ka ilimaci i kashina i ne a a'ayin a ɗa a gain.”
42 Yesu tonuko le, “Nala wạri, i yan tạ kạneshi u
ukuna u na vi a Tagarạda u Kashilạ, u ɗa u danai:
“ ‘Katali ka aza a kuma a 'yuwain,
ka ka lakai kalen cika a asu u kuma.
Magono ma Zuba ma ma yain ili i na yi,
kpam ili i majiyan i'ya ara tsunu.’ ◊
43 “N tonuko ɗạ ukuna u mayun, a ka bidya tạ
tsugono tsu Kashilạ ara ɗe a nạkạ aza ɗa a ka yan
ili i'ya Kashilạ ka ciga a tsugono tsu ne. 44 Vuma
ɗa u rukpại a katali ka na wa koɗuso tạ, kpam uza

◊ **21:42** Ishp. 118:22-23.

ɗa katali ki ka varai, vuma u nala vi wa yuruwa tạ yuku-yuku.”‡

45 An aɗarạkpi a pige n Afarishi a panai alabari
a ɗa u yansạka le, aku a revei an n ele ɗa wa
yan. 46 A ka ciga a kạnạ yi, shegai a ka pana tạ
uwonvo u ama yi, kpaci ama yi a wushuku tạ Yesu
matsumate ma.

22

Agisani a abiki a iyolo
(Luka 14:15-24)

1 Yesu doki u yain manyan n alabari tsạrạ u
wenishike ama, 2 “Tsugono tsu zuba tsa woko tạ
tyoku u agisani a naha: A yan tạ magono ma roku
uza ɗa u foɓusukoi maku ma ne abiki a iyolo. 3 U
libanai ama roku a asu u abiki vi. An a ka gitạ abiki
yi, aku u suki agbashi a ne a isạ ama yi, shegai a
ˈyuwain utuwạ.

4 “Aku u doki u suki agbashi a roku, u danai,
‘Tonukoi ama ɗa n libanai vi a foɓuso ɗe abiki yi. A
kiɗa tạ anaka a shinga a ɗa n lakai uciga a foɓusoi
inyama yi. Tuwại a asu u abiki vi.’

5 “Shegai aza ɗa u libanai vi a tuwạ wa. Aza roku
a lazai ubana a ashina, aza roku kpam ubana a
kuden. 6 Aza roku kpam a kạnại agbashi yi a lapa
le, a wunai. 7 Pini nala, u yain upan cika, u suki
asoje a wuna aza a magạlạkạ yi kpam a runukpa
ilyuci i le.

8 “Aku magono mi ma tonukoi agbashi yi, ‘A
kotso ɗe afoɓi a abiki a iyolo yi. N libana tạ ama,
shegai a rạtsa a tuwạ wa. 9 Adama a nala, walai

‡ **21:44** Akorongi a cau a roku aza ɗa a puraị a tagarạda u Matiyu a kalatsa tạ makpạndạ ma 44.

a ire i ilyuci yi, uza ɗa baci dem i wenei i libana yi u tuwạ a asu u abiki vi.’ 10 Pini nala, agbashi yi a lazai a ba a ɓolomgbonoi gbạ aza ɗa a wenei, aza a shinga n aza a cingi. Aku a asu u abiki vi u shaɗangi n amoci.

11 “An magono mi ma tuwại tsạrạ u wene amoci yi, aku u wenei vuma roku uza ɗa bawu u ukai aminya a shinga. 12 U wece yi, ‘Avu, niɗa bawu vu ukai aminya a shinga utuwạ a asu u abiki vi?’ Vuma vi u fuɗa u dana ko ili wa.

13 “U tonukoi agbashi a roku, ‘Sira niyi akere n a'ene, i vutạlạ yi a asuvu a karimbi, nte ama a ka sạ pini n ulumusa u a'anga adama a mɓạlạ.’

14 “Mayun ɗa, a libana tạ ama ushani, shegai kenu ɗa a ɗangạsai.”

Keci a kaci ka utsupa u utafa (Marku 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Aku Afarishi a ɓolomgbonoi kaci tsạrạ a wandi Yesu u dana ili i roku kotsu a tsạrạ ili i'ya a ka kạnạ yi n i'ya. 16 Aku a sukunku yi atoni a le a roku n atoni a Hiridu. A danai, “Kawenishiki, tsu reve tạ avu vuma u maci u ɗa, kpam va wenishike tạ ili i shinga i ure u Kashilạ. Vu bidya tạ ya dem unạ u te, ko ya tani baci wạri. 17 Tonuko tsu uyawunsa u vunu. U gan tsu tsupa utafa ara Kaisa† magono ko tsu kpạɗạ utsupa?”

18 U reve tạ uyawunsa u cingi u le, aku u tonuko le, “Eɗạ aza a maci a kaɓan! Ndya i zuwai ya ciga i wanda mu? 19 Wenike numu ukebe u azurufa* u ɗa i tsu tsupa utafa n i'ya.” Aku ama yi a wenike yi

* **22:19** Kondo “Ikebe i azurufa” a kaci ka idani ka “Ikebe” a Idani i Uɓạngạ.

ukebe vi. 20 U wece le, “Kulu n kala ka yai ka kạri
pini?”
21 Aku ama a wushuki, “Ka Kaisa Magono ka.”
U tonuko le, “Nạkại Kaisa ili i'ya i'ạri i ne,
Kashilạ kpam i nạkạ yi ili i'ya i'ạri i Kashilạ.”
22 An a panai nala, a yain majiyan. Aku a lazai a
ạsạkạ yi.

Keci a kaci ka u'yạngạ u ukpạ
(Marku 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Aza a Sadusi a wushuku an ama a ka 'yạngạ
a ukpạ a kuwạ baci wa. Kain ka ka nala ki,
aza a Sadusi a roku a tuwại ara Yesu a wece yi,
24 “Kawenishiki, Musa dana tạ, ‘Vuma u kuwạ baci
bawu mmuku, u kạnạ tạ utoku u ne u sotuku uka
vi tsạrạ u matsạka yi mmuku.’ ◊ 25 A yan tạ ama a
roku ama a shindere uza n utoku aza ɗa a rongoi
pini na. Uza u kagitạ u zuwai uka, shegai u kuwại
bawu maku, aku uza u ire u sotuki marạnạ mi.
26 Eyi dem u kuwại bawu mmuku, aku uza u tatsu
u sotuki dem marạnạ mi. Nala a rongoi uyansa hal
u bansa le iyolo gbạ. 27 A makorishi, uka vi dem u
kuwại. 28 Kashilạ ka 'yạngạsạ baci akushe, uka u
yai u ɗa wa woko? Kpaci u wolo tạ ama a shindere
a le gbạ.”
29 U wushunku le, “Eɗạ i reve wa, kpaci i reve ili
i'ya Tagarạda u Kashilạ u danai wa, kpam i reve
n ucira u Kashilạ wa. 30 A'ayin a ɗa baci akushe
a 'yạngại, a ka yan iyolo ko kpam a wutukpạ
iyolo wa. A ka woko tạ tyoku u atsumate a zuba.
31 Mayun ɗa i yan tạ kạneshi u ili i'ya Kashilạ
ka danai a ukuna u u'yạngạ u ukpạ. 32 Kashilạ

◊ **22:24** U.Ml. 25:5-6.

ka dana tạ, ‘Mpa Kashilạ ka Ibirahi, n Kashilạ ka Ishaku, n Kashilạ ka Yakubu.’ ◊ Kashilạ aya Kashilạ ka aza a uma, shegai ka akushe wa.” 33 An kakumạ ka ama ka panai nala, aku a yain majiyan ma uwenishike u ne.

Mele ma ma lai ugbonguro (Marku 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 An Afarishi a panai a da aza a Sadusi a fuɗa a wushuku wa, aku a ɓolomgbonoi. 35 Uza u te a asuvu a le, kawenishiki ka Mele ka, u mạtsại wa ciga u wandi Yesu n keci ku na:

36 “Kawenishiki, mele ma eni ma ma lai ugbonguro a asuvu a Mele ma Musa?”

37 U wushuki, “ ‘Ciga Magono ma Zuba Kashilạ ka vunu n katakasuvu ka vunu gbạ. Vu cigi yi n uma u vunu n kakiri ka vunu gbạ.’ ◊ 38 Mele ma kagitạ ma la vi ma kpam ma lai ugbonguro. 39 Mele ma ire dem unạ u te ɗa mạri: ‘Ciga uza u karen u vunu tyoku ɗa va ciga kaci ka vunu.’ ◊ 40 A kaci ka Mele ma re ma na ma uwenishike u Musa n u ntsumate wạri.”

Kawauwi ki Maku ma yai ma? (Marku 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Afarishi yi pini a asu u te, aku Yesu wece le, 42 “Uyawunsa u eni u ɗa i'ạri uyan a kaci ka Kawauwi? Maku ma tsikaya ma yai ma?”

A wushuki, “Ma Dawuda ma.”

43 Aku u tonuko le, “Niɗa Dawuda isạ yi ‘Asheku’? Kulu Keri ku zuwa tạ Dawuda danai,

44 “ ‘Magono ma Zuba ma tonuko tạ Asheku a vạ: Dusuku a ulyaki u vạ

◊ **22:32** Uwt. 3:6. ◊ **22:37** U.Ml. 6:5. ◊ **22:39** Aɗkp. 19:18.

hal n zuwa atokulalu a vunu a kere ka adeshikpetsu a vunu.’ ◊

45 “An u wokoi Dawuda isa yi Asheku, niɗa
kpam wa woko maku ma ne?” 46 Ko uza u fuɗa
u wushunku yi wa, kpam ko uza u wuta karara
bawu uwonvo u wece yi keci ku roku wa.

23

Yesu nakai azapige a roku unyushi
(Marku 12:38-39; Luka 11:43, 46; Luka 20:45-46)

1 Yesu tonukoi kakuma ka ama ki kaɓolo n atoni
a ne, 2 “Awenishiki a Mele n Afarishi a'a ta n ucira
u ɗa a ka tonuko ɗa ili i'ya Mele ma Musa ma danai.
3 Adama a nala, i toni i'ya a wenishike ɗa, shegai
kotsu i yain tyoku ɗa ele a ka yansa wa. Kpaci i'ya a
tsu dansa kau ɗa n i'ya a tsu yansa. 4 A tsu taɗanku
ta ama ucanga u araji u ɗa bawu a ka fuɗa a ka
canga. Kpam a tsu dambula gbam a dana asaka
a banka majubu a ɓanga le ucanga wa.
5 “A tsu yan ta ili i shinga tsara ama a wene
le. Kpam ya dem u tsu sira ta alawu a ɗa a'ari n
Kadyanshi ka Kashila, shegai alawu a Afarishi a la
ta ugbonguro. Ikali i'ya i'ari a ikengi i aminya a le i
la ta dem ugbonguro. 6 A la ta uciga a asu u ndishi
u shinga a asu u abiki n asu u ndishi u kapala a
agata a Kashila. 7 Kpam a'a baci a kuden, a tsu la
ta uciga ama a danasa le n kala ka karinga; wata,
‘Kawenishiki.’
8 “Shegai eɗa she i asaka uza u isa ɗa ‘Kawen-
ishiki’ wa, kpaci Kawenishiki ka te ka i'ari n ka,
kpam atoku a ɗa i'ari. 9 Kpam kotsu i isa uza n kala

◊ **22:44** Ishp. 110:1.

ka karinga ‘Tata’ a likimba wa, kpaci Tata u te u ɗa i'ari n u ɗa uza ɗa wari a zuba. 10 Kotsu i asaka uza u isa ɗa ‘Uzakuwa’ wa, kpaci Uzakuwa u te ɗa; wata, Kawauwi. 11 Uza ɗa baci wari uzapige, she u woko kagbashi ka atoku. 12 Uza ɗa baci u bidyai kaci ka ne uzapige, a ka gonuko yi ta kenu. Uza ɗa kpam u bidyai kaci ka ne kenu, a ka gonuko yi ta uzapige.

13 “Ter ɗe awenishiki a Mele n Afarishi, eɗa aza a maci a kaɓan! Kpaci i kangi ama utsutsu u u'uwa a tsugono tsu zuba. Eɗa i uwa a tsugono tsi wa, i asaka tani aza ɗa a ka ciga uwa a uwa wa. [14 Ter ɗe awenishiki a Mele n Afarishi, eɗa aza a maci a kaɓan! Eɗa aza ɗa i tsu lya ucanga u nrana n a'uwa a le, i yain kpam kavasu ka ugaɗi tsara ama a wene ɗa. A ka yan ɗa ta mavura cika ma ma lai ma aza ɗa a buwai.]*

15 “Ter ɗe awenishiki a Mele n Afarishi, eɗa aza a maci a kaɓan! Kpaci i tsu pasamgbana ta mala i bana a iyamba i mɓari tsara i zuwa uza u te u woko katoni. A'ayin a ɗa baci i tsara yi aku i gono i zuwa yi u woko uza u akina hal u la ɗa cika.

16 “Ter ɗe eɗa aza ɗa ya tono n ama, dana arumba a ɗa i'ari! I da,

‘Ama a tsina baci n Kuwa ku Kashila a'ayin a ɗa a ka ya kazuwamgbani, wa n ukuna wa. Shegai a tsina baci n zinariya u ɗa wari a Kuwa ku Kashila ki, u kana ta a shamkpa kazuwamgbani ki mai.’

17 “Eɗa arumba a gbani, atengeshi. Ndya wa ve i lakai kalen: zinariya vi ko gai Kuwa ku Kashila ka

* **23:14** Akorongi a cau ushani aza ɗa a pura a tagaraɗa u Matiyu a kalatsa ta makpanda ma 14.

ku zuwai zinariya vi wa rongo uwulukpi? 18 Kpam
i danai,
‘Ama a tsina baci n asuɗaraakpa, waa n ukuna
wa. Shegai a tsina baci n kune ku kaari
a asuɗaraakpa vi, u kanaa taa a shamkpa
kazuwamgbani ki.’
19 “Icun i urumbaa u eni u ɗa waa la! Ndya waa ve
i lakai kalen: kune ki ko gai a asuɗaraakpa u ɗa u
zuwai kune ki kaari uwulukpi? 20 Adama a nala,
uza wa tsina baci n asuɗaraakpa, tsina ɗa la vi wa
tsina n u ɗa n kune ku kaari pini a zuba u ne. 21 Nala
dem uza wa tsina baci n Kuwa ku Kashilaa, tsina
ɗa wa tsina n ka hal n Kashilaa ka ka rongo pini vi.
22 Uza u tsina baci kpam n zuba, u tsina taa dem n
karatsu ka tsugono tsu Kashilaa n uza ɗa u dusuki
pini.
23 “Ter ɗe awenishiki a Mele n Afarishi, eɗaa aza
a maci a kaɓan! I tsu naka taa Kashilaa ili i te a asuvu
a kupa a ili i'ya i tsaraai, hal gbaam n icanga i awanli
i kusan i'ya i lakai kenukulu, n icun i kenukulu
gbaa. Shegai i varangi iwenishike i Mele i pige;
wata, uyanka ama ili i'ya i'aari dere, n upana iyali,
n ushamkpa ukuna u Kashilaa mai. I'ya gai i gain i
yain i'ya la vi kaɓolo n i niɗe yi. 24 Eɗaa arumbaa a ɗa
ya tono n ama, i'aa taa tyoku u vuma ɗa u sherei mini
ma uso ma ne tsaraa u takpa maku ma kagushi, aku
u gonoi u soɗugi karakuma!†
25 “Ter ɗe awenishiki a Mele n Afarishi, eɗaa aza
a maci a kaɓan! I tsu zaa taa kucinaa ku nko n ɗe n
apara a ɗe, shegai asuvu a le a'aa taa ushaɗangi n ili
i'ya i tsaraai a asu u uryafusa ama n i'ya ya zuwa ɗaa

† **23:24** Yesu dana ɗa u danai, “I dambulai a kaci ka ukuna u kenu, shegai ya yansa inyushi icingi i pige i pige.”

i pana kayanyan koshi. 26 Eɗạ Afarishi arumbạ a
ɗa! Gitại ve i zại asuvu a nko yi n apara yi, kateshe
ki kpam ka yan tạ sarara!
27 Ter ɗe awenishiki a Mele n Afarishi, eɗạ aza a
maci a kaɓan! Tyoku u asaun a ɗa a kalai pun ɗa
i'ạri. A tsu yan tạ n tsulobo a kateshe, shegai asuvu
a le a'ạ tạ ushaɗangi n atele a akushe n ili i'ya i
shamusai. 28 Nala dem i'ạri, i lobono tạ uwundya
a kateshe, shegai asuvu a ɗe a'ạ tạ ushaɗangi n
ikuna i maci i kaɓan n tsicingi.
29 "Ter ɗe awenishiki a Mele n Afarishi, eɗạ aza
a maci a kaɓan! I tsu yanka tạ ntsumate a asu u
kaciɗạ ka shinga, kpam i tsu kala tạ asaun a aza a
maci. 30 I da,
'A da baci tsạri tsu rongoi a'ayin a nkoshi n cau n
tsunu, tsạrạ tsa ɓạngạ le uwuna ntsumate
wa.'
31 "Adama a nala i varangu tạ kaci ka ɗe an i
danai eɗạ mmuku n tsikaya† ma aza ɗa a wunai
ntsumate n ɗa i'ạri. 32 Lyayi kelime i koruso ili i'ya
nkoshi n cau n ɗe n gitại vi!
33 "Eɗạ a'eku nạ mmuku ma a'eku! Niɗa ya yan i
dana ya wura a uvarangu ɗạ a akina? 34 Adama
a nala, ntsumate, arevi n awenishiki a ɗa la ma
sukunku ɗạ. Ya wuna tạ aza roku a le, ya vara
tạ aza roku ikusa a mawandamgbani. Aza roku
tani ya bawan le tạ a agata a Kashilạ hal i tono le
ubana ilyuci ilyuci n i yanki le mavura. 35 Adama
a nala, Kashilạ ka yanka ɗạ tạ mavura adama
mpasa m aza ɗa i wunai bawu unyushi. Eɗạ aza
a Yahuda i gitạ tạ i wunai Habila† vuma u maci,
aku i lyai kelime n uwunusa ama hal ubana a'ayin
a Zakariya maku ma Barikiya uza ɗa i wunai a

mere ma Asu u Uwulukpi u Kuwa ku Kashilạ n asuɗarạkpa. 36 Mayun n tonuko ɗạ, ukuna u nala vi wa gitạ tạ dem n aza ɗa i'ạri n uma gogo-na."

Yesu ciga tạ Urishelima (Luka 13:34-35)

37 Yesu lyai kapala n kadyanshi, "Eɗạ aza a Urishelima! Ama a ɗe a wuna tạ ntsumate kpam a varạsai atsumate a ɗa a sukunku ɗạ. N tsu ciga tạ n ɓolongu ɗạ tyoku ɗa matoku ma tsu ɓolongu mmuku n ne a ashan a ne, aku i 'yuwain. 38 Nala Kashilạ ka ạsạkạ Kuwa ku Kashilạ ku ɗe, kpam ka woko tạ bawu uza pini. 39 N tonuko ɗạ, ya doku ya wene mu wa, she a'ayin a ɗa ya dana, 'Kashilạ ka zuwuka uza ɗa wa tuwạ n kala ka Magono ma Zuba unạ u shinga.' "

24

A ka wacinsa tạ Kuwa ku Kashilạ (Marku 13:1-2; Luka 21:5-6)

1 Yesu ạsạkại Kuwa ku Kashilạ ki u kạnại ure u lazai, aku atoni a ne a tuwại ara ne a wenike yi kuma ku Kuwa ku Kashilạ. 2 Shegai u tonuko le, "I wene kuma ku na ki? Mayun n tonuko ɗạ, ko katali ka te a ka ạsạkạ ka a zuba u utoku u ne wa. Katali dem a ka wạsạ tạ ka."

Kuɓari a kaci ka upana u ikyamba (Marku 13:3-13; Luka 21:7-19)

3 A'ạri pini, Yesu ndishi a Masasa ma Zayitum, aku atoni a ne a cina yi utyoku u ne, a danai, "Tonuko tsu, nwere ɗa ukuna u nala vi wa gitạ? Kpam ndya ya woko iryoci i'ya ya wenike an

a'ayin a utuwạ u vunu n ukotso u a'ayin a ɗa a rawai?”

4 U tonuko le, “Kiranai kotsu i ạsạkạ uza u
puwunsạ ɗạ wa. 5 Ama ushani a ka tuwạ tạ n
kala ka vạ, a dana alya Kawauwi, kpam a ka
puwunsạ tạ ama ushani. 6 Ya pana tạ ukuna u
kuvon n alabari a kuvon a ɗa a ka tuwạ, shegai
kotsu i pana uwonvo wa. Gbạ ili i nala yi i kạnạ
tạ i gitạ kahu makorishi ma tuwạ. 7 Kaletsu ka
ama ka 'yạngạsạkạ tạ aletsu, tsugono kpam tsa
'yạngạsạkạ tạ tsugono. A ka yan tạ a'ayin a kam-
bulu kuten gbạm wa. Iyamba ya gbạɗạ tạ a asu
kau-kau. 8 Gbạ mɓạlạ ma ili i na yi mạ tạ tyoku u
mɓạlạ ma kagitạ ka ilimaci i maku.

9 “Ama a ka kạnạ ɗạ tạ, a ka neke ɗạ tạ tsạrạ
a yanka ɗạ mavura, kpam a ka wuna ɗạ tạ. Gbạ
ama a ka kovo ɗạ tạ an u wokoi i wushuki nạ mpa.
10 Kpam ama ushani a ka ạsạkạ mu tạ utono. A
ka kpatalạka tạ atoku a le kpam a 'yuwan atoku
a le. 11 Ntsumate n kaɓan ma tuwạ tạ ushani n
lạpạnạsạ ama ushani. 12 Tsicingi tsa tambura tạ
tsu zuwa ama a 'yuwan uciga atoku a le. 13 Shegai
aza ɗa a kawunki hal ubana a makorishi, Kashilạ
ka wauwa le tạ. 14 A'ayin a ɗa baci Kadyanshi
ka Shinga ka kyawain gbạ likimba n iyamba, a
tonusukoi kpam gbạ aletsu, aku makorishi ma
tuwạ.

Upana u ikyamba u pige
(Marku 13:14-23; Luka 21:20-24)

15 “A'ayin a ka tuwạ tạ a ɗa ya wene ili i'ya
Daniyan matsumate u danai: ‘Ili i icaɗi i'ya bawu
i gain i'ya i nangasai

Asu u Uwulukpi u Kuwa ku Kashila.' ◊ (Eɗa aza
ɗa ya yan kaneshi i reve ta kalen ka ili i na yi.) 16 A
a'ayin a nala yi, u kana ta aza a Yahuda a suma
ubana a nsasa tsara a lai. 17 Uza ɗa wari a uwotsu
u kuwa, kotsu u uwa a asuvu upura ucanga wa.
18 Uza ɗa wari a kashina, kotsu u gono a kuwa
uzama u kunya wa. 19 A a'ayin a nala yi, ter ɗe
aka a ɗa a'ari n atsuma, ko kpam aza ɗa a'ari na
mmuku n shili!
20 "Yanyi kavasu a asu u Kashila, kotsu i suma
n ilyushi ko tani a kain ka Ashibi wa! 21 Nala wa
woko ta a'ayin a upana u ikyamba u pige. Tun an
a yain likimba, kpam a ka doku a ka yan upana
u ikyamba tyoku u nala wa. 22 Shegai Kashila
ka jebe ɗe kakuma ka a'ayin ki; a da baci wari u
yain nala wa, uza wa la wa yan uma wa. Shegai
Kashila ka jebe ɗe a'ayin yi adama ama a ne a
ɗa u ɗangasai. 23 A a'ayin a nala yi, uza roku wa
tonuko ɗa ta, 'Wundyai, Kawauwi ka la!' Ko kpam
uza roku wa dana ta, 'Aya na!' Kotsu i tono le wa.
24 Awauwi a kaɓan na ntsumate n kaɓan a ka tuwa
ta a yain iryoci kpam n ikunesavu. A ka zuwa
ta ama a tono le, hal gbam n ama ɗa Kashila ka
ɗangasai, hal gai wa yan baci nala. 25 Panai, n rono
ɗa ta atsuvu gampa kahu ukuna vi u gita.
26 "Uza roku u tonuko ɗa baci, 'Wundyai,
Kawauwi ka niɗe a kakamba,' kotsu i bana i kondo
wa. Ko kpam, 'Wundyai, aya la ukpawin,' kotsu i
wushuku wa! 27 Maku ma Vuma ma tuwa baci, ya
dem wa wene yi ta, tyoku ɗa ulaɗa u tsu wuta a
kasana ubana a kalivi. 28 Asu u ɗa baci kakushe
kari, nte asakali a tsu ɓolomgbono pini. Ili i na

◊ **24:15** Dan. 9:27; Dan. 11:31; Dan. 12:11.

iryoci i'ya ya wenike an makorishi ma yan ɗe evu i'ya."

Utuwạ u Maku ma Vuma (Marku 13:24-27; Luka 21:25-28)

29 "A'ayin a ɗa baci upana u ikyamba u nala u
kotsoi, kute-kute
" 'Kaara ka kimbạ tạ,
kpam uwoto wa doku wa nạkạ katyashi wa.
Atala a ka rukpusạ tạ,
a ka gbạɗạ tạ kpam ili i pige i pige i'ya i'ạri u zuba.'
◊

30 "A a'ayin a nala yi, iryoci i Maku ma Vuma ya wutạ tạ a kalishi. Gbạ ama a likimba a ka sạ tạ adama a uwonvo. A ka wene tạ Maku ma Vuma utuwạ a zuba a asuvu a kalishi n ucira u pige n tsupige. 31 Wa tutsuku tạ atsumate a zuba a ne a kapala n mawurạ ma pige ma ukakaci, a ka ɓolomgbono tạ aza ɗa u ɗangạsai ili i'ya i kạnại a kasana ubana a kalivi n gaɗī ubana a ɗaka; wata, ili i'ya i bidyai a mɓạri n likimba n naha ubana a n niɗe.

Udani a kaci ka maɗanga ma kapopi (Marku 13:28-31; Luka 21:29-33)

32 "Gogo-na rotsongusi a iryoci i maɗanga ma kapopi: A'ayin a ɗa baci i wenei atyangi a ne a limạnại, aku a ka topo avuku, ya reve tạ an ilyushi i yain evu.* 33 I wene baci gbạ ili i na yi ya gitạsạ, kotsu i reve an a'ayin a yan ɗe evu n utuwạ. 34 N tonuko ɗạ, gbạ ili i na yi ya gitạ tạ kahu ama ɗa a'ạri n uma gogo-na a kuwusạ. 35 Zuba n likimba

◊ **24:29** Isha. 13:10. * **24:32** A iyamba i aza a Isara'ila, nɗanga n tsu topo tạ kahu usuɗugbi u yain.

wa cimbạ tạ, shegai kadyanshi ka vạ ka yan tạ pini bawu utyoku.

Uza reve kain ka ugono u Yesu wa (Marku 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

36 “Uza wạ la u revei kain ka nala ki ko kpam ulapa u uwule vi wa. Ko atsumate a zuba, hal dem n Maku mi dem u reve wa, she Tata vi utyoku u ne. 37 A'ayin a ɗa baci Maku ma Vuma ma gono, ili gbạ ya woko tạ tyoku ɗa i'ạri a a'ayin a Nuhu.† 38 A'ayin a nala yi kahu mini ma pige ma tuwạ, ama a rongo tạ ulya n a soyi kpam n a yansi iyolo hal ubana kain ka Nuhu uwai a kpatsu. 39 A 'yạngạ ureve ili i'ya ya gitạ wa, she na mini ma pige ma tuwại ma wunai ama gbạ. Nala wa woko a'ayin a ɗa Maku ma Vuma ma gono. 40 A'ali ama a re a ka yan manyan a kashina. A ka bidya tạ uza u te, a ạsạkạ uza u te. 41 Aka ama a re a ka wurya kira a kutali. A ka bidya tạ uza u te, aku a ạsạkạ uza u te.

42 “Adama a nala, she i rongo ufoɓusi, kpaci i reve a'ayin a ɗa Asheku a ɗe a ka tuwạ wa. 43 A da baci uza u kuwa u revei a'ayin a ɗa kaboki ka tuwạ, wạri wa rongo tạ ufoɓusi, wa ạsạkạ kaboki ki ka uwa yi a kuwa wa. 44 Eɗạ dem u kạnạ tạ i rongo ufoɓusi kain dem. Kpaci Maku ma Vuma ma gono tạ a'ayin a ɗa bawu i zuwai uma.

Kagbashi ka shinga (Luka 12:41-48)

45 “Kagbashi ka eni ka a wushuki n eyi kpam kạri n ugboji? Aya uza ɗa uzakuwa u ne u zuwa yi u woko uzapige u agbashi a ne u nạkạsạ le ilikulya a'ayin dem. 46 Uzakuwa u ne u gono baci u cina yi u yain manyan ma maci, wa tsạrạ tạ katsupi

ka pige ka malen ma manyan ma ne. 47 Mayun
n tonuko ɗa̱, uzakuwa u nala vi wa zuwa yi ta̱ u
kirana n utsa̱ri u ne gba̱. 48 Shegai kagbashi ka
cingi ka baci, wa tonuko ta̱ kaci ka ne uzakuwa u
va̱ wa gono gogo wa. 49 Aku u gita̱ ulapusa atoku
a ne agbashi, n u lyayi n u soyi hal u gutukpa
kaɓolo n atoku a ne asoi. 50 Uzakuwa vi wa tuwa̱
ta̱ a a'ayin a ɗa bawu u zuwai uma wa tuwa̱.
51 Aku uzakuwa vi u ta̱sa̱sa̱ yi ikyamba n kaburu,
u wutukpa̱ yi kaɓolo n aza a maci a kaɓan, nte ama
a ka sa̱ pini n ulumusa u a'anga adama a upana u
ikyamba.”

25

Agisani a nkere kupa

1 Yesu lai kapala n kadyanshi, u da, “Tsugono tsu
zuba tsa woko ta̱ tyoku u agisani a naha: A yan ta̱
nkere n roku ama kupa aza ɗa a bidyai ncikalu n
le tsa̱ra̱ a bana a ka̱ngu valisavu. 2 Ama a tawun a
asuvu a le atengeshi a ɗa, shegai ama a tawun a ɗa
a buwai vi a'a̱ ta̱ n ugboji. 3 Aza ɗa a'a̱ri atengeshi
yi a bidyai ncikalu n le, shegai a ɓa̱na̱ manivi ma
roku wa. 4 Aza ɗa kpam a'a̱ri n ugboji vi a bidyai
ncikalu n manivi a adele a le. 5 An valisavu vi u
ɓa̱ra̱kpa̱i bawu u rawai go, aku a gita̱i agbaɗigi hal
a lavutai.

6 “N kayin ka pige, aku a panai isali, ‘Valisavu u
ɗa la utuwa̱! Tuwa̱i tsu ka̱ngu yi!’

7 “Nkere mi gba̱ a 'ya̱nga̱i a foɓusoi ncikalu n
le. 8 Aku aza ɗa a'a̱ri atengeshi yi a tonukoi aza a
ugboji yi, ‘Ne tsu manivi ma ɗe kenu, kpaci ncikalu
n tsunu ma cimba̱ ɗe.’

9 “Shegai a wushunku le, ‘Tsạrạ n ma ma rawa
tsu gbạ tsunu wa. Walai i bana a asu u aza ɗa a ka
dengishe i tsilạka kaci ka ɗe.’
10 “A'ayin a ɗa nkere n tawun mi a lazai a ba a
tsila manivi mi, aku valisavu vi u rawai. Nkere n
ɗa mạri ufoɓusi vi a uwai a asu u abiki a iyolo yi
kaɓolo n valisavu vi. Aku a gidạki utsutsu.
11 “A'ạri pini, aku nkere n niɗe mi n rawai, n
salai, ‘Uzakuwa! Uzakuwa! Kukpunkạ tsu ut-
sutsu!’
12 “Shegai valisavu vi u wushuki, ‘Mayun n
tonuko ɗạ, n reve ɗạ wa.’ ”
13 Aku u danai, “Rongoi ufoɓusi, kpaci i reve
kain ko kpam a'ayin a ɗa ukuna u na vi wa gitạ
wa.”

Agisani a agbashi a tatsu (Luka 19:11-27)

14 Aku Yesu tonuko le agisani a na yi, u da,
“Tsugono tsu zuba tsa woko tạ tyoku u agisani
a naha: Vuma roku u ɗa pini uza ɗa u foɓusoi
nwalu ubana a ilyuci i roku. Kahu u laza, aku u
isại agbashi a ne u tonuko le, ‘Kotsu i guɓuka mu
ucanga u vạ, n laza baci.’ 15 Vuma vi u reve tạ
ili i'ya kagbashi dem ka yan. Aku u nạkại uza u
kagitạ ikebe i zinariya i pige i pige i tawun,* uza u
ire kpam u nạkạ yi i re, uza u tatsu kpam u nạkạ
yi i te. Aku u 'yạngại u lazai. 16 An vuma vi u lazai,
kagbashi ka u nạkại ikebe i tawun yi u yain tsilaga
n i'ya, u tsạrại i tawun i roku. 17 Uza ɗa kpam u
nạkại i re yi u yain nala, eyi dem u tsạrại i re i roku.

* **25:15** Kondo “Ikebe i zinariya i pige i pige” a kaci ka idani ka “Ikebe” a Idani i Uɓạngạ.

18 Shegai kagbashi ka u nạkại ukebe u te vi, u gạvại
kpele u sokongi u ɗa pini.
19 “An a ɓạrạkpại, aku uzakuwa vi u gonoi, u
wecei agbashi yi ili i'ya ya dem yankai ikebe yi.
20 Kagbashi ka u nạkại ikebe i tawun yi u tukoi i
ne n i'ya u tsạrại vi dem. U danai, ‘Uzakuwa, vu
nạkạ mu tạ ikebe i zinariya i pige i pige i tawun,
kpam n doku tạ n tsạrại ikebe i tawun n i'ya.’
21 “Uzakuwa vi u wushuki, ‘Vu yan tạ mai. Avu
kagbashi ka shinga ka, uza ɗa n wushuki n avu.
Adama a ɗa vu yain naha n ili i kenu i vạ, ma
ạsạkạ vu tạ vu kirana n ili i pige. Tuwạ vu pana
kayanyan nạ mpa.’
22 “Aku kagbashi ka u nạkại i re yi u tuwại u
danai, ‘Uzakuwa, vu nạkạ mu tạ ikebe i zinariya
i pige i pige i re, kpam n doku tạ n tsạrại i re n i'ya.’
23 “Uzakuwa vi u wushuki, ‘Vu yan tạ mai. Avu
kagbashi ka shinga ka, uza ɗa n wushuki n avu.
Adama a ɗa vu yain naha n ili i kenu i vạ, ma
ạsạkạ vu tạ vu kirana n ili i pige. Tuwạ vu pana
kayanyan nạ mpa.’
24 “Kagbashi ka u nạkại u te vi u tuwại, u danai,
‘Uzakuwa, n reve tạ vạ yuwu wa. Vu tsu zuwa tạ
uma vu kapi ili i'ya vuma roku u cei. 25 Adama
a nala, n pana tạ uwonvo aku n bidyai ukebe
u zinariya vi n gạvại kpele n sokongi u ɗa pini.
Ukebe u vunu u ɗa na.’
26 “Aku uzakuwa vi u wushuki, ‘Avu kagbashi ka
cingi ka, kpam kawonvoli. Vu da vu reve tạ n tsu
kapa a kashina ka uza roku u cei. 27 Wạri u gan
tạ gbạm vu zuwa ikebe yi a kuwa ku ikebe tsạrạ n
tsạrạ ili i'ya i uwa mu pini.’

28 “Aku uzakuwa vi u tonukoi agbashi a ɗa a
buwai vi, ‘Wusha niyi ukebe vi i nạkạ kagbashi ka
kạri n ikebe kupa vi. 29 Uza u yan baci ili i maci
n i'ya wạri n i'ya, Kashilạ ka doku tạ ka nạkạ yi,
kpam wa tsạrạ tạ i'ya ushani. Shegai uza ɗa bawu
wạri n ili, Kashilạ ka wusha tạ i kenukulu i'ya wạri
n i'ya vi. 30 Gogo-na vutạlại kagbashi ka gbani ka
nala ki a asuvu a karimbi a asu u ɗa ama a ka sạ n
ulumusa u a'anga adama a upana u ikyamba.’ ”

Magono ma yanka tạ ama gbạ afada

31 Yesu lyai kapala n uwenishike, “Maku ma
Vuma ma tuwạ tạ a asuvu a tsupige tsu ucira
tsu ne, n atsumate a zuba a ne gbạ. Wa woko
tạ Magono aku u dusuku a karatsu ka pige ka
tsugono tsu ne. 32 Gbạ aletsu a likimba a ka
ɓolomgbono tạ a kapala ka ne, kpam wa pece le
tạ aɓolo a re tyoku ɗa kaliniki ka tsu pece ncon nạ
nryaɗiga. 33 U zuwa ncon a ulyaki u ne, nryaɗiga
kpam a ugulạ u ne.

34 “Aku magono mi ma tonuko ama ɗa a'ạri a
ulyaki u ne, ‘Tuwại, Tata u vạ u zuwuka ɗạ ɗe
unạ u shinga u ne. Wushai tsugono tsa Kashilạ
ka foɓusuko ɗạ tun a'ayin a ɗa u yain likimba.
35 A'ayin a ɗa ma pana kambulu, i ne mu tạ ilikulya
n lyai. An ma pana kakuli, i ne mu tạ mini n soi. An
ma yan tsumoci, i wusha mu tạ. 36 An mạri kataɓa,
i nạkạ mu tạ aminya n ukai. An mạri a maɓạlạ, i
kirana tạ nạ mpa, kpam an mạri a kuwa ka a'ali, i
konduso mu tạ.’

37 “Ama a maci yi a ka wushuku tạ, ‘Asheku,
nwere ɗa tsu wene vu n kambulu, aku tsu ne vu
ilikulya? Ko kpam va pana kakuli, aku tsu ne vu

mini? 38 Nwere ɗa tsu wene vu a tsumoci, aku tsu
uka vu a a'uwa a tsunu? Nwere ɗa tsu wene vu
kataɓa, aku tsu nạkạ vu aminya? 39 Nwere ɗa tsu
wene vu a maɓạlạ ko kpam a kuwa ka a'ali, aku tsu
kiranai n avu?'
40 "Magono mi ma wushuku tạ, 'N tonuko ɗạ,
a'ayin a ɗa baci i yankai ama a vạ, ko aza ɗa a lakai
kenukulu, mpa i yankai.'
41 "Aku Magono mi ma tonuko aza ɗa a'ạri a
uguląạ u ne, 'Bạtsại dan nạ mpa, eɗạ ama ɗa Kashilạ
ka yankai unạ u cingi. Walai i ba i uwa a akina a
ɗa bawu a ka kotso a ɗa a foɓusukoi Kalạpạnsi n
atsumate a ne! 42 An ma pana kambulu, i ne mu
ilikulya n lyai wa. An ma pana kakuli, i ne mu
mini n soi wa. 43 An ma yan tsumoci, i wusha mu
wa. Kpam an mạri kataɓa, i nạkạ mu aminya n
uka wa. An mạri a maɓạlạ, kpam mạri a kuwa ku
a'ali, i kirana nạ mpa wa.'
44 "Ama a nala yi a ka wushuku tạ, 'Asheku,
nwere ɗa tsu kpạɗạ vu uɓạngạ a'ayin a ɗa va pana
kambulu, ko kakuli, ko va yan tsumoci, ko vạri
kataɓa, ko kpam vạri a kuwa ku a'ali bawu tsu
ɓạngạ vu?'
45 "Magono mi ma wushuku tạ, 'N tonuko ɗạ,
a'ayin a ɗa baci i kpạɗại uɓạngạ ama a vạ, ko niɗa
tani baci a'ạri kenukulu, mpa i kpạɗại uɓạngạ.'
46 "Ama a nala yi a ka uwa tạ a asuvu a mavura
ma bawu mạri n utyoku, shegai ama a maci yi a ka
yan tạ uma bawu utyoku."

26

A sheshei tsạrạ a wuna Yesu
(Marku 14:1-2; Luka 22:1-2; Yahaya 11:45-53)

1 An Yesu kotsoi udansa ili i na yi, aku u tonukoi
atoni a ne, 2 “I reve tạ gai a'ayin a re a ɗa a buwai
kotsu a yain Abiki a Upasamgbana,† kpam a ka
neke tạ mpa Maku ma Vuma a wandamgbana
mu.”
3 A'ayin a nala yi, aɗarạkpi a pige nạ nkoshi a ba
a gawunsai a kuwa ku Magono ma Aɗarạkpi, uza
ɗa a ka isạ Kayafa. 4 A sheshei tyoku ɗa a ka kạnạ
Yesu tsạrạ a wuna yi usokongi. 5 Shegai a danai, “U
gan tsu yain ukuna u na vi a'ayin a Abiki a na wa,
kawa ama a ka 'yạngạsạkạ tsu tạ.”

A tsunki Yesu manivi ma magulạni (Marku 14:3-9; Yahaya 12:1-8)

6 Ele n a foɓusi nala, cina Yesu pini a Batani a
kuwa ku Simo uza ɗa caupa wạri makutu. 7 Eyi
pini a kuwa ki n u lyayi ilikulya, aku uka roku u
tuwại n majuju ushaɗangi n manivi ma magulạni
ma ikebe cika. U tsunki Yesu a kaci.
8 An atoni a ne a wenei nala, a panai upan cika, a
danai, “Icun i koli ka ikebe ka eni ka naha! 9 Wạri
u gan tạ u denge ma n ikebe cika, aku u nạkạ aza a
unambi ikebe yi.”
10 Yesu kpam reve tạ gbạ i'ya a ka tono, aku u
tonuko le, “Ndya i zuwai ya damgbarạsa uka u na
vi? Ili i shinga n i tsulobo i'ya u yanka mu. 11 Ya
rongo tạ kaɓolo n aza a unambi kain dem, shegai
mpa ma rongo n ạɗạ a'ayin ushani wa. 12 Tsunku
ɗa u tsunku mu ma, tsạrạ u foɓuso ikyamba i vạ
adama a kaciɗạ. 13 Mayun n tonuko ɗạ, asu u ɗa
baci dem a yain Kadyanshi ka Shinga a asuvu a
likimba, a ka dana tạ ili i'ya uka u na vi u yain,
kpam ama a ka ciɓa tạ n eyi.”

Yahuza wushuki u neke Yesu
(Marku 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Aku uza u te a asuvu a Kupanamere yi, uza ɗa a ka isạ Yahuza Isikariyoti u ba u dansai n aɗarạkpi a pige, 15 “Ndya ya nạkạ mu n nạkạ ɗạ baci Yesu?” Aku a nạkạ yi ikebe i azurufa kamankupa.* 16 Pini nala, u gitại uzama tyoku ɗa wa neke yi ara le.

Yesu lyai ilikulya i Abiki a Upasamgbana
(Marku 14:12-21; Luka 22:7-13, 21-23; Yahaya 13:21-30)

17 Kain ka kagitạ ka Abiki a Ilikulya i'ya i Nambai Yisti, Kupanamere yi a tuwại ara Yesu a wece yi, “Nte va ciga tsu ba tsu foɓuso ulya u Ilikulya i Abiki a Upasamgbana?”

18 U wushuki, “Walai i bana a asuvu a ilyuci a asu u vuma roku i tonuko yi, ‘Kawenishiki ka danai: A'ayin a ɗa a ɗangạsạka mu a yan ɗe evu n urawa. Ma ciga tạ n lyai ilikulya yi n Kupanamere a kuwa ku vunu.’ ” 19 Aku a yain dere tyoku ɗa u tonuko le, a ba a foɓusoi ilikulya yi pini.

20 An kaara ka kotsoi, Yesu n Kupanamere yi a dusuki ulya u ilikulya. 21 Ele pini n a lyayi, aku u tonuko le, “Mayun n tonuko ɗạ, uza u te a asuvu a ɗe wa neke mu tạ.”

22 A namgba tạ katsumạ cika, aku a gitạ yi keci maten-maten, “Mpa ma neke vu vi, Asheku?”

23 U wushuki, “Vuma ɗa u daɓai kusan unạ u te nạ mpa a kabelu, aya gai wa neke mu vi. 24 U kạnạ tạ Mpa Maku ma Vuma n kuwạ, tyoku ɗa a korongi

* **26:15** Kondo “Ikebe i azurufa” a kaci ka idani ka “Ikebe” a Idani i Uɓạngạ.

a kaci ka vạ a'ayin ushani a ɗa a wurai. Shegai ter n uza ɗa wa neke mu vi. A'ạri a matsa yi baci wa, wạri wa laka yi tạ tsulobo."

25 Yahuza uza ɗa wa neke yi vi u danai, "Kawen-ishiki, ko mpa ma neke vu vi?"

U wushunku yi, "Nala wạri, aɗa."

Ulya u Ilikulya i Asheku (Marku 14:22-26; Luka 22:14-20)

26 Ele pini n a lyayi ilikulya yi, aku Yesu bidyai burodi. U cikpai Kashilạ aku u jibạmgbạnạsại u ɗa, u nạkại atoni a ne u danai, "Wushai burodi na vi i takuma, kpaci ikyamba i vạ i'ya."

27 Aku u bidyai kpam mako, u cikpai Kashilạ u nạkại atoni a ne, u danai, "Ya dem u soi. 28 Kpaci mpasa n vạ n ɗa, iryoci i kazuwamgbani ka Kashilạ ka yain n ama a ne, n ɗa a wotsongi adama a ɗa Kashilạ ka cimbusạ unyushi u le. 29 N tonuko ɗạ, ma doku ma so mini ma cinwi wa, she kain ka ma doku ma so ma savu n ạɗạ a tsugono tsu Tata u vạ."

30 Aku a shipai ushipa u icikpali, pini nala, a lazai ubana a Masasa ma Zayitum.

Bituru wa nana tạ Yesu (Marku 14:27-31; Luka 22:31-34; Yahaya 13:36-38)

31 Yesu tonukoi atoni a ne, "Ara n kayin ka na gbạ ɗe ya suma tạ i ạsạkạ mu utyoku u vạ, tyoku ɗa Zakariya matsumate u korongi,

'Kashilạ ka gạlạ tạ kaliniki ki,
ncon mi kpam ma wacuwa tạ.' ◊

◊ **26:31** Zak. 13:7.

32 “Shegai a'ayin a ɗa baci n 'yaŋgaŋ a ukpaŋ, ma
laza taŋ ubana a Galili n lasa ɗaŋ urawa.”
33 Bituru danai, “Ko ama gbaŋ a 'yuwan vu baci,
mpa ma 'yuwan vu wa!”
34 U tonuko yi, “Mayun n tonuko vu, ara gbaŋm
kahu kapen ka sala, va nana mu taŋ vu dana vu
reve mu wa hal kutatsu.”
35 Shegai Bituru danai, “Ma nana vu wa! Ma
kuwaŋ taŋ gbaŋm kaɓolo n avu!” Nala dem atoni a ɗa
a buwai vi a danai.

Yesu yain kavasu a Getisimani (Marku 14:32-42; Luka 22:39-46)

36 Yesu n atoni a ne a banai a asu u roku u ɗa a
ka isaŋ Getisimani, u tonuko le, “Dusuki pini na, ma
bana taŋ niɗe n yain kavasu.” 37 U bidyai Bituru naŋ
mmuku n Zabidi n re a banai kaɓolo. U namgba
taŋ katsumaŋ kpam u dambula taŋ cika. 38 U tonuko
le, “Uma u vaŋ wa pana taŋ ikyamba cika yavu ma
kuwaŋ. Shamgbai pini na i rongo uma naŋ mpa.”
39 U lazai ubana a kapala kenu, aku u kuɗaŋngi u
varai kaci ka ne a iyamba u vasai, “Tata u vaŋ, waŋri
wa yan baci, takpa mu mako ma upana u ikyamba
ma na mi. Shegai u la taŋ tsulobo vu yain ili i'ya va
ciga, shegai bamu n i'ya mpa ma ciga.”
40 Aku u gonoi a asu u atoni a tatsu yi u cina
le a ka lavuta. U tonukoi Bituru, “Ndya i zuwai
ama a tatsu a ɗe gbaŋ bawu i fuɗai i rongoi uma a
uwundya ko u ulapa uwule u te ɗa baci? 41 Kotsu
i lavuta wa, yanyi kavasu kotsu i tsaŋraŋ ucira u ɗa
ya shamgba a ukonduso. Kulu ku ciga taŋ ku yain
ili i'ya i gain, shegai ikyamba i'aŋ n ucira wa.”

42 Aku u ạsạkạ le u vasai, “Tata u vạ! Va takpa
mu baci mako ma na mi wa, she a'ayin a ɗa n soi
ma, ma yan tạ ili i'ya va ciga.”
43 U gonoi u cina le a ka lavuta, a kukpạ gbạm
a'eshi a le wa. 44 Aku Yesu ạsạkạ le u'ạsạkạ utatsu,
u ba u yain kavasu tyoku u kavasu ka kagitạ.
45 U gonoi a asu u atoni yi u tonuko le, “Niɗa i'ạri
alavu n i wunvugusi hal n gogo-na? A'ayin a yan
ɗe gogo-na. Mpa Maku ma Vuma ma a ka neke a
akere a aza a unyushi u cingi. 46 'Yạngại tsu walai.
Kondonoi, vuma ɗa u neke mu vi, aya wa tuwạ la.”

A kạnại Yesu
(Marku 14:43-50; Luka 22:47-53; Yahaya 18:3-12)

47 Yesu pini a kadyanshi, aku Yahuza, uza u te a
asuvu a Kupanamere yi, u rawai kaɓolo n kakumạ
ka ama n iburundu nạ mkpạukpạu. Aɗarạkpi a
pige nạ nkoshi alya a suki ama a na yi. 48 Yahuza
tonuko le tạ kahu a tuwạ, “Ya reve tạ vuma vi
a'ayin a ɗa baci n ba n danạsa yi n uwambatsa, i
kạnạ yi.” 49 An a rawai, aku Yahuza banai karara
she ara Yesu, u danạsa yi, u danai, “Uzapige!” Pini
nala, u wambatsa yi.
50 Yesu wushunku yi, “Kaje ka vạ, yan ili i'ya vu
tuwại uyan.” Aku ama yi a tuwại a kạnại Yesu.
51 Uza u te a asuvu a atoni a Yesu u talai bu-
rundu, u kapamgbanai kutsuvu ku kagbashi ka
Magono ma Aɗarạkpi. 52 Shegai Yesu tonuko yi,
“Gonuko burundu u vunu a ivin i ne. Uza ɗa baci
dem u shilạkạnại n burundu, n burundu ɗa dem
a ka wuna yi. 53 Mayun i reve tạ gai ma fuɗa ma
wece Tata u vạ, u nạkạ mu aɓolo a atsumate a zuba
kupa n a re a ɗa a ka yanka mu kuvon ma ciga

baci.† 54 Shegai u kạnạ tạ u woko naha, tsạrạ a
shaɗangu ili i'ya i'ạri ukorongi."

55 U tonukoi kakumạ ka ama ki, "I tuwạ mu
ukạnạ n iburundu nạ mkpạukpạu yavu uza u
magạlạkạ ɗa mạri! Kain dem n tsu dusuku tạ a
Kuwa ku Kashilạ uwenishike, kpam i kạnạ mu wa.
56 Shegai gbạ ili i na yi i gitạ tạ, tsạrạ ikorongi i
ntsumate i shaɗangu." Aku atoni a ne gbạ a sumai
a ạsạkạ yi.

Yesu a kapala ka Asheshi a Pige
(Marku 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yahaya 18:13-14, 19-24)

57 Aza ɗa a kạnại Yesu vi a banka yi a kuwa ku
Kayafa Magono ma Aɗarạkpi, a asu u ɗa awen-
ishiki a Mele nạ nkoshi a ɓolomgbonoi. 58 Bituru
tono le a kucinạ a mɓạri she pini a kuwa ku
Magono ma Aɗarạkpi mi. Aku u dusuki evu n
awundi a kuwa yi tsạrạ u wene ili i'ya a ka yan n
Yesu.

59 Aɗarạkpi a pige yi n Asheshi a Pige†‡ a ɗa a
buwai vi gbạ a ka ciga a wuna Yesu. Aku a zamai
ama roku aza ɗa a ka dansa kadyanshi ka kaɓan
a kaci ka ne pini a kuwa ku asheshi ki. 60 Ama
ushani a tuwại a dansai kadyanshi ka kaɓan a kaci
ka ne, shegai Asheshi a Pige yi a tsạrạ yi n unyushi
u ɗa u rawai a wuna yi wa.

---

† **26:53** Kaɓolo dem kạ tạ n asoje azu a teli (6,000): Yesu danai wa fuɗa tạ u isạ atsumate a zuba azu amangatatsunkupa n azu a re (72,000) a iyamba a ɓạngạ yi u ɗangạsa baci u yain nala. ‡ **26:59** Roku a tsu isạ tạ Asheshi a Pige yi Sanhidiren.

Aku ama a re a tuwại a danai, 61 “Vuma u na vi
dana tạ ‘Ma wạsạ tạ Kuwa ku Kashilạ aku n gono
n mai kpam ka a asuvu a a'ayin a tatsu.’ ”
62 Magono ma Aɗarạkpi mi ma 'yạngại u tonukoi
Yesu, “Vạ n ili i'ya va dana a ukuna u na vi?
63 Shegai u dana ko ili wa.
Aku Magono ma Aɗarạkpi mi ma doku ma
tonuko yi, “A asuvu a kala ka Kashilạ Uza u Uma
n zuwa tạ vu tsina: Tonuko tsu ko aɗa Kawauwi,
Maku ma Kashilạ.”
64 Yesu wushunku yi, “Nala wạri tyoku ɗa vu
danai vi. Shegai n tonuko ɗạ gbạ ɗe: ili i'ya i bidyai
gogo-na ubana, ya wene tạ Maku ma Vuma ndishi
a ulyaki u Kashilạ Uza u Ucira Gbạ utuwạ a asuvu
a kalishi a zuba!”
65 An Magono ma Aɗarạkpi ma panai nala, aku
u karamgbanai aminya a ne adama a unamgbi u
asuvu, u danai, “Vuma u na u yanka tạ Kashilạ
kadyanshi ka cingi! Tsa ciga kpam aza ɗa a ka
dana ukuna u roku a kaci ka ne wa: eɗạ dem i pana
tạ ili i'ya u danai. 66 Ndya i wenei a ka yan n eyi?”
Aku a wushuki, “U yan tạ ili i'ya i rạtsai a wuna
yi.”
67 Aku a cikpunkạ yi atạtsạ a upetiwa'eshi, a
sugbusa yi. Aza roku kpam a ɓasạsa yi. 68 A danai,
“Tonuko tsu ili i'ya ya gitạ, cinda a ɗa Kawauwi! Ya
sugba vu?”

Bituru nanai Yesu
(Marku 14:66-72; Luka 22:56-62; Yahaya 18:15-18, 25-27)

69 A'ayin a nala yi, Bituru pini ndishi a kuwa ki a
ulanga, aku kagbashi ka kạri makere ka tuwại ka
danai, “Avu dem vạ tạ kaɓolo n Yesu uza u Galili.”

70 Pini a kapala ka ama, Bituru danai, “Nala wa!
N reve gbạm ili i'ya va tono wa!”
71 U wutại a utsutsu u ba u shamgbai a uwotsu,
makere ma roku ma wene yi, aku u tonukoi ama
ɗa a'ạri pini vi, “Vuma u na vi wạ tạ dem n Yesu
uza u Nazara.”
72 Bituru doku u nanai, “N tsina tạ, mpa n reve
vuma u na vi wa!”
73 An a tsạrại a ɓạrạkpại kenu, aza ɗa a'ạri pini
kushani, a banai ara Bituru a danai, “Mayun ɗa, vạ
tạ kaɓolo n ama ɗa a ka tono Yesu. Kpaci tyoku ɗa
va dansa ɗa u wenikei ko ya vạri.”
74 Bituru danai, “N tsina tạ, ukuna u mayun u
ɗa ma dansa! Ạsạkạ Kashilạ ka yan mu mavura
n yanka ɗạ baci kaɓan! N reve vuma u na vi wa!”
Kute-kute, aku kapen ka salai. 75 Bituru ciɓai
n ili i'ya Yesu tonuko yi: “Kahu kapen ka sala, va
nana mu tạ vu dana vu reve mu wa hal kutatsu.”
Pini nala, u wutại u sại cika n unamgbukatsumạ.

27

A bankai Yesu ara Bilatu
(Marku 15:1; Luka 23:1-2; Yahaya 18:28-32)

1 Kain n ka wansi n kpasani, aku gbạ aɗarạkpi
a pige nạ nkoshi a sheshei a kaci ka Yesu tsạrạ a
wuna yi. 2 Aku a sira yi a lazai n eyi ubana ara
Bilatu† gomuna.

Ukpạ u Yahuza
(Asuki 1:18-19)

3 An Yahuza uza ɗa u nekei Yesu a asu u atoku-
lalu a ne u wenei a kiɗạgai Yesu ugana u ukpạ, aku
ukuna vi u gonoi u ɓạlạ yi cika. U bidyai ikebe
i azurufa kamankupa vi u gonukoi i'ya a asu u

aɗarạkpi a pige nạ nkoshi mi. 4 U danai, “Unyushi
u ɗa n yain u ɗa na: N nạkạ ɗạ vuma ɗa bawu wạri
n unyushi u cingi tsạrạ i wuna yi.”
Aku a wushuki, “Ndya i birika tsu? Ukuna u
vunu u ɗa nala vi.”
5 Yahuza wacangi ikebe yi pini a Kuwa ku
Kashilạ ki, aku u lazai u ba u vuruki kaci ka ne a
maɗanga hal u kuwại.
6 Aɗarạkpi a pige yi a tạsại ikebe yi a danai, “U
wusha tạ ikebe i na yi adama a mpasa n vuma.
Mele ma dana tạ tsa ɓolomgbono i'ya n ikebe i
Kuwa ku Kashilạ wa.” 7 Aku a ba a tsilai uyamba
u vuma roku kamai ka mgbodo tsạrạ a ciɗạngusu
amoci a ɗa a ka kuwusạ a Urishelima. 8 Ili i'ya i
zuwai a ka isạ asu vi “Uyamba u Mpasa” ɗa gai la vi
hal utuwạ a'ayin a tagarạda na vi. 9 Ili i'ya Irimiya
matsumate u danai vi i shaɗangu tạ:
“A bidyai ikebe i azurufa kamankupa,
ikebe i'ya aza a Isara'ila a wushuki a ka tsupa yi
i'ya gai la vi.
10 A tsilai uyamba u kamai ka mgbodo n ikebe yi,
tyoku ɗa Magono ma Zuba ma tonuko mu.” ◊

Yesu a kapala ka Bilatu
(Marku 15:2-5; Luka 23:3-5; Yahaya 18:33-38)

11 A a'ayin a nala yi, Yesu shamgbai a kapala
ka Bilatu gomuna, aku gomuna vi u wece yi, “Aɗa
magono ma aza a Yahuda mi?”
Yesu wushunku yi, “Nala wạri tyoku ɗa vu danai
vi.”
12 Shegai an aɗarạkpi a pige nạ nkoshi aza ɗa a
ka zama yi n unyushi vi a ka dansa n eyi, u paɗai

◊ **27:10** Iri. 32:6-9.

bini. 13 Gomuna vi u tonuko yi, “Avu pana ili i'ya
a ka dansa a kaci ka vunu ki wa?” 14 Shegai Yesu
dana ili wa, aku gomuna vi u yain majiyan cika.

A kiɗa̱gai Yesu ugana u ukpa̱
(Marku 15:6-15; Luka 23:13-25; Yahaya 18:39–19:16)

15 Kayen dem a a'ayin a Abiki a Upasamgbana,
gomuna vi u tsu a̱sa̱ka̱ ta̱ vuma u te a asuvu a
kuwa ku a'ali, uza ɗa ama yi a ɗanga̱sai. 16 A'ayin
a nala yi, vuma roku u ɗa pini a kuwa ku a'ali ki
uza ɗa a ka isa̱ Baraba. Ya dem u reve ta̱ vuma
vi vuma u cingi u ɗa. 17 An kakuma̱ ka ama ki ka
ɓolomgbonoi, aku gomuna vi u wece le, “Vuma u
eni u ɗa ya ciga a a̱sa̱nka̱ ɗa̱ a asuvu a kuwa ku
a'ali? Ya ciga a a̱sa̱nka̱ ɗa̱ Baraba ɗa, ko gai Yesu
uza ɗa a ka isa̱ Kawauwi.” 18 Gomuna vi u reve ta̱
ama yi a tuko ta̱ Yesu ara ne adama a malyon.

19 Gomuna vi pini ndishi a asu u afada, aku uka
u ne sukunku yi akani, u danai: “Kotsu vu yanka
vuma u nala vi ili wa, kpaci u yan ili i roku i cingi
wa. N yan ta̱ alavutanshi a kaci ka ne ara, kpam a
ɗa a foro mu ta̱ cika.”

20 Shegai aɗara̱kpi a pige na̱ nkoshi a leshei
kakuma̱ ka ama ki a da a dana u a̱sa̱nka̱ le Baraba
aku a dana a wuna Yesu.

21 Gomuna vi u doku u wecei kakuma̱ ki, “A
asuvu a ama a re a na yi, ya ya ciga n a̱sa̱nka̱ ɗa̱?”

A wushuki, “Baraba.”

22 U wece le kpam, “Niɗa ma yan n Yesu, uza ɗa
a ka isa̱ Kawauwi ki?”

A wushuki, “A wandamgbana yi.”

23 U wecikei, “Ndya i zuwai? Ili i cingi i eni i'ya u
yain?”

A worukpoi cika, “Wandamgbana ni.”
24 An u wenei ili i'a̱ la i'ya wa yan kpam wa,
kpam ama a ka ciga ɗe a gita̱ u'ya̱nga̱sa̱ atakasuvu
a ama. Pini nala, u bidyai mini u sawai akere a ne a
kapala ka le u danai, “Kabirika mu n uwuna vuma
u na wa, eɗa ya yan u ɗa.”
25 Ya dem u wushuki, “A̱tsa na̱ mmuku n tsunu
a ka ka̱na̱ n unyushi u ukpa̱ u ne.”
26 Aku Bilatu a̱sa̱nka̱ le Baraba. U zuwai asoje a
bawin Yesu, aku u na̱ka̱ le n eyi a ba a wandamg-
bana.

Asoje a yankai Yesu majari
(Marku 15:16-20; Yahaya 19:2-3)

27 Pini nala, asoje a gomuna yi a bankai Yesu a
asuvu a keɓile ku tsugono ku gomuna vi, aku a
kyawan yi gba̱ le. 28 A mondo yi aminya a ne a uka
yi kunya ku san kpa̱ya̱ya̱. 29 A yain funi† u awana a
ukunka yi a kaci. A zuwuka yi kalangu ka tsugono
a kukere ku ulyaki ku ne. A kuɗa̱ngi a kapala ka
ne a ka yanka yi majari n dansi, “Tsu na̱ka̱ vu ta̱
tsupige Magono ma aza a Yahuda.” 30 Pini nala, a
cikpunka̱ yi ata̱tsa̱. A bidyai kalangu ki a lapusa yi
n ka a kaci. 31 An a wowo yi uyanka majari, aku a
takpa yi kunya ku san ka a uka yi vi a gonoi a uka
yi aminya a ne. Pini nala, a wutukpa̱ yi a lazai n
eyi ubana a asu u ɗa a ka wandamgbana yi.

A wandamgbanai Yesu
(Marku 15:22-32; Luka 23:27-43; Yahaya 19:17-27)

32 Ele n a wuti, aku a gawunsai n vuma u Sirani
roku uza u kala Simo. Asoje a ma̱tsa̱ yi u canga
mawandamgbani ma Yesu. 33 Gba̱ le a rawai a

asu u ɗa a ka isạ Golugota;† (wata, Asu u Mako
ma Kaci). 34 Asoje yi a nạkạ yi mini ma cinwi
ma a satarai n agumạ a akoni.* An u peɗei ma,
aku u 'yuwain ma uso. 35 A'ayin a ɗa a kotso yi
uwandamgbana, aku asoje yi a yankai aminya a
ne uruta. 36 Asoje a dusuki pini a asu vi a rongo
yi a uwundya. 37 Zuba n kaci ka ne, a zuwa tạ
iryoci i ili i'ya i zuwai a wandamgbana yi. Ili i'ya
a korongi i'ya na: "YESU ƊA NA VI, MAGONO MA
AZA A YAHUDA."

38 Asoje yi a wandamgbana tạ dem aza a
magạlạkạ a roku ama a re, uza u te a kukere ku
ulyaki ku ne uza u te tani a ku ugulạ ku ne. 39 Ama
ɗa a ka wura pini a asu vi a rongo yi ucirạkpusa
adama a magori. 40 A rongoi udansa, "Vu da va
wạsạ Kuwa ku Kashilạ, aku vu doku vu mai ka a
asuvu a a'ayin a tatsu. Adama a nala, wauwa kaci
ka vunu! Avu Maku ma Kashilạ ma baci, cipạ pini
a mawandamgbani mi!"

41 Aɗarạkpi a pige n awenishiki a Mele nạ nkoshi
a yanka yi tạ dem majari. 42 A da, "U wauwai aza
roku, shegai u fuɗa u wauwa kaci ka ne wa! U da
aya magono ma aza a Isara'ila! Aya baci magono
mi, u cipạ pini a mawandamgbani mi wạ wa, tsạrạ
tsu pityanangu n eyi. 43 U pityanangu tạ n Kashilạ,
adama a nala ạsạkạ Kashilạ ka wauwa yi, wa ciga
yi baci. U dana tạ dem, 'Mpa Maku ma Kashilạ ma.'
" 44 Aza a magạlạkạ a ɗa a wandamgbanai kaɓolo
n eyi vi ele dem a yanka yi tạ kadyanshi ka gbani.

* **27:34** Agumạ a akoni a ɗa a ka dansạka pini na vi, n avuku a ɗa
a tsu yan a ɗa tsạrạ u jebe mɓạlạ ma ikyamba.

Ukpạ u Yesu
(Marku 15:33-41; Luka 23:44-49; Yahaya 19:28-30)

45 An kaara ka rawai a kaci, aku uyamba vi gbạ
u likpạmgbạnại n karimbi hal ubana ulapa uwule
u tatsu. 46 Pini nala, Yesu salai, “Eloyi, Eloyi, lama
sabakạtani?” Wata, “Kashilạ ka vạ, Kashilạ ka vạ,
ndya i zuwai vu varangu mu?”
47 Aza ɗa a'ạri pini a asu vi kushani a panạka yi,
aku a danai, “Iliya ɗa wa isạ!”
48 Kute-kute, uza u te u le u sumai u ba u bidyai
kashaku, u ukai ka a asuvu a mini ma kalam,
aku u sirai ka a kalangu u nạkại Yesu tsạrạ u soi.
49 Shegai aza ɗa a buwai vi a danai, “Shamgba ve
tsu wene ko Iliya vi wa tuwạ u wauwa yi!”
50 Pini nala, u salai, aku uma u ne u wutại.
51 Kute-kute, kunya ka a bạrạkpại a asuvu a
Kuwa ku Kashilạ ku karamgbanai kure, ili i'ya
i bidyai a zuba utuwạ a iyamba.† Aku likimba
u gbạɗại, atali a ɓatsạsai. 52 Asaun kpam a kuk-
pusại, ama a Kashilạ ushani aza ɗa a kuwusại a
'yạngạsại. 53 A wutại a asaun yi. An Yesu 'yạngại
a ukpạ, a banai a Urishelima ilyuci i uwulukpi, a
wenikei kaci ka le a asu u ama ushani.
54 An katigi ka asoje n asoje a ɗa a'ạri kaɓolo n
eyi a wenei iyamba i gbạɗại n ili i'ya i gitạsại, aku
a panai uwonvo, a danai, “Mayun ɗa, Vuma u na
Maku ma Kashilạ ma!”
55 Aka ushani aza ɗa a wutại a Galili a tonoi
Yesu tsạrạ a ɓạngạ yi a shamgbusai mɓạri a ka
wundya mawandamgbani mi. 56 Asuvu a le alya

† **27:51** Kunya ku na ki pece ɗa ku pecei Asu u Uwulukpi n Asu u ɗa u Lai Uwulukpi a Kuwa ku Kashilạ.

Meri Magadaliya, n Meri (mma u Yakubu n Isuhu), nạ mma u Yakubu n Yahaya mmuku n Zabidi.

Kaciɗạ ka Yesu
(Marku 15:42-47; Luka 23:50-56; Yahaya 19:38-42)

57 Vuma roku u ɗa pini uza ɗa wạri n utsạri
cika uza u kala Isuhu u Arimatiya. Eyi katoni
ka Yesu ka. N kuvuli ku nala ki ka u tuwại a
Urishelima. 58 U banai ara Bilatu u foloi a nạkạ yi
ikyamba i Yesu. Bilatu tonukoi asoje a ne a nạkạ
yi. 59 U cangai ikyamba yi u kạtạlại i'ya n kunya
ku shinga. 60 U ukai ikyamba yi a kasaun ka savu
ka ne ka a saɗarai a katali. U gindalạkpai katali
ka pige u kimbại utsutsu u kasaun vi, aku u lazai.
61 Meri Magadaliya n Meri ire vi a dusuki evu n
kasaun ki a'ạri uwundya.

Asoje aza a uwundya a kasaun

62 An kain ka wansai; wata, kain ka Ashibi ka la
vi, aɗarạkpi a pige n Afarishi a banai ara Bilatu.
63 A danai, “Uzapige, tsu ciɓa tạ a'ayin a ɗa uza u
kaɓan u nala vi wạri n uma u dana tạ, ‘A yan baci
a'ayin a tatsu, ma 'yạngạ tạ a ukpạ.’ 64 Tonuko
aza a uwundya kasaun yi a wundi ka mai hal
a'ayin a tatsu. A yan baci nala wa, atoni a ne a ka
tuwạ tạ a boko ikyamba yi, aku a tonuko ama u
'yạngạ ɗe. Kaɓan ka nala ki tani ka la tạ ka kagitạ
ugbonguro.”

65 Bilatu danai, “Bidyai asoje ubana a asu u
kasaun vi tyoku ɗa ya fuɗa i zuwa a wundi ka mai.”
66 Aku a lazai a ba a kpadai kasaun ki, a paɗarai
pini cirạkpạ† tsu iryoci i magono a katali ki, kpam
a zuwai asoje yi a wundi ka.

28

U'yaŋgą u Yesu a ukpą
(Marku 16:1-10; Luka 24:1-12; Yahaya 20:1-10)

1 Kain ka kagitą ka a'ayin a shindere; wata, kain
ka Aladi n kpasani, Meri Magadaliya n Meri ire vi
a banai a kasaun ki tsąrą a wene ka.
2 A'ayin a nala yi, iyamba i gbąɗąi n ucira. Pini
nala, katsumate ka Magono ma Zuba ka wutąi a
zuba, ka banai pini a kasaun ki ka gindaląkpai
katali ka kąri a utsutsu u kasaun vi. U dusuki a
zuba u katali vi. 3 Wa laɗa yavu ulaɗa u zuba,
aminya a ne kpam pun cika. 4 Asoje a ɗa a ka
wundya kasaun ki a giruwą tą cika hal a ka jeke
ikyamba adama a uwonvo u katsumate ka zuba
ki, hal a wokoi yavu akushe.
5 Katsumate ki ka tonukoi aka yi, “Kotsu i pana
uwonvo wa. N reve tą Yesu ɗa a wandamgbanai
ɗa ya bolo. 6 Wą pini na wa, u 'yaŋgą ɗe tyoku ɗa
u tonuko ɗą. Tuwąi i wene asu u ɗa a'ąri a zuwai
ikyamba i ne. 7 Walai gogo i ba i tonuko atoni a ne,
‘Yesu 'yaŋgą ɗe a kukpą. U laza ɗe ubana a Galili
kpam wa lasa ɗą tą urawa ɗe, nte ya wene yi ɗe.’
Ili i'ya gai n tuwąi n tonuko ɗą i'ya la vi.”
8 Pini nala, aka yi a ąsąkąi kasaun ki n uwonvo
gogo, kpam n a yanyi ipeli cika. A sumai tsąrą a ba
a tonuko atoni yi ili i'ya i gitąi. 9 Kute-kute, Yesu
gawunsai n ele aku u danąsa le. A raɓai evu n eyi,
a wambatsa yi a a'ene a lyaka yi kayala. 10 Aku u
danai, “Kotsu i pana uwonvo wa, tonukoi atoni a
vą a bana a Galili, nte a ka wene mu ɗe.”

Awundi a kasaun yi a yain kaɓan

11 A'ayin a ɗa aka yi a lazai, aku a asoje a
roku aza ɗa a ka wundya kasaun ki a gonoi a
ilyuci a tonukoi aɗarạkpi a pige gbạ ili i'ya i gitại.
12 Aɗarạkpi a pige a ba a cinai nkoshi a sheshei
tyoku ɗa a ka yan. Pini nala, a nạkại asoje yi ikebe
ushani. 13 A tonuko le, “Tonukoi ama i dana atoni
a Yesu a ɗa a tuwại a bokoi ikyamba i ne yi n kayin
cina eɗạ alavu. 14 Gomuna u pana baci ukuna
vi, tsa dansa tạ n eyi, tsu wauwa ɗạ a upana u
ikyamba.” 15 Asoje yi a wushai ikebe yi, aku a yain
tyoku ɗa a tonuko le a yain. Kadyanshi ka kyawan
tạ gbạ uyamba u Yahuda, kpam hal n gogo-na a ka
a tonusuko tạ ama alabari a na yi.

Yesu dansai n atoni a ne
(Marku 16:14-18; Luka 24:36-49; Yahaya 20:19-
23; Asuki 1:6-8)

16 An atoni kupa n uza u te vi a lazai, a bana tạ
karara she a masasa a Galili a asu u ɗa Yesu tonuko
le a bana. 17 An a rawai a wene yi, aku a lyaka yi
kayala, shegai aza roku a le a yan tạ malạlạ. 18 Pini
nala, u banai a asu u ɗa a'ạri, u danai, “Kashilạ ka
nạkạ mu ɗe gbạ ucira u ɗa wạri a zuba n likimba.
19 Adama a nala walai i ba i tonuko gbạ ama a
likimba kadyanshi ka vạ tsạrạ a woko Atoni a vạ.
I lyuɓugu le a asuvu a kala ka Tata, n ka Maku, n
ka Kulu Keri. 20 I wenishike le a yain gbạ i'ya n
tonuko ɗạ. Ma rongo tạ n ạɗạ kain dem hal ubana
a makorishi ma likimba.”

Kazuwamgbani ka savu n Tsikimba n aɓon a ɗa a ɗangạsai a kazuwamgbani ka cau
New Testament in Tsikimba (NI:kdl:Tsikimba)

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tsikimba

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http:// creativecommons.org/ licenses/ by-nc-nd/ 3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tsikimba

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-08-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
a4f6a28b-3d6d-50b4-a81b-06ae05a66010